Marcel Proust

Hazlar ve Günler

ANLATI

Çeviren: Roza Hakmen

YAPI KREDİ YAYINLARI

Marcel Proust

Hazlar ve Günler

ANLATI

Çeviren: Roza Hakmen

MARCEL PROUST

Hazlar ve Günler

Çeviren:
Roza Hakmen

Anlatı

YKY
YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 3841
Edebiyat - 1089

Hazlar ve Günler / Marcel Proust
Özgün adı: Les plaisirs et les jours
Çeviren: Roza Hakmen

Kitap editörü: Ersel Topraktepe
Düzelti: Ömer Şişman

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Çeviriye temel alınan baskı: Editions Mille et une nuits, 1998
1. baskı: ‹stanbul, Mart 2013
ISBN 978-975-08-3301-4

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 142 Odakule İş Merkezi Kat: 3 Beyoğlu 34430 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

3 Ekim 1893'te Paris'te ölen Dostum Willie Heath'e

"İstirahat ettiğin Tanrı'nın kucağından...
ölüme egemen olan, ondan korkmayı engelleyen,
onu neredeyse sevdiren gerçekleri ifşa et bana."

Antik Yunan'da ölülere çörek, süt ve şarap götürülürdü. Bizler ise, daha bilgece olmasa bile daha incelikli bir yanılgının cazibesine kapılarak ölülerimize çiçek ve kitap sunuyoruz. Size bu kitabı sunmamın en önemli nedeni bir resim kitabı olması. "Resim altları"na rağmen, okunmasa da, en azından bu enfes armağanı bana içtenlikle sunan, Dumas'nın ifadesiyle "Tanrı'dan sonra en çok gülü yaratmış kişi olan" değerli sanatçının bütün hayranları bakacaktır ona. M. Robert de Montesquiou da, henüz yayımlanmamış dizelerinde kimi zaman on yedinci yüzyılı hatırlatan o yaratıcı ciddiyetiyle, veciz ve incelikli belagatiyle, titiz düzeniyle onu över. Çiçeklerden bahisle şöyle der ressama:

"Fırçanıza poz veren çiçekler açar.

Siz onlar için bir Vigée, başkası öldürürken
Ölümsüz kılan bir Flora'sınız."

Hayranları seçkin ve kalabalık bir topluluktur. İlk sayfada tanımaya yetişemedikleri, tanısalar hayran olacakları kişinin adını görmelerini istedim. Ben de sizi pek kısa bir süre tanıyabildim aziz dostum. Boulogne Ormanı'nda sabahları rastlardım size sıklıkla; geldiğimi görüp ağaçların altında beklerdiniz beni; ayakta, ama rahat, Van

Dyck’ın tablolarındaki asilzadeler gibi düşünceli ve zarif. Nitekim onların zarafeti de tıpkı sizinki gibi giysilerinden çok bedenlerinden kaynaklanır; bedenleri de bu zarafeti ruhlarından almış, almaya da devam eder gibidir: Manevi bir zarafettir onlarınki. Zaten Van Dyck’ın birçok kez bir kralı gölgesinde gezinirken resmettiği fondaki yapraklara kadar her şey, bu hüzünlü benzerliği pekiştirirdi; ona modellik eden niceleri gibi siz de yakında ölecektiniz; tıpkı onların gözlerindeki gibi sizin de gözlerinizde kâh önsezinin gölgeleri kâh teslimiyetin tatlı ışığı oynaşırdı. Ne var ki, azametinizin inceliği hakkıyla bir Van Dyck’ın sanatına ait olmakla birlikte, manevi yaşantınızın esrarengiz yoğunluğuyla Da Vinci’ye yakındınız. Havaya kalkmış parmağınızla, kendinize sakladığınız muamma karşısındaki esrarlı ve mütebessim bakışlarınızla sizi Leonardo’nun Vaftizci Aziz Yahya’sına benzetirdim sık sık. O zamanlar ahmaklığın, ahlaksızlığın ve fesatlığın bayağı oklarından korunmak için hepsinden uzakta, asil ruhlu, seçilmiş kadınlarla erkeklerden oluşan bir toplulukta birlikte yaşamayı hayal eder, neredeyse planlardık.

Hayatınızın ancak yüce bir ilhamdan kaynaklanabilecek eserler gibi olmasını isterdiniz. Bu tür bir ilhamı inanç ve deha gibi, aşk da sağlayabilir. Oysa size bu ilhamı ölüm verecekti. Ölümde, hatta öncesinde de saklı güçler, gizli destekler, hayatta bulunmayan bir “ihsan” mevcuttur. Tıpkı sevmeye yeni başlamış âşıklar gibi, tıpkı şarkılarını söyleyen şairler gibi, hastalar da kendilerini ruhlarına daha yakın hisseder. Hayat bizi amansızca sıkıştıran, hiç durmadan ruhumuzu acıtan zorlu bir iştir. Hayat bağlarının bir an gevşediğini hissettiğimizde basiretli bir dinginlik hissedebiliriz. Çocukluğumda din tarihine geçmiş kişiler arasında kaderi bana en acıklı gelen, kırk gün boyunca onu gemiye hapseden tufan yüzünden Nuh Peygamber’di. Daha sonraları sık sık hastalanmaya başladım ve ben de uzun günler boyunca “gemi”de hapis kaldım. O zaman anladım ki, gemi kapalı, yeryüzü karanlık olduğu halde Nuh dünyayı en iyi gemiden görebilmişti. Nekahet dönemine girdiğimde, bir an olsun yanımdan ayrılmayan, geceleri de yanımda kalan annem

“geminin kapısını açıp” çıktı. Ama tıpkı güvercin gibi, “o akşam yine geldi”. Sonra tamamen iyileştim, annem de güvercin gibi “bir daha gelmedi”. Tekrar yaşamaya başlamam, kendimden uzaklaşmam, anneminkiler kadar tatlı olmayan sözlere kulak vermem gerekti; hatta bununla da kalmadı, annemin o güne kadar hep yumuşacık olan sözleri de artık hayatın ve bana öğretmesi gereken görev bilincinin sertliğini taşıyordu. Tufanın tatlı güvercini, peygamberin sizin gittiğinizi görünce dünyanın yeniden doğuşundan ötürü yaşadığı sevince bir hüznün de karışmadığını düşünmek mümkün mü? Hayatın askıya alınmasının ve çalışmaları, kötü arzuları yarıda kesen gerçek “tanrısal ateşkes”in dinginliği; ölümden sonrasının gerçeklerine bizi yaklaştıran hastalığın ihsanı ve onca lütfu, “ağırlığıyla ezen anlamsız süslerle peçeler”, münasebetsiz bir elin “özenle topladığı saçlar”; bir anneyle bir dostun kim bilir kaç kez bize kederimizin çehresi ya da aczimizin ihtiyaç gösterdiği koruyucu hareket gibi görünmüş, nekahetin eşiğinde kesilecek olan yumuşak sadakatleri; gemi güvercininin sürgündeki torunları, hepinizi uzağımda hissetmek bana çok ızdırap çektirmiştir. Sizin bulunduğunuz yerde olmayı zaman zaman kim istememiştir ki, sevgili Willie? Hayata öyle çok taahhütte bulunuruz ki, bir an gelir, hepsini yerine getirmeye gücümüz kalmadığını hisseder, mezarlara döneriz, ölümü, “tamamlanmakta zorlanan kaderlerin yardımına koşan ölümü” çağırırız. Ancak ölüm hayata taahhütlerimizden bizi kurtarsa da, kendimize taahhütlerimizden, özellikle en başta gelen, layığıyla, hakkıyla yaşama taahhüdünden kurtaramaz.

Hepimizden daha ciddi, ama aynı zamanda hepimizden daha çocuktunuz; yalnız yüreğinizin saflığıyla değil, içten ve harika neşenizle de. Charles de Grancey gıpta ettiğim bir yeteneğe, asla uzun süre kesilmeyen, artık hiç duyamayacağımız o kahkahanızı okul anılarıyla bir anda canlandırma yeteneğine sahipti.

Bu sayfaların bir kısmı yirmi üç yaşımda, birçoğu da (Violante, Commedia dell’arte Örnekleri’nin hemen hepsi vs.) yirmi yaşımda yazıldı. Hepsi çalkantılı, ama artık sakinleşmekte olan bir hayatın

anlamsız köpüğünden ibaret. Keşke bir gün ilham perilerinin onda kendilerini seyretmeye tenezzül edeceği kadar, yüzeyinde onların tebessümleriyle danslarının yansımasını görebileceğimiz kadar durulsa.

Size bu kitabı sunuyorum. Heyhat, kitabımın eleştirisinden korkmasına gerek olmayan yegâne dostumsunuz! Herhangi bir yerinde tonumun serbestliğinden dehşete düşmezdiniz, hiç değilse bundan eminim. Sadece vicdanı hassas kişilerde ahlaksızlığı tasvir ettim. Dolayısıyla, iyiliği hedefleyemeyecek kadar zayıf, kötülüğün tam tadına varamayacak kadar asil olan ve ızdıraptan başka şey tanımayan bu insanlardan bu küçük denemeleri arıtacak kadar samimi bir merhametle söz ettim. Bu kitaba müziğinin şiirini ekleyen hakiki dostun ve eşsiz şiirinin müziğini ekleyen ünlü ve aziz Üstadın, ayrıca yazıdan daha kalıcı ilahi sözleriyle başka birçok kişide olduğu gibi bende de düşüncenin tohumlarını eken M. Darlu'nün, ne kadar yüce, ne kadar aziz olursa olsun hiçbir canlının bir ölüden önce onurlandırılmaması gerektiğini hatırlayıp bu son sevgi nişanesini size ayırmış olmamı affetmelerini dilerim.

Temmuz 1894.

SYLVANIE VİKONTU
Baldassare Silvande'ın Ölümü

I

"Apollon Admetos'un sürülerini beklerdi der şairler;
her insan deli taklidi yapan kılık değiştirmiş bir tanrıdır zaten."
EMERSON

"Monsieur Alexis, ağlamayın lütfen; saygıdeğer Sylvanie Vikontu size bir at hediye eder belki.

— Büyük bir at mı Beppo, yoksa midilli mi?

— Belki M. Cardenio'nunki gibi büyük bir at. Ama ağlamayın artık lütfen... üstelik on üçüncü doğum gününüzde!"

Alexis'in yaşlı gözleri kendisine bir at hediye edilmesi umudu ve on üç yaşında olduğunun hatırlatılmasıyla birlikte parladı. Ama teselli bulmamıştı, çünkü amcasını, Sylvanie Vikontu Baldassare Silvande'ı ziyarete gitmesi gerekiyordu. Alexis, amcasının hastalığının tedavisi olmadığını öğrendiği günden beri onu birçok kez görmüştü elbette. Ama bu arada her şey değişmişti. Baldassare artık hastalığının farkındaydı ve en fazla üç yıllık ömrü kaldığını biliyordu. Bu malumatın amcasını nasıl olup da kederden öldürmediğini ya da çıldırtmadığını anlayamayan Alexis onu görmenin ızdırabına katlanamayacağını düşünüyordu. Amcasının yaklaşan ölümünden bahsedeceğinden emindi; onu teselli etmek şöyle dursun, hıçkırıklarını tutabileceğini dahi sanmıyor, bu gücü kendinde bulamıyordu. Akrabaları arasında en uzun boylu, en yakışıklı, en genç, en canlı, en şefkatli erkek olan amcasına öteden beri tapardı. Onun ela gözlerine, sarı bıyıklarına, küçüklüğünde

kendisi için yoğun bir sevgi ve haz yuvası, bir sığınak olan, o zamanlar gözüne tıpkı bir kale gibi erişilmez, tahta atlar kadar eğlenceli ve bir tapınaktan daha kutsal ve sağlam görünen dizlerine bayılırdı. Babasının ciddi, koyu renk kıyafetlerini hiç mi hiç beğenmez, ileride daima at üzerinde, bir soylu hanım kadar şık ve zarif, bir kral kadar görkemli olmayı hayal ederdi; Baldassare onun gözünde ideal erkekti; amcasının yakışıklı olduğunu, kendisinin de ona benzediğini bilirdi; ayrıca amcasının akıllı, cömert ve bir piskopos ya da general kadar güçlü olduğunu da bilirdi. Aslında annesiyle babasının eleştirilerinden vikontun bazı kusurları olduğunu öğrenmişti. Kuzeni Jean Galeas'nın onunla alay ettiği gün nasıl öfkelendiğini, Parma Dükü ona kız kardeşiyle evlenmesini teklif ettiğinde gözlerindeki parıltının okşanan gururunu nasıl ele verdiğini (memnuniyetini örtbas etmek için dişlerini sıkıp Alexis'in hoşlanmadığı bir alışkanlıkla yüzünü nasıl buruşturduğunu) ve vikontun müziğini beğenmediğini açık açık söyleyen Lucretia'yla nasıl küçümser bir tonda konuştuğunu kendi de hatırlıyordu zaten.

Annesiyle babası amcasının başka bazı eylemlerine, Alexis'in bilmediği, sertçe kınanan davranışlarına da değinirlerdi sık sık.

Ne var ki Baldassare'ın bütün kusurları, bayağı mimiği ortadan kalkmış olmalıydı. Amcası iki yıl sonra belki de ölmüş olacağını öğrendiğinde Jean Galeas'nın alayları, Parma Dükü'nün dostluğu ve hatta kendi müziği kim bilir ne kadar anlamsız gelmişti ona. Alexis onu gözünde her zamanki kadar yakışıklı, ama ciddi ve her zamankinden de mükemmel olarak canlandırıyordu. Evet, ciddi ve şimdiden tam olarak bu dünyaya ait değilmiş gibi. Dolayısıyla umutsuzluğuna biraz endişe ve korku da ekleniyordu.

Atlar çoktandır arabaya koşulmuştu, yola çıkmak gerekiyordu; Alexis arabaya bindi, sonra özel öğretmenine son bir hususta akıl danışmak üzere indi. Konuşurken yüzü kıpkırmızı oldu:

"Monsieur Legrand, amcam öleceğini bildiğini benim bildiğimi mi düşünse daha iyi olur, bilmediğimi mi?"

— Bilmediğinizi düşünse daha iyi olur Alexis!

— Ama ya konuyu açarsa?

— Açmayacaktır.

— Açmayacak mıdır?” dedi Alexis şaşkınlık içinde; çünkü öngörmediği tek ihtimal buydu; amcasına yapacağı ziyareti ne zaman hayal etse, onu bir papaz gibi yumuşak bir tonda ölüm hakkında konuşurken canlandırmıştı zihninde.

“Peki, ama olur da açarsa?

— Yanıldığını söylersiniz.

— Ya ağlarsam?

— Bu sabah çok ağladınız, onun yanında ağlamazsınız.

— Ağlamaz mıyım! diye haykırdı Alexis umutsuzluk içinde. Ama o zaman üzülmediğimi, onu sevmediğini düşünür... zavallı amcacığım!”

Tekrar gözyaşlarına boğuldu. Beklemekten sıkılan annesi sonunda gelip onu aldı, yola çıktılar.

Alexis holde paltosunu çıkarıp, yeşil-beyaz üniformasına Sylvanie armaları işlenmiş hizmetkâra verdi; sonra annesiyle birlikte yan odada çalınan kemanı dinlediler kısa bir süre. Ardından vikontun genellikle oturduğu, tamamen camekânlarla kaplı, yuvarlak ve devasa bir salona alındılar. Kapıdan girince tam karşıda deniz, yan tarafta da çimenler, çayırlar ve koruluk görünüyordu; salonun dip tarafında iki kedi, güller, gelincikler ve çok sayıda müzik aleti vardı. Alexis’le annesi beklediler.

Alexis annesinin üzerine atıldığında annesi sarılmak istediğini zannetti, ama o dudaklarını annesinin kulağına yapıştırıp çok alçak sesle sordu:

“Amcam kaç yaşında?

— Haziranda otuz altı olacak.”

Alexis, “Sence otuz altı yaşını görecek mi?” diye sormak istedi, ama cesaret edemedi.

Bir kapı açıldı, Alexis titriyordu; bir hizmetkâr gelip haber verdi:

“Saygıdeğer vikont hemen geliyorlar.”

Az sonra aynı hizmetkâr beraberinde vikontun her yere yanında götürdüğü iki tavuskuşu ve bir oğlakla birlikte tekrar geldi. Ardından yine ayak sesleri duyuldu, kapı bir kez daha açıldı.

“Önemli değil, diye düşündü, her duyduğu sesle kalbi güm güm atan Alexis, bir hizmetkârdır herhalde, evet, mutlaka bir hizmetkâr olsa gerek.” Ama aynı anda şefkatli bir ses işitti:

“Merhaba Alexis’çiğim, doğum günün kutlu olsun.”

Amcası onu öpünce Alexis korktu. O da fark etmiş olmalı ki, toparlanmasına fırsat tanımak için onunla ilgilenmeyip annesinin ölümünden sonra bu dünyada en sevdiği kişi olan yengesiyle, Alexis’in annesiyle neşeli bir tonda sohbete girişti.

Yatışmış olan Alexis’in hâlâ eskisi kadar büyüleyici, belki azıcık benzi solmuş, bu trajik dakikalarda neşeli davranabilecek kadar cesur olan bu genç adamla ilgili yegâne hissi muazzam bir sevgiydi şimdi. Boynuna atlayıp sarılmak isterdi ona, ama cesaret edemiyor, amcasının enerjisini tüketmekten, kendine hâkimiyetini kaybetmesinden korkuyordu. Vikontun hüzünlü ve tatlı bakışları onda her şeyden çok ağlama arzusu uyandırıyordu. Alexis amcasının bakışlarının daima hüzünlü olduğunu, hatta en mutlu anlarında bile hissetmediği rahatsızlıklar için bir teselli ararmış gibi göründüğünü biliyordu. Ama o anda amcasının konuşmasından cesurca uzaklaştırdığı keder gözlerine sığınmış ve bedeninde sadece bu gözlerle süzülmüş yanakları samimiymiş gibi geldi Alexis’e.

“Alexis’çiğim, iki atlı bir araba kullanmak istediğini biliyorum” dedi Baldassare; “yarın sana bir at getirecekler. Ertesi yıl ikincisi de gelecek, iki yıl sonra da arabayı hediye edeceğim sana. Ama bu yıl boyunca ata binebilirsin istersen, dönüşümde birlikte deneriz. Yarın kesin gidiyorum” diye ekledi, “ama uzun süreliğine değil. Bir aya kalmaz dönerim, birlikte matineye gideriz; hani şu seni götüreceğime söz verdiğim komediyi görürüz.”

Alexis amcasının bir dostunun evinde birkaç hafta geçireceğini biliyordu; amcasının tiyatroya gitmesine hâlâ izin verildiğini de biliyordu, ama amcasına gitmeden önce onu allak bullak etmiş olan ölüm düşüncesi zihninde yer ettiğinden, bu sözler onda sancılı ve derin bir şaşkınlık yarattı.

“Gitmem, diye düşündü, oyuncuların soytarılıkları, seyircilerin kahkahaları amcama ne kadar acı gelir kim bilir!”

“Girdiğimizde duyduğumuz o güzel keman parçası neydi? diye sordu Alexis’in annesi.

— Ya! Beğendiniz mi? dedi Baldassare sevinçle, heyecanla. Size bahsettiğim romans.”

“Numara mı yapıyor? diye düşündü Alexis. Bestesinin beğenilmesi şu anda nasıl hoşuna gidebilir?”

Aynı anda vikontun çehresinde derin bir acı ifadesi belirdi; benzi solmuştu, dudaklarını büzdü, kaşlarını çattı, gözleri yaşardı.

“Aman Tanrım! diye haykırdı içinden Alexis. Böyle rol yapacak gücü yok ki. Zavallı amcacığım! Peki bizi üzmekten niye bu kadar korkuyor? Niye bu kadar zorluyor kendini?”

Ne var ki Baldassare’ı zaman zaman pençesine alıp demirden bir korse gibi, vücudunda darp izleri bırakacak kadar sıkan ve şiddeti çehresini engel olamadığı şekilde kasan genel felcin acısı geçmişti.

Gözlerini sildikten sonra yine neşeyle sohbet etmeye koyuldu.

Bir ara Alexis’in annesi yanlış bir soru sordu: “Bana öyle geliyor ki Parma Dükü bir süredir sana eski nezaketini göstermiyor, yanılıyor muyum?

— Parma Dükü ha! diye haykırdı Baldassare öfkeyle. Parma Dükü eski nezaketini göstermiyor, öyle mi? Nereden çıkardınız kuzum? Daha bu sabah bir mektup aldım ondan; belki dağ havası iyi gelir diye Illyria’daki şatosunun emrime amade olduğunu söylüyor.”

Derhal ayağa fırladı, ama bu arada feci ağrısını da canlandırmış oldu; durup beklemek zorunda kaldı, ağrı geçer geçmez seslendi:

“Yatağımın yanındaki mektubu getirin bana.”

Sonra da heyecanla okudu:

“Azizim Baldassare,

Sizi göremediğime çok üzülüyorum, vs. vs.”

Dükün nezaketi ortaya çıktıkça Baldassare’ın çehresi yumuşuyor, mutluluk ve güvenle ışıldıyordu. Ansızın, kuşkusuz pek asil bulmadığı bu sevinci gizlemeye çalışarak dişlerini sıktı, Alexis’in ölümle sakinleşmiş çehreden temelli kaybolduğunu sandığı o

bayağı, sevimli küçük mimikle yüzünü buruşturdu.

Baldassare'ın ağzını eskisi gibi çarpıtan bu bildik mimik, amcasını gördüğünden beri karşısındaki çehrenin bayağı gerçeklerden temelli uzaklaşmış olduğuna, artık bu çehrede ancak kahramanca ölçülü, hüzünlü ve şefkatli, ilahi ve hüsran dolu bir tebessümün görülebileceğine inanmış, inanmak istemiş olan Alexis'in gözlerini açmıştı. Jean Galeas'nın hâlâ alaylarıyla amcasını çileden çıkarabileceğini, hasta amcasının neşesiyle tiyatroya gitme arzusunun ne rol ne de cesaret olduğunu ve ölüme bu kadar yaklaşmış olan Baldassare'ın hâlâ hayattan başka şey düşünmediğini artık kesin olarak anlamıştı.

Alexis eve döndüğünde birden kendisinin de bir gün öleceğini düşünerek allak bullak oldu; evet, kendisinin amcasına kıyasla çok uzun bir zaman vardı önünde hâlâ, ama Baldassare'ın yaşlı bahçıvanıyla kuzini Alériouvres Düşesi muhtemelen amcasından sonra pek uzun süre yaşamayacaklardı. Oysa emekliye ayrılabilecek kadar varlıklı olan Rocco daha da fazla para kazanabilmek için dur durak bilmeden çalışıyor, gülleri yarışmada derece alsın diye didiniyordu. Yetmiş yaşındaki düşes özene bezene saçını boyatıyor, gazetelere para verip genç görünümünü, seçkin davetlerini, sofrasıyla zihninin inceliklerini metheden yazılar yazdırıyordu.

Bu örnekler, amcasının tutumunun Alexis'te yarattığı şaşkınlığı azaltacağına, giderek yayılıp her şeyi kaplayan bir şaşkınlık daha yarattı: Kendisininkini de hariç tutmadığı bütün bu hayatların geri geri giderek, gözlerini hayattan ayırmadan ölüme doğru ilerleyişleri evrensel bir skandaldı.

Alexis bu dehşet verici sapkınlığa düşmemeye kararlıydı; erdemleri kendisine öğretilmiş olan eski peygamberlerin yaptığını yapıp birkaç arkadaşıyla birlikte çölde inzivaya çekilmeye karar verdi ve bu kararını annesiyle babasına bildirdi.

Neyse ki, annesiyle babasının alaylarından daha etkili olan, güçlendirici ve tatlı sütünü henüz tüketmediği hayat ona göğsünü sunup Alexis'i bu kararından vazgeçirdi. Toy ve zengin hayal gücünün sızlanmalarını safça dinlediği, hüsranlarını muhteşem

biçimde telafi ettiği neşeli bir açlıkla tekrar o sütü emmeye koyuldu.

II

“Hayır yok tenden artık...”[1]
STÉPHANE MALLARMÉ

Alexis’in ziyaretinin ertesi günü Sylvanie Vikontu üç-dört hafta kalacağı, krizlerini çoğu kez izleyen kederi dağıtabilecek kalabalık bir davetli topluluğunun bulunacağı yakındaki şatoya gitti.

Gittikten kısa bir süre sonra, vikontun bütün hazları, onları paylaşarak artıran genç bir kadının dostluğunda odaklanmaya başladı. Genç kadının kendisini sevdiğini seziyor, bununla birlikte bir ölçüde sakınımlı davranıyordu; onun son derece iffetli olduğunu, üstelik kocasının gelişini sabırsızlıkla beklediğini biliyordu; ayrıca gerçekten sevip sevmediğinden emin olmadığı bir kadını baştan çıkarmanın ne büyük bir günah olacağını da belli belirsiz kestirebiliyordu. İlişkilerinin ne zaman yozlaştığını asla hatırlayamayacaktı. Şimdi zamanını çıkaramadığı sessiz bir mutabakat sonucu genç kadının bileklerini öpüyor, boynunu okşuyordu. Kadın o kadar mutlu görünüyordu ki, bir akşam daha ileri gitti: Önce öperek başladı işe, sonra uzun uzun okşadı, tekrar gözlerini, yanaklarını, dudaklarını, boynunu, burnunun kenarlarını öptü. Genç kadının dudaklarındaki tebessüm okşamaları teşvik ediyordu; bakışları güneşte ısınmış bir su gibi derin parıltılarla doluydu. Bu arada Baldassare’ın okşayışları cüretlenmişti; bir ara kadına baktı; benzinin solgunluğu, ölü çehresinin, gözyaşlarından daha kederli, bulanmış ve bitkin bakışlarının ifade ettiği, adeta çarmıha germe işkencesini ya da aziz bir varlığın geri dönüşsüz kaybından sonra yaşanan çaresizliği hatırlatan müthiş umutsuzluk onu sarstı. Bakmaya devam edince genç kadın muazzam bir güç harcayarak aman dileyen, yakaran bakışlarını ona dikti; aynı anda ağzı bilinçsiz ve kasılmalı bir hareketle, açlıkla, yine öpülmeyi talep ediyordu.

Öpücüklerinin rayihasına ve okşayışlarının hatırasına sızarak kendilerini sarmalamış olan hazza bıraktılar kendilerini ve bu kez gözlerini kapatarak birbirlerine sarıldılar; acımasız gözlerinin ifşa ettiği ızdırabı görmek istemiyorlardı; özellikle Baldassare sımsıkı yummuştu gözlerini, tıpkı pişmanlık çeken ve kurbanını zihninde canlandırıp öfkesini bilemek, hıncını almak yerine yüzüne bakar ve bir an çektiği acıyı anlarsa kolunun son anda titreyeceğinden korkan bir cellat gibi.

Gece olduğunda genç kadın hâlâ odasındaydı, gözleri dalgın ve yaşsızdı. Baldassare'a tek kelime söylemeden, tutkulu bir kederle elini öperek yanından ayrıldı.

Fakat Baldassare uyuyamıyordu; bir an dalıyor, tatlı kurbanının yakaran, çaresiz bakışlarını üzerinde hissederek, ürpererek uyanıyordu. Sonra birden onun şu andaki halini hayal etmeye çalıştı; o da uyuyamıyor, kendini çok yalnız hissediyor olmalıydı. Giyinip usulca odasına gitti; uyuduysa uyanır korkusuyla ses çıkarmaya cesaret edemiyor, öte yandan gökyüzünün, yeryüzünün ve kendi ruhunun ağırlığı altında ezildiği kendi odasına dönme cesaretini de bulamıyordu içinde. Orada, genç kadının kapısının önünde durdu; bir saniye daha kendini tutamayıp içeri gireceğini zannediyordu her an; sonra düzenli, huzurlu nefesini duyduğu genç kadının bu tatlı unutuşunu bölerek onu pençesinden kurtulduğunda biraz dinlenebildiği pişmanlığa ve umarsızlığa acımasızca gark etmekten korktu ve olduğu yerde kaldı; kâh oturuyor kâh diz çöküyor kâh uzanıyordu. Sabah olduğunda üşümüş ve yatışmış halde kendi odasına dönüp uzun süre uyudu; uyandığında kendini zinde ve keyifli hissediyordu.

Birbirlerinin vicdanını yatıştırmak için çeşitli yollar buldular, azalan pişmanlıklara ve canlılığından kaybeden hazlara alıştılar; tıpkı genç kadın gibi Baldassare da Sylvanie'ye döndüğünde o ateşli ve zalim dakikaların tatlı, biraz soğuk bir anısını taşıyordu sadece.

III

“Gençliği patırtı ediyor, o işitmiyor.”
MME DE SÉVIGNÉ

Alexis on dördüncü doğum gününde Baldassare amcasını ziyarete gittiğinde beklentisinin aksine, bir önceki yıl yaşadığı şiddetli duygular tekrarlanmadı. Amcasının hediye ettiği atı hiç durmadan koşturmuş, güçlenmiş, sinirli mizacını yatıştırmıştı; gençliğe imkân bolluğunun ve sevinme gücünün bulanık bilinci gibi eklenen sürekli sağlıklılık duygusunu yaşıyordu artık. Süratinin yarattığı rüzgârda göğsünün bir yelken gibi şiştiğini, bedeninin bir kış ateşi gibi yandığını, alnının, aralarından geçerken bir an kendisini çevreleyen yapraklar kadar serin olduğunu hissettiğinde; bedenini soğuk suyun altına sokup sertleştirdiğinde ya da tadına doyum olmayan sindirimler sırasında gevşettiğinde, Baldassare’ın taşkın gururuyken sonra ondan temelli ayrılıp daha genç ruhları sevindirmeye giden, ama bir gün onları da terk edecek yaşama gücünü yüceltiyordu.

Artık amcasının zafiyeti Alexis’te hiçbir şeyi zayıflatamıyor, yaklaşan ölümü onda hiçbir şeyi öldüremiyordu. Damarlarındaki kanın ve zihnindeki arzuların neşeli uğultusu hasta amcasının bitkin yakınmalarını duymasına engel oluyordu. Alexis bedenin yorulmak bilmeden çalışarak kendisiyle ruh arasına saraylar diktiği, hastalık ya da kederin milim milim ilerleyerek açtığı sancılı çatlağın sonunda tekrar belirecek olan ruhun görünürde ortadan kaybolduğu coşkun döneme girmişti. Çevremizde sürüp giden her şeye alıştığımız gibi, amcasının ölümcül hastalığına alışmıştı; amcası hâlâ yaşadığı halde, daha önce kendisine bir matem yaşattığı için ona ölü muamelesi yapıyordu, unutmaya başlamıştı.

O gün amcası, “Alexis’çiğim, sana ikinci atla birlikte arabayı da hediye ediyorum” dediğinde, “çünkü aksi takdirde arabasız kalabilirsin” diye düşündüğünü ve bunun son derece acıklı bir düşünce olduğunu biliyordu. Ama öyle hissetmiyordu, çünkü o sırada içinde derin bir kedere yer yoktu.

Birkaç gün sonra, okuduğu kitapta karşısına çıkan bir tasvir, ölüm döşeğindeki bir adamın tapınmaya varan dokunaklı sevgisinden bile

etkilenmeyen bir alçağın portresi Alexis'i allak bullak etti.

O gece portresini okurken kendini görür gibi olduğu alçağın ta kendisi olma korkusuyla uyuyamadı. Ama ertesi gün at üzerinde o kadar güzel bir gezinti yaptı, derslerine o kadar iyi çalıştı, hayattaki annesiyle babasına sevgisini o kadar yoğun hissetti ki, vicdan azabı çekmeden hayatın tadını çıkarmaya ve pişmanlık duymadan uyumaya devam etti.

Bu arada artık yürüyemeyen Sylvanie Vikontu şatodan dışarı pek çıkmamaya başlamıştı. Dostlarıyla akrabaları günlerini onun yanında geçiriyorlardı; en kınanacak çılgınlığı, en abes savurganlığı itiraf etse, en rezil kusuru ima etse akrabaları ona sitem etmez, dostları şakalaşmaya, itiraza cesaret bulamazdı. Sanki onun eylemleriyle sözlerini her tür sorumluluktan arındırmışlardı. Her şeyden çok da, hayatın çekilmekte olduğu bedeninin son gıcırtılarını o duymasın diye şefkate boğuyor, okşayışlarıyla alt etmeye çalışıyor gibiydiler.

Hayatı boyunca akşam yemeğine çağırmayı ihmal ettiği tek konukla, yani kendisiyle baş başa, yattığı yerde uzun ve güzel saatler geçiriyordu. Sancılı bedenini allayıp pullamak, pencereye dirseklerini dayayıp teslimiyetle denizi seyretmek ona hüzünlü bir mutluluk veriyordu. Çoktandır tasarladığı, ama bir sanat eseri misali defalarca rötuşladığı ölüm sahnesini hummalı bir kederle, hâlâ içinde taşıdığı ama uzaklaştıkça şimdiden koparak belirsizleşip güzelleşen bu dünyaya ait imgelerle donatıyordu. Avrupa'nın en büyük soylularını, en parlak sanatçılarını ve en zeki, en kültürlü kimselerini bünyesinde toplamış olmasına rağmen kendi hâkimiyetindeki salonun sahibi, manevi dostu Düşes Oliviane'la vedalaşmaları hayalinde biçimleniyordu şimdiden. Son görüşmelerinin anlatıldığı satırları okur gibiydi:

"...Güneş batmıştı, elma ağaçlarının arasından görünen deniz eflatundu. Ufukta solgun, kurumuş çelenkler kadar hafif, pişmanlıklar kadar ısrarlı küçük mavi ve pembe bulutlar asılıydı. Tepeleri kilise pembesine teslim olmuş hüzünlü bir kavak sırası gölgelere gömülüyordu; güneşin son ışınları gövdelerine

dokunmadan dallarını boyuyor, bu gölge korkuluklarına ışık çelenkleri asıyordu. Meltem denizin, ıslak yaprakların ve sütün kokusunu birbirine karıştırıyordu. Sylvanie kırları akşamın hüznünü hiç böyle bir tensellikle yumuşatmamıştı.

"Sizi çok sevdim, ama size pek az şey verebildim aziz dostum, diyordu düşes.

— Ne diyorsunuz Oliviane? Ne demek az şey verdim? Ben ne kadar azını istedimse siz o kadar fazlasını verdiniz; aslında sevgimizde herhangi bir tensellik olsa vereceğinizden çok daha fazlasını verdiniz. Bir Madonna kadar doğaüstü, bir dadı kadar şefkatliydiniz, ben size taptım, siz beni kucağınızda salladınız. Mantıklı basireti herhangi bir tensel haz umuduyla bulanmayan bir sevgiyle bağlandım size. Siz buna karşılık bana benzersiz bir dostluk, leziz bir çay, doğallıkla bezenmiş bir sohbet ve sayısız gonca gül demeti sunmadınız mı? Anaç ve hassas ellerinizle ateşler içinde yanan alnımı serinletmeyi, kurumuş dudaklarımın arasından bal akıtmayı, hayatıma soylu imgeler katmayı siz, bir tek siz becerebildiniz.

— Aziz dostum, uzatın ellerinizi öpeyim..."

Sadece bütün duyuları ve kalbiyle hâlâ sevdiği, Castruccio'ya sarsılmaz, şiddetli bir aşkla bağlanmış genç Siracusa prensesi Pia'nın kayıtsızlığı Baldassare'ı daha zalim, ama unutmaya çalıştığı bir gerçekliğe geri çekiyordu. Son günlere kadar ara sıra gitmeye devam ettiği davetlerde prensesle kol kola dolaşırken rakibini küçük düşürdüğünü sanıyordu, ama o anlarda bile, prensesle yan yana yürürken, onun derin bakışlarının sırf hastaya merhameti yüzünden gizlemeye çalıştığı başka bir aşka dalıp gittiğini hissediyordu. Artık bu kadarını da yapamıyordu. Bacaklarının hareketi tamamen kontrolünden çıktığı için dışarı çıkamaz olmuştu. Ama prenses sık sık onu ziyarete geliyor ve sanki diğerlerinin sıkı şefkat işbirliğine katılmışçasına Baldassare'a hep ustalıklı bir sevecenlikle yaklaşıyor, eskisi gibi kayıtsızlığının çığlığı ya da öfkesinin itirafı bu sevecenliği yalanlamıyordu şimdi. Baldassare da diğerlerinden çok bu sevecenliğin ruhuna yayılarak onu yatıştırdığını, mest ettiğini

hissediyordu.

Fakat bir gün, koltuğundan kalkıp masasına giderken hizmetkârı onun çok daha iyi yürüdüğünü görüp şaşırdı. Çağırtılan hekim teşhis koymakta acele etmedi. Ertesi gün vikont düzgün yürüyordu. Bir hafta sonra dışarı çıkmasına izin verildi. Bunun üzerine ailesi ve dostları müthiş umutlandı. Hekim belki de tedavisi olan basit bir sinir hastalığının önce genel felç belirtileri gösterdiğini, şimdi de bu belirtilerin ortadan kalktığını düşündü. Bu ihtimali Baldassare'a kesin bir durum olarak sunup, “Kurtuldunuz!” dedi.

İdam mahkûmu bağışlandığını öğrenince coşkulu bir mutluluk sergiledi. Ama bir süre sonra, sağlığı daha da düzelmişken, bu kısacık alışkanlıkla bile azalmış olan mutluluğun altından keskin bir endişe su yüzüne çıkmaya başladı. Hayatın iniş çıkışlarından kendisini koruyan, bu sarmalayıcı şefkat, zorunlu sükûnet ve serbest tefekkür ortamında, ölüm arzusu belli belirsiz içinde yeşermeye başlamıştı. Kendisi henüz bunun bilincine varmamıştı, ama tekrar yaşamaya başlama, alışkanlığını kaybettiği darbelere maruz kalma ve çevresinde sürekli gördüğü şefkat ve sevecenliği kaybetme fikri onu biraz korkutuyordu. Artık kendisiyle tanışmışken, denizde yol yol çizgiler açan tekneleri seyrettiği sırada saatler boyunca onunla sohbet eden, ona hem çok uzak hem çok yakın olan, içindeki kardeş yabancıyla tanışmışken hazza gömülmenin ya da hareketliliğe kapılarak kendinden geçmenin iyi olmayacağını da seziyordu belli belirsiz. Sanki ana vatanını yanlış bilen bir delikanlı misali içinde henüz tatmadığı yeni bir vatan aşkının doğduğunu hissedermişçesine ölümü özlüyordu; oysa ölüme doğru yol almaya ilk başladığında sonsuz bir sürgüne gidermiş gibi hissetmişti kendini.

Bir fikir ileri sürdüğünde, iyileştiğini bilen Jean Galeas ona şiddetle itiraz edip takıldı. İki aydır sabah akşam ziyaretine gelen yengesi iki gün boyunca ona uğramadı. Bu kadarı fazlaydı! Hayatın boyunduruğuna alışkanlığını kaybedeli çok olmuştu, tekrar aynı sınırlamalar içine girmek istemiyordu. Ne var ki hayat onu cazibesiyle kavramamıştı. Gücünü tamamen toparladığında yaşama arzusu da eski canlılığına kavuştu; dışarı çıkmaya, tekrar yaşamaya

başladı ve bir kez daha kendinden vazgeçti. Bir ayın sonunda genel felç belirtileri tekrar ortaya çıktı. Tıpkı ilk seferinde olduğu gibi, yürümekte yavaş yavaş zorlandı, sonra hiç yürüyemez oldu; hastalık epeyce ağır ilerlediğinden tekrar ölüme yaklaşmaya alışacak, başını çevirecek vakti vardı. Hastalığın depreşmesi, sonlarına doğru hayattan kopmaya başladığı, onu artık gerçek haliyle görmeyip bir tablo gibi seyrettiği ilk krizin avantajlarını da sağlamamıştı. Şimdi aksine giderek daha kibirli, daha sinirli oluyordu, artık yaşayamadığı hazların özlemiyle yanıyordu.

Onu çok seven yengesi, Alexis'le birlikte günde birkaç kez ziyaretine gelerek bu acı sonu az da olsa yumuşatabilen tek kişiydi.

Bir gün öğleden sonra vikontu ziyarete gittiği sırada, tam şatoya varmak üzereyken atlar ürktü; Alexis'in annesi yere yuvarlandı, dörtnala geçmekte olan bir atlı tarafından ezildi ve Baldassare'ın şatosuna baygın, kafası yarılmış halde götürüldü.

Kazada yaralanmamış olan arabacı derhal gidip olayı vikonta haber verdi; Baldassare'ın benzi sararıp soldu. Dişlerini sıkmıştı, gözleri yuvalarından uğramış, çakmak çakmaktı; müthiş bir öfkeyle arabacıyı uzun uzadıya azarladı; ne var ki öfke parlamaları arada usulca sesini duyuran acı bir yakarıyı gizlemek ister gibiydi. Sanki küplere binen vikontun yanı başında bir hasta yakınıyordu. Çok geçmeden başlangıçta hafif olan yakarı öfke haykırışlarını bastırdı ve Baldassare hıçkırarak bir iskemleye çöktü.

Ardından yengesi kederinin izlerini görüp endişelenmesin diye yüzünü yıkamak istedi. Hizmetkâr başını üzgün üzgün iki yana salladı; kazazede henüz kendine gelmemişti. Vikont yengesinin başını iki gün ve iki gece boyunca çaresizlik içinde bekledi. Her an ölebilirdi. İkinci gece riskli bir ameliyat denendi. Üçüncü günün sabahı yengesinin ateşi düşmüştü, artık sevinç gözyaşlarını tutamayıp durmadan ağlayan Baldassare'a gülümseyerek bakıyordu. Ölüm kendisine adım adım yaklaştığında onu görmek istemeyen Baldassare kendini birdenbire ölümün karşısında bulmuştu. Ölüm onun en aziz varlığını tehlikeye atarak korkutmuştu Baldassare'ı; Baldassare ona yakarmış, baş eğdirmişti.

Kendini güçlü ve özgür hissediyor, yengesinin hayatına kendi hayatından daha çok değer verdiği için, yengesinin hayatına ne kadar merhamet beslediyse kendi hayatını o kadar küçümsediği için gurur duyuyordu. Şimdi karşısında gördüğü manzara ölümünü çerçeveleyecek sahneler değil, ölümün ta kendisiydi. Sonuna kadar böyle devam etmek istiyordu; nasıl hayatının gizemini ondan sakladıysa son nefesini güzelleştirmeye, şanlı şerefli kılmaya çalışarak ölümünün gizemini, kutsal olan her şeyi de kirletecek olan yalana bir daha kapılmak istemiyordu.

IV

“Yarın, yarından sonra bir yarın, bir yarın daha
Sürüp gidiyor günden güne küçük adımlarla;
Geçmiş günlerimizse nice sersemlere ışık tutmuş,
Ölüm yolunda toz toprak olmazdan önce.
Sön, cılız kandil, sön! Hayat dediğin ne ki:
Yürüyen bir gölge, bir zavallı kukla bu sahnede:
Bir saat boy gösterip boyun kırıp gidecek!
Bir daha da duyulmayacak artık sesi.
Bir aptalın anlattığı bir masal bu:
Kuru gürültüler, deli saçmalarıyla dolu.”[2]
SHAKESPEARE, *Macbeth*

Yengesinin hastalığı sırasında Baldassare’ın yaşadığı duygu yoğunluğu ve yorgunluk kendi hastalığının ilerleyişini hızlandırmıştı. Günah çıkaran papazdan bir aylık ömrü kaldığını öğrenmişti; saat sabahın onuydu, dışarıda bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Şatonun önünde bir araba durdu. Düşes Oliviane’dı gelen. Baldassare ölüm sahnesini ahenkli şekilde süsleyip püslediği zamanlar şöyle düşünmüştü:

“...Bulutsuz bir akşam vakti olacak. Güneş batmış, elma ağaçlarının arasından görünen deniz eflatun olacak. Ufukta solgun, kurumuş çelenkler kadar hafif, pişmanlıklar kadar ısrarlı küçük mavi

ve pembe bulutlar asılı olacak...”

Düşes Oliviane sabahın onunda, gökyüzü basık ve kapkara, yağmur kırbaç gibi inerken geldi; hastalığı yüzünden bitkin, zihni daha yüce meselelerle meşgul, bir zamanlar hayatın en değerli, büyülü, şanlı ve incelikli unsurları olarak gördüğü şeylerde artık bir cazibe bulamayan vikont, düşese, çok halsiz olduğu mesajını gönderdi. Düşes ısrarlı davrandığı halde onu kabul etmek istemedi. Üstelik görev bilinciyle hareket etmiyordu; düşes artık onun hiçbir şeyi değildi. Birkaç haftadır kölesi olmaktan öylesine korktuğu bağları ölüm koparıvermişti. Düşesi düşünmeye çalıştığında zihninde hiçbir şey canlanmadı; artık zihin gözü de, kibir gözü de kapanmıştı.

Bununla birlikte ölümünden yaklaşık bir hafta önce, Bohemya Düşesi’nin düzenlediği baloda Pia’nın ertesi gün Danimarka ’ya gidecek olan Castruccio’yla kotiyon dansını yöneteceği haberi vikontta müthiş bir kıskançlık yarattı. Pia’nın çağrılmasını istedi; yengesi biraz direndi; Baldassare Pia’yla görüşmesini engellediklerini, ona baskı yaptıklarını düşünerek öfkelendi; eziyet çekmesin diye derhal Pia’yı çağırttılar.

Pia geldiğinde Baldassare tamamen sakinleşmiş, ama derin bir kedere gark olmuştu. Onu yanı başına çekip hemen Bohemya Düşesi’nin balosu konusuna girdi. Dedi ki:

“Akraba değildik, benim için matem tutmayacaksınız, ama size yalvarıyorum: Bu baloya gitmeyin, söz verin gitmeyeceğinize.”

Birbirlerinin gözünün içine bakıyor, gözbebeklerinde ölümün bir araya getiremediği tutkulu ve hüzünlü ruhlarını görüyorlardı.

Baldassare, Pia’nın tereddüt ettiğini anladı, dudakları acıyla büzüldü, usulca konuştu:

“Yok, yok, söz vermeyin! Ölüm döşeğindeki birine verdiğiniz sözü tutmamazlık etmeyin. Kendinizden emin değilseniz söz vermeyin.

— Söz veremem; onu iki aydır görmedim, belki bir daha hiç görmeyeceğim; bu baloya gitmezsem ömür boyu teselli bulamam.

— Haklısınız, madem onu seviyorsunuz, madem ölüm ihtimali

var... ve siz capacanlı hayattasınız... Ama benim için hiç değilse şu kadarını yapın: Ben baloya gidebilseydim, şüpheleri üzerinize çekmemek için benimle birlikte biraz zaman geçirecektiniz mecburen; baloda geçireceğiniz süreden düşün o dakikaları. Ruhumu sizinle birkaç dakikalığına hatıralara dalmaya davet edin, beni düşünün biraz.

— Balo o kadar kısa sürecek ki, söz vermeye cesaret edemem. Erken ayrılmasam bile onu görmeye ancak vakit bulurum zaten. Daha sonra size her gün biraz zaman ayırırım.

— Ayıramazsınız, unutursunuz beni; ama belki bir yıl, heyhat, belki daha da uzun bir süre sonra okuduğunuz hüzünlü birkaç satır, bir ölüm, yağmurlu bir akşam size beni hatırlatırsa bana büyük lütufta bulunmuş olursunuz. Bundan böyle sizi asla göremeyeceğim, asla... ancak ruhum görebilecek sizi; bunun için de aynı anda birbirimizi düşünmemiz gerekir. Ben canınız isterse girebilesiniz diye ruhumun daima size açık olması için hep sizi düşüneceğim. Oysa davetli öyle gecikecek ki! Kasım yağmurları mezarımdaki çiçekleri çürütmüş, haziran güneşi yakmış olacak, ruhum her an sabırsızlıkla ağlayacak. Ah! Umarım bir gün bir yadigârın görüntüsü, bir yıldönümü, düşüncelerinizin akışı hafızanızı benim sevgimin yakınına götürür; o zaman sizi duymuş, görmüş gibi olurum, gelişinizi kutlamak için bütün çiçekler büyüyle açar. Bu ölüyü düşünün. Fakat heyhat! Bütün coşkunluğuyla hayatın, gözyaşlarımızın, sevinçlerimizin ve dudaklarımızın yapamadığını ölümün ve sizin ağırbaşlılığınızın başaracağını umabilir miyim ki?"

V

"Bir soylu yürek durdu.
"İyi geceler canım prens.
Meleklerin ninnileriyle
uyu son uykunu."[3]
SHAKESPEARE, *Hamlet*

Bu arada hezeyanın eşlik ettiği şiddetli bir ateş vikontun yakasını bırakmaz olmuştu; yatağını, Alexis'in on üçüncü doğum gününde, amcası henüz neşeliyken gördüğü devasa yuvarlak salona kurmuşlardı; buradan hasta hem denizi hem mendireği hem de öteki tarafta çayırlarla koruları görebiliyordu. Ara sıra konuşuyordu, ama sözleri son haftalarda onu arındıran yüce düşüncelerden bir iz taşımıyordu artık. Kendisine takılan görünmez birine şiddetle lanetler yağdırıyor, sürekli asrın bir numaralı müzisyeni ve evrenin en büyük soylusu olduğunu tekrarlıyordu. Sonra bir anda sakinleşiyor, arabacısına kendisini kabareye götürmesini, atları eyerleyip av için hazırlamasını söylüyordu. Parma Dükü'nün kız kardeşiyle evliliğini kutlamak üzere vereceği şölene Avrupa'nın bütün hükümdarlarını davet etmek için mektup kâğıdı getirilmesini istiyordu; bir kumar borcunu ödeyememekten korkuyor, yatağının baş ucundaki kitap açacağını alıp tabanca gibi doğrultuyordu. Bir gece önce dövdüğü polisin ölüp ölmediğini öğrensinler diye ulaklar gönderiyor, elini tuttuğunu zannettiği birine gülerek açık saçık laflar söylüyordu. İrade ve Düşünce adı verilen ölüm melekleri artık ortada görünmediklerinden duyularının kötü ruhlarını, hafızasının aşağılık sızıntılarını geriye itip karanlığa gömemiyordu. Üç günün sonunda, saat beşe doğru, belli belirsiz hatırlanmakla birlikte sorumlu olunmayan bir kâbustan uyanır gibi uyandı. Benliğinin sadece en ilkel ve ölü, küçücük bir parçasını sergilediği süre boyunca yanında dostları ya da akrabaları olup olmadığını sordu ve hezeyan tekrarlandığı takdirde onları derhal dışarı çıkarmalarını, bilincine kavuşmadıkça içeriye almamalarını rica etti.

Bakışlarını odasında gezdirdi; bir Çin vazosunun üstüne çıkmış kasımpatıyla oynayan, çiçeği teatral bir tavırla koklayan kara kedisini gülümseyerek izledi. Herkesi dışarı çıkarıp başını bekleyen papazla uzun uzun konuştu. Bununla birlikte komünyon ayinini reddetti ve doktordan midesinin kutsanmış ekmeği kaldıracak durumda olmadığını söylemesini rica etti. Bir saat sonra yengesiyle Jean Galeas'yı çağırttı.

"Kaderime boyun eğiyorum, ölmekten ve Tanrı'nın huzuruna

çıkmaktan mutluluk duyuyorum” dedi.

Hava o kadar ılıktı ki, denize görmeden bakan pencereleri açtılar, ama rüzgâr sert olduğundan çayırlarla korulara bakan karşı taraftaki pencereleri kapalı bıraktılar.

Baldassare yatağını açık pencerelerin önüne çektirdi. Rıhtımda denizciler iplere asılmış tekneyle açılmaya hazırlanıyorlardı. Baş tarafta on beş yaşlarında yakışıklı bir miço öne doğru eğilmişti; her dalgada denize düşecekmiş gibi görünüyor, ama o sağlam bacaklarıyla dengesini koruyordu. Rüzgârın tuza buladığı dudaklarının arasında yanan piposuyla ağları atıyordu. Yelkeni şişiren rüzgâr Baldassare’ın yanaklarını serinletiyor, odanın içinde bir kâğıdı havalandırıyordu. Vikont tutkuyla sevdiği ve artık tadamayacağı bu hazların mutlu görüntüsünü daha fazla görmemek için başını çevirdi. Limana baktı: Üç direkli bir gemi demir almaktaydı.

“Hint Adaları’na giden gemi” dedi Jean Galeas.

Baldassare, güvertede durmuş mendil sallayan insanların çehrelerini seçemiyordu, ama gözlerindeki bilinmeze merak ifadesini tahmin edebiliyordu; onların daha yaşayacağı, öğreneceği, hissedeceği çok şey vardı. Demir alındı, bir haykırış koptu ve gemi karanlık sularda batıya yöneldi; yaldızlı sisin içinde ışık küçük teknelerle bulutları birbirine karıştırıyor, yolculara karşı konulmaz, muğlak vaatler fısıldıyordu.

Baldassare salonun o tarafındaki pencereleri kapattırıp çayırlarla korulara bakan pencereleri açtırdı. Kırlara bakıyordu, ama üç direkli gemide kopan veda haykırışı hâlâ kulaklarında çınlıyor, dişlerinin arasında piposuyla ağ atan miçoyu hâlâ görüyordu.

Baldassare’ın eli hummalı bir şekilde kıpırdıyordu. Ansızın bir kalp atışı gibi, belli belirsiz ve derinden, hafif bir tınlama duydu. Çok uzaktaki bir köyün çan sesleriydi; o akşamki duru hava ve rüzgârın yönü sayesinde kilometrelerce uzanan ovaları, nehirleri aşmış, vikontun keskin kulağına ulaşmıştı. Hem o ana hem çok eskilere ait bir sesti; Baldassare çanların ahenkli, uçuşan sesleriyle uyum içinde çarpan kalbinin sesini de duyuyordu; sanki çanlar sesi

içlerine çektiklerinde kalbinin çarpması duruyor, sonra onlarla birlikte yavaşça, usulca soluk veriyordu. Hayatının her döneminde uzaktan çan sesleri duyduğunda, çocukken kırlardan şatoya dönerken akşam havasında yumuşacık yankılanan çan seslerini hatırlardı elinde olmadan.

O anda hekim herkesi yatağın yanına çağırarak, "Son nefesi!" dedi.

Baldassare gözleri kapalı, kıpırtısızdı; kalbi yaklaşan ölümün felce uğrattığı kulaklarının işitemediği çan seslerini dinliyordu. Eve döndüğünde onu öpen, sonra gece yatağına yatırıp ayaklarını elleriyle ovalayarak ısıtan, uyuyamadığında başında bekleyen annesi canlandı gözünde; *Robinson Crusoé* kitabını, ablasının bahçede şarkı söylediği akşamları, günün birinde büyük bir besteci olacağını söyleyen özel hocasının sözlerini, bunun üzerine heyecanını beyhude gizlemeye çalışan annesini hatırladı. Artık annesinin ve acımasızca hüsrana uğrattığı ablasının tutkulu beklentilerini gerçekleştirecek vakti kalmamıştı. Altında nişanlandığı ulu ıhlamur ağacı ve nişanın bozulduğu, annesinden başkasının onu teselli edemediği gün canlandı gözünde. Yaşlı hizmetçisine sarılırmış, ilk kemanını eline alırmış gibiydi. Bütün bunları kırlara görmeden bakan pencerelerden görünen ışık gibi yumuşak, hüzünlü, uzak bir ışıkta gördü.

Hepsi tek tek canlandı gözünde, oysa kalbini dinleyen hekim, "Son nefesi!" diyeli daha iki saniye olmamıştı.

Hekim ayağa kalkıp, "Bitti!" dedi.

Alexis, annesi ve Jean Galeas yeni gelmiş olan Parma Dükü'yle birlikte diz çöktüler. Açık kapının eşiğinde hizmetkârlar ağlıyordu.

Ekim 1894

1 Çev: Can Yücel. [ç. n.]

2 Çev: Sabahattin Eyüboğlu. [ç. n.]

3 Çev: Sabahattin Eyüboğlu [ç. n.]

Violante ya da Sosyete Hayatı

“Gençlerle ve yabancılarla fazla ilişki kurmayın...
Soylulara yaklaşmayı hiç arzulamayın.”
Mesih’e Öykünme
C: I, böl. VIII

Birinci Bölüm

Violante’ın Düşünsel Çocukluğu

Steiermark Vikontesi cömert ve şefkatliydi, büyüleyici zarafeti tüm varlığına nüfuz etmişti. Kocası Steiermark Vikontu ise son derece keskin bir zekâya ve hayran olunacak düzgünlükte yüz hatlarına sahipti. Ama bir kabadayıdan daha duyarsız ve bayağıydı. Kızları Violante’ı sosyeteden uzakta, Steiermark’ın kırsal bir bölgesindeki malikânelerinde yetiştirmişlerdi; babası gibi alımlı ve enerjik, annesi kadar merhametli ve esrarengizliğiyle çekici olan Violante annesiyle babasının meziyetlerini kusursuz bir oran ve ahenk içinde kendinde toplamış gibiydi. Ne var ki yüreğinin ve zihninin değişken heveslerini sınırlamadan yönlendirecek, onu bu heveslerin sevimli ve kırılgan oyuncağı olmaktan kurtarabilecek bir iradeden yoksundu. Violante’ın irade yoksunluğu annesini endişelendiriyordu; zaman içinde bu endişeleri bir sonuç verebilirdi, ancak vikontes bir av kazasında kocasıyla birlikte ölünce Violante on beş yaşında yetim kalmıştı. Özel hocası ve Steiermark şatosunun kâhyası olan yaşlı Augustin’in dikkatli, ama beceriksiz gözetiminde neredeyse yalnız yaşayan Violante arkadaşı olmadığından hayallerini sevimli birer arkadaşa dönüştürmüş, hayatı boyunca onlara sadık kalacağına ant içmişti. Onları şatonun bahçesinde,

kırlarda dolaştırır, Steiermark malikânesini çevreleyen ve denize bakan terasta oturturdu. Bu hayaller sayesinde adeta kendini aşan, onlardan teşvik gören Violante görünen her şeyi hisseder, görünmeyenlerin de bir bölümünü sezerdi. Sonsuz bir mutluluğa ve ara sıra bu mutluluğu bölen, mutluluktan daha tatlı hüzünlere sahipti.

II. Bölüm

Tensellik

“Rüzgârda sallanan bir saza yaslanmayın,
güvenmeyin; çünkü ten otlar gibidir,
ihtişamı kır çiçekleri gibi solar gider.”
Mesih’e Öykünme

Violante köydeki birkaç çocukla Augustin dışında kimseyi görmüyordu. Sadece birkaç saatlik mesafedeki Julianges şatosunda oturan genç teyzesi ara sıra Violante’ı ziyarete geliyordu. Yine yeğenini görmeye geldiği bir gün yanında bir arkadaşını da getirdi. Adı Honoré’ydi ve on altı yaşındaydı. Violante ondan hoşlanmadı, ama o tekrar geldi. Bahçenin ağaçlı yollarında dolaşırlarken Honoré Violante’ın hiç bilmediği münasebetsizliklerden bahsetti ona. Violante anlattıklarından büyük haz duydu, ama hemen ardından bu duygularından utandı. Sonra, artık güneş batmış ve uzun süre yürümüşlerken, kuşkusuz pembe gökyüzünün denizin üzerindeki tatlı yansımalarını seyretmek üzere bir banka oturdular. Honoré Violante üşümesin diye ona yanaştı, kürkünü boynuna kasıtlı bir yavaşlıkla düğmeledi ve az önce bahçede dolaşırlarken ona anlattığı teorileri birlikte pratiğe geçirmeyi teklif etti. Çok alçak sesle konuşmak isteyip dudaklarını Violante’ın kulağına yaklaştırdı, o da çekilmedi, ama o sırada yaprakların arasından bir ses duyuldu. “Yok bir şey, dedi Honoré usulca. — Teyzem bu” dedi Violante. Rüzgârdı. Ama ayağa kalkmış ve bu rüzgâr sayesinde isabetli biçimde serinlemiş olan Violante tekrar oturmak istemeyip Honoré’nin bütün yakarılarına rağmen onunla vedalaştı. Pişmanlık duydu, sinir krizi

geçirdi ve iki gün boyunca uyumakta çok zorlandı. Hatırası sürekli boğuştuğu alev alev bir yastıktı. İki gün sonra Honoré onunla görüşmek istedi. Violante gezmeye gittiği bahanesiyle yok dedirtti. Honoré buna kesinlikle inanmadı ve bir daha gelmeye cesaret edemedi. Ertesi yıl yaz mevsiminde Violante Honoré'yi sevgiyle, aynı zamanda hüzünle düşünüyordu, çünkü tayfa olarak bir gemiye yazıldığını biliyordu. Güneş denizin üzerinde battıktan sonra, bir yıl önce Honoré'nin onu oturttuğu bankta oturup onun kendisine uzanan dudaklarını, yarı kapalı yeşil gözlerini, üzerine canlı ve sıcak bir ışık yağdıran, güneş ışınları gibi gezgin bakışlarını hatırlamaya çalışıyordu. Ilık gecelerde, kimsenin onu göremeyeceğini kesinlikle bilmenin arzularını coşturduğu uçsuz bucaksız, gizli gecelerde kulağına yasak sözler fısıldayan Honoré'nin sesini duyuyordu. Onu bir saplantı, kendini sunan bir kışkırtma olarak tepeden tırnağa canlandırıyordu gözünde. Bir gün akşam yemeğinde karşısında oturan kâhyaya bakıp içini çekti.

"Sevgili Augustin, çok kederliyim, dedi Violante. Kimse beni sevmiyor.

— Oysa, dedi Augustin, bir hafta önce kütüphaneyi düzenlemek için Julianges'a gittiğimde sizin için, 'Ne kadar güzel!' diyorlardı.

— Kim diyordu?" dedi Violante üzgün üzgün.

Hafif bir tebessüm, sanki günışığının neşesi içeri girsin diye perdeyi çeker gibi dudaklarını hafifçe yukarı çekiyordu.

"Şu geçen yılki delikanlı, M. Honoré...

— Ben onu denizde sanıyordum, dedi Violante.

— Dönmüş" dedi Augustin.

Violante derhal sofradan kalktı, kendisini ziyarete gelsin diye Honoré'ye mektup yazmak üzere, neredeyse sendeleyerek odasına gitti. Kalemi eline aldığında bir mutluluk, daha önce hiç tatmadığı bir güç hissetti; hayatının birazını da olsa kendi kaprisi, keyfi doğrultusunda düzenlediği, ikisini birbirlerinden uzağa hapseden feleğin çarkını her şeye rağmen hafifçe itebileceği hissine kapıldı; Honoré'nin gece doyumsuz arzusunun zalim coşkunluğunda değil, terasta boy göstereceğini, kendi işitilmeyen sevgi sözleriyle –daimi

içsel romansıyla– nesneleri birbirine bağlayan yolların gerçekten bulunduğunu ve bu yola atılarak imkânsıza doğru ilerlediği takdirde onu yaratmak suretiyle gerçek kılabileceğini düşündü. Ertesi gün Honoré'den cevap geldi; Violante Honoré'nin onu öptüğü banka gidip heyecandan titreyerek okudu mektubu.

"Matmazel,

Mektubunuz geminin kalkışından bir saat önce geldi. Sadece bir haftalığına uğramıştık, ancak dört yıl sonra geri dönebileceğim. Anılarınızda bendenize bir yer ayırmanız dileğiyle saygı ve sevgilerimi sunarım.

HONORÉ."

Bunun üzerine Violante, Honoré'nin artık hiç gelmeyeceği, kimsenin arzularını doyuramayacağı terasa baktı; onu kendisinden alan, karşılığında genç kızın imgeleminde ona muazzam, esrarengiz ve hüzünlü büyüsünü, bize ait olmayan şeylerin, sayısız semayı yansıtıp sayısız kıyıyı döven şeylerin büyüsünü veren denize baktı ve gözyaşlarına boğuldu.

"Augustin'ciğim, dedi, akşam başıma büyük bir felaket geldi."

Violante'ın ilk sırdaşlık ihtiyacı tenselliğinin ilk hüsranından doğuyordu; tıpkı genelde ilk aşk doyumlarından doğduğu gibi doğallıkla. Henüz aşkı tanımıyordu. Kısa bir süre sonra aşk acısını tattı, ki bu da aşkla tanışmanın tek yoludur.

III. Bölüm
Aşk Acısı

Violante âşık oldu; şöyle ki, aylar boyunca Laurence adlı genç bir İngiliz en anlamsız düşüncelerinin odağı, en önemli eylemlerinin hedefiydi. Birlikte bir kere ava çıkmışlardı; delikanlıyı tekrar görme arzusunun niçin zihnini ele geçirdiğini, onunla karşılaşma umuduyla yollara döktüğünü, uykuyu kendisinden uzaklaştırdığını, huzurunu ve mutluluğunu bozduğunu anlayamıyordu. Violante meftun oldu,

hor görüldü. Laurence sosyete hayatına düşkündü, Violante da ona ayak uydurmak için sosyete hayatını sevdi. Ne var ki Laurence yirmi yaşındaki bu köylü kızına ilgi göstermiyordu. Violante kederinden, kıskançlığından yatağa düştü, Laurence'ı unutmak için kaplıcaya gitti, ama eline su dökemeyecek onca kadının kendisine tercih edilmesi gururunu incitmişti; üstünlük sağlayabilmek için onların bütün avantajlarını kat kat aşmaya kararlıydı.

"Senden ayrılıyorum sevgili Augustin, dedi, Avusturya sarayına gidiyorum.

— Tanrı bizi korusun, dedi Augustin. Siz onca fesat insanın arasındayken yoksullarımız artık yardımseverliğinizle teselli bulamayacak. Ormanlarda çocuklarımızla oynamayacaksınız. Kilisede orgu kim çalacak? Artık kırlarda resim yaptığınızı göremeyeceğiz, bize şarkılar bestelemeyeceksiniz.

— Merak etme Augustin, dedi Violante, sen şatomu, Steiermark köylülerimi bütün güzellikleri ve sadakatleriyle, oldukları gibi koru yeter. Sosyete benim için bir araçtan ibaret. Sağladığı silahlar bayağı ama yenilmez, eğer bir gün sevilmek istiyorsam o silahları ele geçirmem şart. Ayrıca bir merak da harekete geçiriyor beni, bundan daha somut, bu kadar düşünsel olmayan bir hayat yaşama ihtiyacı sanki. İstediğim şey hem tatil hem okul. Bir mevki edinip tatilimi bitirdiğimde hemen sosyeteyi bırakıp köye, sevgili basit insanlarımıza ve her şeye tercih ettiğim şarkılarıma döneceğim. Pek uzak olmayan bir gelecekte o yokuşta durup Steiermark'ımıza geri geleceğim, senin yanında yaşayacağım sevgili Augustin.

— Bunu yapabilecek misiniz? dedi Augustin.

— İnsan istiyorsa yapar, diye cevap verdi Violante.

— Ama belki o zaman farklı bir şey isteyeceksiniz, dedi Augustin.

— Neden? diye sordu Violante.

— Çünkü değişmiş olacaksınız" dedi Augustin.

IV. Bölüm

Sosyete Hayatı

Sosyete mensupları o kadar alelade kimselerdir ki, Violante daha onların arasına karışmaya tenezzül ettiği anda neredeyse hepsini gölgede bırakmıştı. En ulaşılmaz soylular, en yabani sanatçılar Violante'ın peşinde koşup ona kur yapıyorlardı. Bir tek o akıl ve zevk sahibiydi, hali tavrı her bakımdan mükemmeliyeti temsil ediyordu. Tiyatro oyunlarını, parfümleri, elbiseleri tanıtan oydu. Terziler, yazarlar, kuaförler onun desteğini almak için yalvarıyordu. Avusturya'nın en ünlü modacısı onun modacısı sıfatını, Avrupa'nın en ünlü prensi onun âşığı sıfatını kullanmak için kendisinden izin istediler. Violante her ikisine de seçkinliklerini mühürleyecek bu itibar nişanelerini bahşetmemeyi uygun buldu. Violante'ın evine kabul edilmek isteyen gençler arasında Laurence ısrarıyla öne çıkıyordu. Violante'a onca acı çektirdikten sonra bu tutumu genç kızda bir tiksinti uyandırıyordu. Bu bayağılığı Violante'ı bütün küçümsemelerinden daha fazla uzaklaştırmıştı kendisinden. "Kızmaya hakkım yok, diye düşünüyordu Violante. Onu yüce gönüllülüğünden ötürü sevmemiştim; aşağılık bir adam olduğunu itirafa cesaretim olmasa da pekâlâ seziyordum. Bu onu sevmemi değil, yüce gönüllülüğü aynı ölçüde sevmemi engelliyordu sadece. Bir insanın hem aşağılık olup hem sevilebileceğini düşünüyordum. Ama sevgi bittiği andan itibaren gönül insanları tercih ediliyor. Bu alçağa tutkum tamamen zihinsel olduğu, duyuların etkisinde kalmak gibi bir mazereti olmadığı için iyice tuhaftı. Platonik aşk ne kadar anlamsız." Violante'ın bundan kısa bir süre sonra tensel aşkı daha da anlamsız bulduğunu göreceğiz.

Violante'ı görmeye gelen Augustin onu Steiermark'a geri götürmek istedi.

"Koca bir krallığı fethettiniz, dedi ona. Bu size yetmiyor mu? Yine eski Violante olsanız.

— Daha yeni fethettim Augustin, diye cevabını yapıştırdı Violante, bırak da hiç değilse birkaç ay saltanat süreyim."

Augustin'in öngöremediği bir olay yüzünden Violante bir süre boyunca geri dönmeyi düşünmek durumunda kalmadı. Kendisiyle evlenmek isteyen yirmi altesi, bir o kadar veliaht prensi ve bir

dâhiyi reddettikten sonra binbir cazibesi ve beş milyon duka altını olan Bohemya Dükü'yle evlendi. Honoré'nin dönmüş olduğu haberi neredeyse düğün arifesinde evliliği bozuyordu. Ne var ki Honoré'nin yüzü, geçirdiği hastalıktan ötürü deforme olmuştu, yakınlığı Violante'a itici geldi. Artık temelli solmuş olan bu tende, bir zamanlar, henüz terütazeyken coşkuyla yoğunlaşmış olan boş arzularına ağladı. Bohemya Düşesi, tıpkı Steiermark'lı Violante gibi, herkesi büyülemeye devam ediyor, dükün muazzam serveti de bu sanat eserine layık olduğu çerçeveyi sunuyordu. Soylu bir çabayla ağırlık merkezlerini adeta kendilerinden daha yukarıda tutmadıkça en dibe düşen, yeryüzüne ait nesnelerin bu doğal eğilimi gereği, düşes sanat eserinden lüks bir objeye dönüştü. Augustin onunla ilgili her öğrendiğine şaşırıyordu. "Saygıdeğer düşes niçin Violante'ın öylesine aşağıladığı şeylerden söz ediyor sürekli?" diye yazıyordu.

"Üstünlükleri nedeniyle sosyete mensupları nezdinde antipatik ve anlaşılmaz olan konulara kafa yorduğum takdirde bu kadar beğenilmeyeceğim için, diye cevap verdi Violante. Ama sıkılıyorum sevgili Augustin."

Augustin onun ziyaretine gidip niçin sıkıldığını açıkladı: "Müzik, tefekkür, iyilikseverlik, yalnızlık ve tabiat zevkleriniz artık tatmin olmuyor. Sükse zihninizi meşgul ediyor, haz sizi pençesinde tutuyor. Oysa insan ruhunun derinliklerindeki eğilimler doğrultusunda sevdiği şeyleri yaparsa mutluluğu bulabilir ancak.

— Sen ki hiç yaşamadın, bunu nereden biliyorsun? dedi Violante.

— Ama düşündüm, bu da yaşamaya bedeldir, dedi Augustin. Yakında bu yavan yaşantıdan soğuyacağınızı umuyorum yine de."

Violante giderek daha fazla sıkılıyor, hiç neşelenemiyordu. Sonra o güne kadar kayıtsız kaldığı sosyete ahlaksızlığı onu ele geçirdi ve acımasızca incitti; tıpkı sert geçen mevsimlerin hastalık nedeniyle mücadele edemeyen bedenleri yere serdiği gibi. Bir gün boş bir caddede tek başına gezinirken önce fark etmediği bir arabadan bir kadın indi ve doğru Violante'ın yanına yaklaştı. Bohemya Düşesi Violante olup olmadığını sorduktan sonra annesinin eski bir arkadaşı

olduğunu ve bir zamanlar kucağında oturan küçük Violante'ı tekrar görmek istediğini söyledi. Onu hararetle öpüp beline sarıldı, sonra hiç ara vermeden öpmeye koyuldu; Violante kadınla vedalaşmadan koşarak yanından ayrıldı. Ertesi akşam Violante tanışmadığı Miseno Prensesi onuruna verilen bir davete gitti. Ve orada prensesin bir gün önceki korkunç kadın olduğunu gördü. Violante'ın o güne kadar saygı duyduğu yaşlı ve zengin bir dul, "Sizi Miseno Prensesi'ne takdim etmemi ister misiniz? diye sordu.

— Hayır! dedi Violante.

— Çekinmeyin, dedi dul hanım. Hoşuna gideceğinizden eminim. Güzel kadınlardan çok hoşlanır."

O günden itibaren Violante'ın iki can düşmanı oldu; Miseno Prensesi ve dul hanım önlerine gelene onun bir kibir ve sapıklık canavarı olduğunu anlatıyorlardı. Violante bunu öğrenince hem kendine ağladı hem de kadınların fesatlığına. Kendisi uzun zaman önce erkeklerin saflarına geçmişti. Çok geçmeden, her gece kocasına, "Yarından sonra memleketime, Steiermark'a gidip bir daha da geri dönmeyeceğiz" demeye başladı.

Sonra belki diğerlerinden daha çok hoşlanacağı bir davet, göstereceği daha güzel bir elbise oluyordu. Hayal etmek, yaratmak, yalnız ve zihinsel bir hayat yaşamak, kendini adamak gibi derin ihtiyaçları artık doyurulmadıkları için onu mutsuz ettikleri ve sosyetede mutluluğun soluk bir gölgesini bile bulmasını engelledikleri halde artık fazlasıyla körelmişlerdi; onu hayatını değiştirmeye, sosyeteden vazgeçip esas kaderini gerçekleştirmeye zorlayacak kadar buyurgan değillerdi. Sonsuzluk için yaratılmış ve giderek neredeyse hiçliğe hapsolan bir hayatın şaşaalı ve kasvetli manzarasını sunmaya devam ediyordu; gerçek kılabilecekken günbegün uzaklaştığı soylu kaderin hüzünlü gölgeleri kalmıştı sadece geriye. Yüreğini kabaran dalgalar gibi yıkayabilecek, bir sosyete yüreğini tıkayan bütün insani eşitsizlikleri ortadan kaldırabilecek kapsamlı bir iyilikseverlik eylemi bencilliğin, beğenilme arzusunun ve hırsın binbir mendireği tarafından durduruluyordu. İyilik artık ancak bir seçkinlik göstergesi olarak

hoşuna gidiyordu. Yine de para, hatta emek ve zaman harcayarak iyilikseverlik yapabilirdi, ama benliğinin koca bir bölümü kullanım dışıydı, artık ona ait değildi. Sabahları hâlâ yatağında kitap okuyor, hayal kuruyordu, ama çarpılmış zihni artık nesnelerin uzağında durup kendine dönüyor, üstelik derinleşmiyor, tıpkı bir ayna karşısındaymış gibi, haz ve cilveyle, hayranlıkla kendini seyrediyordu. Bu sırada bir konuğu olduğu söylense, hayal kurmaya ya da okumaya devam edebilmek için konuğunu geri çevirecek iradesi yoktu. Doğadan artık sapkın duyularıyla tat alıyordu ancak; mevsimlerin büyüsü sadece şıklığını bezemek, tonunu belirlemek için vardı. Kışın büyüsü üşüyüp ürpermenin hazzından oluşuyordu; av partilerinin neşesi yüreğini sonbaharın hüznüne kapamıştı. Bazen bir ormanda tek başına yürürken gerçek mutluluklarının doğal kaynağını tekrar bulmak istiyordu. Oysa sık yaprakların altındaki karanlıkta parıltılı elbiselerini sergiliyordu. Şıklık merakı ve zevki yalnız kalıp hayal kurmanın mutluluğunu çürütüyordu.

“Yarın gidiyor muyuz? diye soruyordu dük.

— Yarından sonra” diye cevap veriyordu Violante.

Sonunda dük sormaz oldu. Violante sızlanan Augustin’e mektup yazdı: “Biraz daha yaşlandığımda geleceğim.” “— Ah! diye cevap verdi Augustin. Onlara kasten gençliğinizi veriyorsunuz, bir daha Steiermark’ınıza asla dönmeyeceksiniz.” Gerçekten de dönmedi. Gençliğinde, daha neredeyse bir çocukken fethettiği şıklık ve seçkinlik saltanatını sürmek için sosyetede kalmıştı. Yaşlılığında tahtını savunmak için kaldı. Beyhudeydi. Tahttan indirildi. Öldüğünde hâlâ saltanatı tekrar ele geçirmeye çalışıyordu. Augustin bu hayattan soğuyup tiksinmesine bel bağlamıştı. Ama başlangıçta kibirle beslense de tiksintiyi, küçümsemeyi, hatta can sıkıntısını alt eden, hesaba katmadığı bir güç vardı: Alışkanlık.

Ağustos 1892

Commedia Dell’arte Örnekleri

“Nasıl ki yengeç, koç, akrep, terazi ve kova
zodyaktaki burçlar olarak karşımıza çıktığında
bayağılıktan uzaklaşırsa, kendi kusurlarımızı da
yabancılarda öfkeye kapılmadan izleyebiliriz...”
EMERSON

I
Fabrice’in Metresleri

Fabrice’in metresi akıllı ve güzeldi; Fabrice bunu hazmedemiyordu. “Kendi kendini anlamaması gerekirdi! diye düşünüyordu inleyerek. Aklı güzelliğini lekeliyor; bakarken bir yandan mükemmel de olsa bir eleştirmenin söylevini dinlemek zorunda kalsam, Mona Lisa’ya her bakışımda hâlâ hayran olur muydum?” Fabrice onu terk edip güzel ve aptal bir metres tuttu. Ama kadının insafsız münasebetsizliği güzelliğinin tadına varmasını engelliyordu. Metresi daha sonra akıllı olma çabasıyla kendini okumaya verdi, ukalalaştı, ilk metresi kadar entelektüel oldu, ama onun kadar doğal değildi, gülünç beceriksizlikleri vardı. Fabrice susmasını rica etti ondan; konuşmadığı zaman bile güzelliği aptallığını acımasızca yansıtıyordu. Sonunda zekâsını sadece incelikli zarafetiyle sergileyen bir kadınla tanıştı; yaşamakla yetiniyor, doğasının büyüleyici sırrını somut sözlerle açığa vurmuyordu. Derin bakışlı, zarif ve çevik bir hayvan gibi tatlıydı, sabah vakti rüyaların duygulu ve muğlak anısı gibi bir etki bırakıyordu insanda. Ne var ki diğer metreslerin yapmış olduğu şeyi yapma zahmetine katlanmadı: Fabrice’i sevmedi.

II
Kontes Myrto'nun Arkadaşları

Esprili, iyi kalpli ve güzel, ama şıklığa aşırı düşkün olan Myrto kendinden daha göz kamaştırıcı ve düşes olan Parthénis'i diğer arkadaşlarına tercih eder; öte yandan seçkinliği kendisininkine özdeş olan Lalagé'yle vakit geçirmekten hoşlanır, mevki sahibi olmayan ve mevki peşinde de koşmayan Cléanthis'in cazibesine de kayıtsız kalmaz. Myrto'nun tahammül edemediği biri varsa, o da Doris'tir; Doris'in sosyetedeki konumu Myrto 'nunkinden biraz daha düşüktür ve tıpkı Myrto'nun Parthénis'in peşinde koştuğu gibi, o da seçkinlik merakıyla Myrto'nun peşinden koşar.

Myrto'nun bu tercihleri ve antipatisi üzerinde duruşumuz sebepsiz değil; Düşes Parthénis Myrto'ya avantaj sağlamanın yanı sıra onu sadece Myrto olduğu için sevmektedir; Lalagé de belki aynı nedenle sever Myrto'yu, ama onlar zaten arkadaş ve eşit konumda olduklarından birbirlerine ihtiyaçları vardır; son olarak da Myrto Cléanthis'i bağrına basmakla çıkar gözetmeyebileceğini, içten tercihler yapabileceğini, anlayış ve sevgi gösterebileceğini, seçkinlik peşinde koşmayabilecek kadar seçkin olduğunu hissedip gururlanmaktadır. Oysa Doris onun sadece şıklık arzusuna hitap eder, üstelik bu arzuyu da doyuracak durumda değildir; tıpkı bir finonun, kemikleri sayılı bir çoban köpeğine yanaştığı gibi, düşeslerini yoklayıp mümkünse birini aşırmak için yanaşır Myrto'ya; son olarak da, tıpkı Myrto gibi kendi konumuyla peşinde koştuğu konum arasındaki çirkin orantısızlık yüzünden sevimsizdir ve bu sevimsizliğiyle Myrto'ya kendi kusurunun aynasını tutar. Myrto Doris'in kendisine gösterdiği ihtimamda Parthénis'e kendi beslediği dostluğu görmekten hoşlanmaz. Lalagé, hatta Cléanthis ona hırslı hayallerini hatırlatır, Parthénis en azından bu hayalleri gerçekleştirme yolunda bir adım atmasını sağlarken Doris sadece aleladeliğini su yüzüne çıkarır. Bu yüzden de, eğlenceli olabilecek hami rolünü oynayamayacak kadar sinirlenir ve Parthénis'in snopluğu aşmış olmasa Myrto'ya besleyeceği duyguyu besler

Doris’e: Ondan nefret eder.

III
Heldémone, Adelgise, Ercole

Biraz açık saçık bir sahneye şahit olan Ercole gördüklerini Düşes Adelgise’e anlatmaya cesaret edemez, ama kibar fahişe Heldémone’dan çekinmez.

“Ercole! diye haykırır Adelgise. Bana bu hikâyenin anlatılamayacağını mı düşünüyorsunuz? Oysa eminim kibar fahişe Heldémone’a çok farklı davranırdınız; siz bana saygı duyuyorsunuz, sevmiyorsunuz beni.”

“Ercole! diye haykırır Heldémone. Bu hikâyeyi benden gizleyecek terbiyeniz yok mu? Kendiniz söyleyin, Düşes Adelgise’e böyle mi davranırdınız? Sizin bana saygınız yok, dolayısıyla beni sevmeniz de mümkün değil.”

IV
Vefasız

Béatrice’i sonsuza dek sevmek isteyen, sevdiğini düşünen Fabrice altı ay boyunca Hippolyta’yı, Barbara’yı, Clélie’yi severken de aynı şeyi istediğini, düşündüğünü geçirir aklından. Bunun üzerine, Béatrice’in var olan meziyetlerini gözden geçirip tutkusu geçtikten sonra da onunla görüşeceğine kendisini inandıracak bir kanıt arar; çünkü günün birinde onu görmeden yaşayabileceği düşüncesi kendi sonsuzluğu yanılgısını içinde barındıran bir duyguyla bağdaşmamaktadır. Ayrıca bencilliğinin bilincinde olduğundan kendini bu şekilde bütün benliğiyle, düşünceleri, eylemleri, her dakikaya ait niyetleri ve geleceğin tamamına ait planlarıyla, sadece birkaç saatini birlikte geçirdiği birine adamak istemez. Béatrice çok esprilidir, değerlendirmeleri çok isabetlidir: “Ona olan aşkım bittiğinde onunla başka kadınları, bizzat kendisini, geçip gitmiş aşkımı konuşmak ne zevkli olacak kim bilir...” (bu aşkın daha kalıcı

bir dostluğa dönüşerek canlanacağını ummaktadır). Ne var ki Béatrice’e tutkusu söndükten sonra iki yıl boyunca onu görmeye gitmez, canı istemez, canının istemediğine üzülmez. Bir gün mecburen ziyaretine gider, homurdana homurdana on dakika kalır yanında. Çünkü gece gündüz Giulia’nın hayalini kurmaktadır; Giulia’da zihin namına bir şey yoktur, ama açık renk saçlarının rayihası güzel kokulu otları hatırlatır, gözleri çiçekler kadar masumdur.

V

Bazı esprili, şefkatli, doğal bir seçkinliğe sahip, ama alenen hiçbir ahlaksızlıkta bulunmasalar ve tek bir ahlaksızlıklarından söz edilemese bile her türlü ahlaksızlığa yatkın insanlarla hayat tuhaf şekilde kolay ve hoştur. Esnek, esrarengiz bir yanları vardır. Ayrıca sapıklıkları, gece bahçelerde gezinmek gibi, en masum eylemlerine bile bir çeşni katar.

VI
Kayıp Balmumları

I

Az önce sizi ilk kez gördüm Cydalise; görür görmez çocuksu, hüzünlü ve saf çehrenizi küçük bir altın miğfer gibi çevreleyen sarı saçlarınıza hayran oldum. Açık kırmızı, kadife bir elbise, yarı kapalı gözkapaklarının bir muammayı temelli mühürlermiş gibi göründüğü bu benzersiz çehreyi daha da yumuşatıyordu. Ama bakışlarınızı yerden kaldırdınız, bana yönelttiniz Cydalise; o zaman gördüğüm gözlerden sabah vaktinin, baharın ilk günlerindeki akarsuların serin duruluğu geçmiş gibiydi. Bu gözler insanoğlunun gözlerinin genelde yansıttığı şeyleri hiç görmemişti sanki, dünyevi tecrübeden henüz yoksun gibiydiler. Ama dikkatlice bakıldığında bilhassa bir sevecenlik, bir ızdırap yansıtıyordunuz; daha doğumundan önce

isteği periler tarafından reddedilmiş biri gibi tıpkı. Kumaşlar bile sizin üzerinizde sancılı bir zarafate bürünüyor, özellikle kollarınızda, yalınlığını ve sevimliliğini koruyacak ölçüde hüsrana uğramış kollarınızda kederleniyordu. Sizi çok uzaklardan, asırların ötesinden gelmiş, burada kaderine razı bir durgunlukla temelli sıkılan, eski ve nadide bir armoniye sahip kıyafetleri kısa sürede gözler için tatlı ve esritici bir alışkanlığa dönüşebilecek bir prenses olarak hayal ediyordum. Size düşlerinizi, sıkıntılarınızı anlattırmak isterdim. Elinizde bir kupa görmek isterdim, hatta bir ibrik; şimdi müzelerimizde fuzuli bir zarafetle incelip uzayan, içi boşalmış halde duran, bir zamanlar tıpkı sizin gibi Venedik sofralarına tazelik ve haz katmış, Venedik'in son menekşeleriyle son güllerini köpüklü ve bulanık camlarında hâlâ duru bir damar gibi barındıran, biçimleri mağrur ve kederli ibriklerden birini görmek isterdim.

II

“Hippolyta'yı az önce saydığım, Verona'nın tartışmasız en güzel beş kadınına nasıl tercih edersiniz? Bir kere burnu fazlasıyla uzun ve fazlasıyla kemerli. — Buna bir de teninin ve üst dudağının fazlasıyla ince olduğunu, güldüğünde bu yüzden ağzının fazlasıyla yukarı çekilip keskin bir açı oluşturduğunu ekleyin. Buna rağmen gülüşü beni müthiş etkiliyor; en kusursuz profiller bile, sizin fazlasıyla kemerli bulduğunuz, kuşları çağrıştırarak beni duygulandıran burna kıyasla bende hiçbir heyecan uyandırmıyor. Çehresi, alnından sarışın ensesine upuzun devam eden başı da kuşları andırıyor; hele delici ve tatlı bakışlı gözleri daha da çok. Tiyatroda çoğunlukla locasının kenarına dirseğini dayar; beyaz eldivenli kolu parmaklarına yasladığı çenesine kadar dümdüz uzanır. Kusursuz bedeni mutat beyaz tüllerini katlanmış kanatlar gibi kabartır. Zarif, incecik bacağı üzerinde hayal kuran bir kuşu çağrıştırır. Tüylü yelpazesinin yanı başında beyaz kanadını çırpışını izlemek de çok hoştur. Hepsi onun gibi kemerli burunlu, ince dudaklı, delici bakışlı, aşırı ince tenli oğullarıyla yeğenlerini her

görüşümde kuşkusuz bir tanrıçayla bir kuşun birleşmesinden doğmuş ırkını tanıyıp allak bullak olurum. Şimdi bu kadın figüründe bir kanadın eksikliğini hissettiren başkalaşım aracılığıyla, artık arkasında deniz mavisi, deniz yeşili ya da köpüklü mitolojik tüylerin ışıl ışıl dalgalanmadığı küçük, görkemli tavuskuşu başını görürüm. Zihnimde efsane fikri doğar, bedenim güzelliğin ürpertisini hisseder."

VII
Snoplar

I

Bir kadın balolardan, at yarışlarından, hatta kumardan hoşlandığını gizlemez. Bunu söyler, doğrudan itiraf eder ya da bununla övünür. Ama sosyeteye meraklı olduğunu söyletmeye çalışmayın sakın ona; şiddetle itiraz eder, temelli küser size. Kuşkusuz gururunu inciten tek şey olduğundan, özenle gizlediği tek zaafı da budur. İskambil kâğıtlarına bağımlı olmaya razıdır, ama düklere bağımlı olmak istemez. Bir delilik yaptı diye herhangi bir kimseden daha değersiz olduğunu düşünmez; oysa snopluğu bazı insanlardan daha değersiz olduğunu ya da kendini bırakırsa olabileceğini ima eder. Dolayısıyla sosyetikliği büyük bir aptallık olarak gördüklerini söyleyen bazı kadınlar güzel bir öykü yazmak ya da âşıklarının hazlarıyla dertlerini yaratıcı biçimde çeşitlendirmek için kullanabilecekleri bir inceliği, espri gücünü ve zekâyı sosyetede harcarlar.

II

Zeki kadınlar sosyeteye meraklı olmakla suçlanmaktan o kadar korkarlar ki, sosyete kelimesini ağızlarına almazlar; sohbet sırasında sıkıştırılırlarsa, şöhretlerine gölge düşürecek bu âşığın adını anmamak için lafı dolandırırlar. İcabında şüpheleri giderebilecek ve

hayatlarına gururdan çok sanatsal bir hedef sunabilecek Seçkinlik kelimesine sarılırlar. Sadece henüz sosyetik olmayan ya da sosyetikliğini kaybetmiş kadınlar, tatminsiz ya da terk edilmiş bir metresin coşkusuyla o âşığın adını anarlar. Mesela sosyeteye yeni tanıtılan bazı genç kadınlar ya da gözden düşmüş kimi yaşlı kadınlar başkalarının sahip olduğu, tercihen olmadığı sosyetiklikten rahatlıkla söz ederler; doğruyu söylemek gerekirse, başkalarının sahip olmadığı sosyetiklik onları daha çok sevindirir, ama sahip olduğu sosyetiklik daha çok besler, aç hayal güçlerine daha somut bir besin sunar. Bir düşesin hısım ve akrabalıklarını düşününce kıskançlıktan çok hazla ürperen kadınlar görmüşümdür. Duyduğuma göre, taşrada beyinleri daracık birer kafes misali, yırtıcı hayvanlar kadar zaptedilmez bir sosyetiklik merakını barındıran tezgâhtar kadınlar varmış. Postacının getirdiği *Le Gaulois*'da seçkinlere dair haberleri bir saniyede yiyip yutarlarmış. Huzursuz taşralılar doyarmış. Ve bir saat boyunca zevk ve hayranlıkla irileşen gözbebeklerinde yatışmış bakışlar parıldarmış.

III
Snop Bir Kadına Karşı

Yüksek sosyete mensubu olmasanız ve size genç, güzel, zengin, dostlarıyla âşıkları tarafından sevilen Élianthe'ın ansızın hepsiyle bağlarını kopardığı, bazıları çirkin, yaşlı ve aptal, hiç tanımadığı erkeklerden durmaksızın lütuf dilendiği, terslemelerine sabırla katlandığı, hoşlarına gitmek için köle gibi uğraşıp didindiği, onlar uğruna çıldırdığı, bu sayede bilgeleştiği, çabalarıyla dostluklarını kazandığı, yoksul olanların dayanağı, şehvetli olanların metresi olduğu söylense, acaba Élianthe ne gibi bir suç işlemiş, ne pahasına olursa olsun satın almak zorunda kaldığı, dostluklarını, aşklarını, düşünce özgürlüğünü, onurlu hayatını, servetini, zamanını, bir kadın olarak en mahrem tiksintilerini uğruna feda ettiği bu korkunç yargıçlar kimlerdir diye düşünürsünüz. Oysa Élianthe hiçbir suç işlememiştir. İnatla rüşvet karşılığı satın almaya çalıştığı yargıçlara

kalsa, varlığından habersiz oldukları bu kadının neşeli ve lekesiz hayatını rahat rahat sürmesine engel olmazlar. Ne var ki Élianthe feci bir lanete uğramıştır: Snoptur.

IV
Snop Bir Kadına

Evet, ruhunuz Tolstoy'un ifadesiyle karanlık bir orman. Ama bu ormandaki ağaçların cinsi farklı, bunlar soyağaçları. Boş bir gurura sahip olduğunuz mu söyleniyor? Oysa evren sizin gözünüzde boş değil, armalarla dolu. Oldukça göz kamaştırıcı ve sembolik bir dünya görüşü. Ayrıca kimi hayalleriniz de armaların üzerinde gördüğümüz şekil ve renklerde değil mi? Tahsilli değil misiniz? *Tout-Paris*, *Gotha* ve *High Life* almanakları sayesinde *Bouillet*'yi hatmettiniz. Ataların kazandığı savaşları okurken akşam yemeğine davet ettiğiniz torunlarının adlarını buldunuz ve bu mnemotekniyi kullanarak Fransız tarihinin tamamını ezberlediniz. Bu da uğruna özgürlüğünüzü, eğlenmeye ya da düşünmeye ayıracağınız saatleri, görevlerinizi, dostluklarınızı, hatta aşklarınızı feda ettiğiniz hırslı hayallerinize bir heybet kattı. Çünkü sizin hayalinizde yeni dostlarınızın çehrelerine atalarının çok sayıdaki portresinden oluşan bir dizi eşlik eder. Onca özenle baktığınız, her yıl meyvelerini mutlulukla topladığınız soyağaçları Fransa'nın en eski topraklarına kök salmıştır. Sizin düşünüz bugünü geçmişle birleştirir. Haçlı seferlerinin ruhu sizin gözünüzde çağımızın sıradan çehrelerini canlandırır; ziyaret defterlerinizi hararetle okumanızın sebebi, her isimde mazinin muhteşem Fransa'sının tıpkı armalı mezarında doğrulan bir ölü gibi uyandığını, ürperdiğini ve neredeyse şarkı söylediğini hissetmeniz değil midir?

VIII
Oranthe

Dün gece yatmadınız mı, bu sabah henüz yıkanmadınız mı?

Bunu ilan etmenin ne gereği var Oranthe?

Müthiş yeteneklerinizin sizi yeterince öne çıkarmadığını, ayrıca böylesine hazin bir rolü de üstlenmeniz gerektiğini mi düşünüyorsunuz?

Alacaklılarınız peşinizi bırakmıyor, sadakatsizlikleriniz karınızı perişan ediyor, frak giymek sizin için hizmetkâr üniforması giymekten farksızdır, toplum içine saçınız başınız darmadağın çıkmanıza kimse mani olamaz. Akşam sofraya oturduğunuzda yemek yemeyeceğinizi eldivenlerinizi çıkarmayarak belirtirsiniz, gece ateşiniz çıksa gezinti arabanızı hazırlatır Boulogne Ormanı'na gidersiniz.

Lamartine'i ancak karlı gecelerde okur, Wagner'i ancak tarçın tütsüsü yakarak dinlersiniz.

Oysa dürüst bir adamsınız, dehanızın öyle gerektirdiğini düşünmeseniz borçlanmayacak kadar varlıklısınız, karınıza acı çektirmemeyi burjuvalık olarak görmeseniz onu böyle kederlendirdiğiniz için üzülecek kadar şefkatlisiniz, topluluk içinde bulunmaktan rahatsız olmazsınız, hoşa gitmeyi bilirsiniz, uzun bukleleriniz olmadan da zekânız sayesinde topluluk içinde parlayabilirsiniz. İştahlısınız, akşam yemeği davetine gitmeden önce karnınızı doyurur, buna rağmen davette aç kaldınız diye küplere binersiniz. Sıra dışılığınızın gerektirdiği gece gezintilerinde kaptığınız hastalıklardan başka rahatsızlık çekmezsiniz. Kış mevsimine ya da tütsüye gerek duymadan da kar yağdırabilecek, tarçın kokusunu burnunuza çekebilecek hayal gücüne sahipsiniz, Lamartine ve Wagner'i özünüzde, gerçekten sevebilecek kadar kültürlü ve müziğe düşkünsünüz. Gelgelelim bir sanatçı ruhunu akla gelebilecek her türlü burjuva önyargısıyla birleştiriyor ve gözümüzü boyamayı başaramadan bize madalyonun sadece ters yüzünü gösteriyorsunuz.

IX
Açıksözlülüğe Karşı

Percy, Laurence ve Augustin’den eşit derecede korkmakta fayda vardır. Laurence şiir okur, Percy konferanslar verir, Augustin de doğruyu söyler. Açıksözlü kişi, işte Augustin’in unvanı budur, mesleğiyse gerçek dost.

Augustin bir salona girer; sözüme kulak verin, aman temkinli olun, gerçek dostunuz olduğunu unutmayın sakın. Tıpkı Percy ve Laurence gibi, onun da gelişinin asla sonuçsuz kalmayacağını hatırlayın; nasıl ki Laurence bir monologa girişmek, Percy Verlaine hakkındaki fikirlerini açıklamak için sizden teşvik beklemezse, onun da sizinle ilgili birkaç doğruyu sizden teşvik beklemeden bildireceğini hatırlayın. Augustin sizi bekletmez, sözünü kesmenize de izin vermez, çünkü tıpkı Laurence’ın konferansçı olduğu gibi, o da açıksözlüdür; sizin iyiliğiniz için değil, kendi zevki için açıksözlüdür. Elbette sizin hoşnutsuzluğunuz onun zevkini artırır, tıpkı dikkatinizin Laurence’ın zevkini artırdığı gibi. Ama gerekirse biri hoşnutsuzluğunuzdan, diğeri de dikkatinizden vazgeçebilir. İşte size üç arsız edepsiz; bunlardan ahlaksızlıklarını körükleyecek, besleyecek her türlü teşviki esirgemek gerekirdi. Oysa aksine, onları hayatta tutan kendilerine has bir dinleyici kitleleri vardır. Üstelik doğrucu Augustin’in dinleyici kitlesi çok kalabalıktır. Geleneksel tiyatro psikolojisiyle gülünç “Dost acı söyler” atasözüne kanıp yanılan bu kişiler, iltifatın bazen sevginin dışavurumu, açıksözlülüğünse huysuzluğun akıttığı zehir olduğunu bir türlü anlamazlar. Augustin fesatlığını bir dosta mı yöneltmiş? Bu dinleyici kitlesinin bulanık zihninde Roma hoyratlığı Bizans riyakârlığıyla kıyaslanır ve gözleri kendilerini üstün, daha kaba, daha düşüncesiz hissetmenin coşkusuyla çakmak çakmak, gururla, “Size şefkatli sözler söyleyecek değil ya... Varolsun: İşte gerçek bir dost!...” diye haykırırlar.

X

Seçkinler çevresi her şahsın fikrinin diğerlerine göre biçimlendiği çevredir. Diğerlerinin fikirlerinin tersine mi biçimlenmiş? O zaman

edebî bir çevredir.

*

Hovardanın bekâret talebi aşkın masumiyete ebediyen sunduğu saygının bir başka şeklidir.

*

Filanca'lardan ayrıldığınızda Falanca'ları ziyarete gidersiniz; Filanca'ların aptallığı, fesatlığı, sefil durumları ortaya dökülür. Falanca'ların basiretine hayran olur, başlangıçta Filanca'lara itibar ettiğiniz için utançtan kızarırsınız. Ama onları tekrar ziyarete gittiğinizde bu kez onlar, aşağı yukarı aynı yöntemlerle Falanca'ları didik didik ederler. Bir evden diğerine gitmek, iki düşman ordugâhını ziyaret etmek gibidir. Yalnız her bir taraf diğerinin yaylım ateşini hiç işitmediğinden bir tek kendisinin silahlı olduğunu zanneder. Aynı silahlara sahip olduklarını ve güçlerinin, daha doğrusu zaaflarının aşağı yukarı eşit olduğunu anladığınızda ateş edene hayran olup ateş edileni küçümsemekten vazgeçersiniz. Bu da bilgeliğin başlangıcıdır. Esas bilgelik her iki tarafla da görüşmeyi kesmektir.

XI
Senaryo

Honoré odasında oturmaktadır. Ayağa kalkıp aynada kendine bakar:

KRAVATI: Kaç keredir anlamlı, biraz da kaymış düğümüme bitkin halde el atıp dalgın dalgın gevşetiyorsun. Demek ki âşıksın azizim, ama neden üzgünsün?...

KALEMİ: Evet, niye üzgünsün? Bir haftadır canımı çıkardın ustam, oysa hayatım eni konu değişti! Ben ki daha şanlı şerefli görevlere layıktım, yeni yaptırdığın mektup kâğıtlarına bakılırsa bundan böyle aşk mektuplarından başka şey yazmayacağım. Ama beni eline alıp sonra birden bırakıverdiğin sinirli umutsuzluk

nöbetlerinden tahmin ettiğim kadarıyla bu aşk mektupları kederli olacak. Âşıksın azizim, ama neden üzgünsün?

Odayı dolduran GÜLLER, ORKİDELER, ORTANCALAR, BALDIRIKARALAR, HASEKİKÜPELERİ: Bizi oldum olası sevmişsindir, ama daha önce gururlu, nazenin pozlarımızla, manalı duruşumuzla, rayihalarımızın dokunaklı sesiyle seni büyüleyelim diye hiç böyle hepimizi bir arada çağırmamıştın. Elbette, sana sevdiğinin terütaze zarafetini sunuyoruz. Âşıksın, ama neden üzgünsün?..

KİTAPLAR: Öteden beri senin daima sorgulanan, asla kulak asılmayan temkinli danışmanların olduk. Ama seni harekete geçirmediysek de anlamanı sağladık; buna rağmen sen yenilgiye balıklama daldın, fakat hiç değilse karanlıkta, adeta bir kâbustaki gibi mücadele etmedin; artık istenmeyen yaşlı öğretmenler gibi bir kenara atma bizi. Sen bizleri çocukken minik ellerinde tuttun. Hâlâ saf olan bakışların bizi hayretle izledi. Bizi biz olduğumuz için sevmesen de sana seni hatırlattığımız için, eski benliğini, olabileceğin kişiyi hatırlattığımız için sev; olabilirlik bunu düşündüğün sırada biraz da olmak değil midir?

Gel bizim tanıdık, öğüt veren seslerimizi dinle; sana niye âşık olduğunu söylemeyiz, ama niye üzgün olduğunu söyleriz; çocuğumuz umutsuzluğa kapılıp ağlarsa ona öyküler anlatırız, tıpkı bir zamanlar kıvılcımlar çıkararak, bütün umutların ve bütün hayallerinle alev alev yanan şöminenin önünde, çocuğun annesinin sesi bizim sözlerimizle tatlı otoritesini birleştirdiğinde yaptığımız gibi, beşikte sallarcasına avuturuz onu.

HONORÉ: Ona âşığım, onun da beni seveceğini düşünüyorum. Ama kalbim, öylesine değişken olan bana, bundan böyle hep ona âşık olacağımı söylüyor; iyilik perim ise sadece bir ay sevileceğimi biliyor. İşte bu yüzden, bu kısa ömürlü mutlulukların cennetine girmeden önce eşikte durup gözyaşlarımı siliyorum.

İYİLİK PERİSİ: Azizim, gökyüzünden sana takdiri ilahiyi getirdim, mutluluğun sana bağlı. Eğer ki bir ay boyunca, bu aşk başlangıcından umduğun mutluluğu oyunlarla mahvetme pahasına

sevdiğini küçümser, nazlanıp kayıtsızlık numarası yapmayı becerir, randevuya gitmez, onun sana bir gül demeti misali sunacağı göğsünden dudaklarını uzak tutabilirsen, sadık ve karşılıklı aşkınız senin yenilmez sabrının temeli üzerine kurulacak ve sonsuza dek yaşayacaktır.

HONORÉ, *sevinçten yerinde zıplayarak:* Benim iyilik perim, sana tapıyorum, dediklerini yapacağım.

KÜÇÜK SAKSONYA PORSELENİ SAAT: Arkadaşın dakik değilmiş, ibrem sevdiğinin gelmesi gereken, ne zamandır hayalini kurduğun dakikayı geçti. Korkarım senin bu hüzünlü ve şehvetli bekleyişini daha uzun süre tekdüze tiktaklarımla ölçmek zorunda kalacağım; zamanı biliyorum ama hayattan hiçbir şey anlamıyorum, hüzünlü saatler neşeli dakikaların yerini alıyor, bir kovanın içindeki arılar gibi içimde birbirine karışıyor...

Zil çalar, bir hizmetkâr kapıyı açmaya gider.

İYİLİK PERİSİ: Dediklerimi, aşkının sonsuza kadar sürmesi için bana itaat etmen gerektiğini unutma.

Saat hummalı hummalı çalışır, güllerin kokusu endişelenir, sıkıntı içindeki orkideler Honoré’ye doğru eğilir; aralarından birinin fesat bir görünümü vardır. Kıpırtısız kalemi hareket edememenin kederiyle Honoré’ye bakar. Kitaplar ağırbaşlı mırıltılarına devam eder. Her şey ona “Periye itaat et, aşkının sonsuza kadar sürmesinin buna bağlı olduğunu unutma...” der gibidir.

HONORÉ, *hiç duraksamadan*: İtaat edeceğim tabii, benden nasıl şüphe edersiniz?

Sevdiği içeri girer; güller, orkideler, baldırıkaralar, kalem ve kâğıt, Saksonya porseleni saat, nefes nefese olan Honoré, hepsi sevdiğinin armonileri gibi titreşir.

Honoré, “Seni seviyorum!” diye haykırarak sevdiğinin dudaklarına yapışır.

SONSÖZ: Honoré sanki sevdiğinin arzu ateşini üfleyip söndürmüştü. Bu davranış karşısında dehşete düşmüş gibi yapan kadın kaçıp gitti; daha sonra onu her görüşünde Honoré’yi kayıtsız ve katı bakışlarıyla kahretti...

XII
Yelpaze

Hanımefendi, bu yelpazeyi sizin için resimledim.

Çekildiğiniz inzivada şimdi temelli kapanmış olan, canlı bir zarafetle dolup taşmış salonunuzun hoş ve boş mensuplarını arzunuza bağlı olarak hatıranızda canlandırmasını dilerim.

Bütün kolları iri pastel çiçekler taşıyan avizeler tüm zamanlara ve ülkelere ait sanat objelerini aydınlatmakta. Bu avizelerin meraklı bakışını biblolarınızın çeşitliliği üzerinde fırçamla gezdirirken zamanımızın ruhunu düşünüyordum. O da, bu avizeler gibi, yüzyıllar boyunca dünyanın dört bucağında düşüncenin ya da hayatın çeşitli örneklerini izledi. Yolculuklarının çerçevesini inanılmaz ölçüde genişletti. Zevkinden, sıkıntıdan, bu yolculukları birer gezi gibi çeşitlendirdi; şimdi de, bırakınız hedefi, doğru yolu bile bulma umudunu yitirdiğinden, gücünün azaldığını ve cesaretinin onu terk ettiğini hissederek, artık hiçbir şey görmemek için bir hayvan gibi yüzüstü toprağa yattı. Buna rağmen avizelerinizin ışınlarını sevgiyle resmettim; onlar sevdalı bir hüzünle o kadar çok şeyi, o kadar çok kişiyi okşamışken şimdi temelli söndüler. Resmin küçük boyutlarına rağmen belki ön plandaki kişileri tanıyıp tarafsız ressamın büyük soylulara, güzel kadınlara ve yetenekli erkeklere tıpkı sizin gösterdiğiniz eşit yakınlık gibi eşit bir değer atfettiğini fark edersiniz. İnsanlara göre gözükara bir uzlaştırma, mantığa göre aksine yetersiz ve adaletsiz; bununla birlikte topluluğunuzu büyüğü kadar bölünmemiş, ondan daha uyumlu fakat canlı, bundan böyle göremeyeceğimiz küçük bir evrene dönüştürmüştü. Dolayısıyla sizinkine benzer salonlara girip çıkmamış, "kibarlığın" kibirli olmayan düklerle iddialı olmayan romancıları bir araya getirmesine şaşıracak ilgisiz birinin yelpazemi görmesini istemem. Öte yandan bu tür bir yabancı bu yakınlaşmanın kötü yanını, yani aşırıya kaçtığında karşılıklı gülünç laflar etmekten başka alışverişe imkân tanımayacağını da anlamaz belki. Sağdaki koltukta snop görünümlü büyük bir yazarın, aptallığını yeterince

aktarabildiysem, bakışlarındaki ifadeden hiçbir şey anlamadığı aşikâr, göz gezdirmekte olduğu şiir hakkında nutuk çeken bir büyük soyluyu dinlediği sahneyi de karamsar bir gerçekçilikle yüklü bulacaktır kuşkusuz.

Şöminenin yanında C'yi göreceksiniz.

Elindeki küçük şişenin tıpasını açarak yanındaki hanıma içinde en keskin ve tuhaf parfümlerin damıtılmış olarak bulunduğunu açıklamaktadır.

Onu aşamadığı için çaresizlik hisseden ve göze batacak şekilde demode olmayı modanın önüne geçmenin en garantili yolu gibi gören B iki paralık menekşelerini koklayarak C'yi küçümsemeyle izlemektedir.

Sizin de buna benzer yapay doğaya dönüşleriniz olmadı mı? Ayrıntılar seçilemeyecek kadar minik olmasaydı, o dönemdeki müzik kütüphanenizin uzak bir köşesine itilmiş Wagner operalarınızı, hurdaya çıkarılmış Franck ve Indy senfonilerinizi, piyanonuzun üzerinde ise açık duran Haydn, Haendel ya da Palestrina notalarını resmetmek isterdim.

Sizi pembe kanepede resmetmekten korkmadım. Yanınızda T oturuyor. Size bir deniz yolculuğunun duygularını yaşatacak şekilde akıllıca katrana bulanmış yeni odasını anlatıyor, gardrobunun ve mobilyalarının sırlarını ifşa ediyor.

Aşağılayıcı tebessümünüz, evrenin bütün görüntülerini yansıtabileceği çıplak bir odayla yetinemeyen, sanatı ve güzelliği böylesine acınası bir maddiyatla kavrayan bu sakat hayal gücüne pek değer vermediğinizi gösteriyor.

En büyüleyici hanım arkadaşlarınız da orada. Onlara yelpazeyi gösterseniz beni affederler miydi? Bilemiyorum. Aralarında en tuhaf güzelliğe sahip olanı, hayran bakışlarımıza adeta canlı bir Whistler sergileyen hanım, kendini ancak bir Bouguereau portresinde tanıyıp beğenebilirdi. Kadınlar güzelliği anlamadan gerçekleştirirler.

"Biz sadece sizinkinden farklı bir güzellikten hoşlanıyoruz diyebilirler bana. Güzellik tanımını sizinki kadar hak etmemesi için bir neden var mı?"

En azından şunu söylememe izin versinler: Ait olduğu estetiği pek az kadın kavrar. Botticelli’nin Meryem’leri, revaçta olmasa ressamı beceriksiz ve yeteneksiz bulurlardı.

Bu yelpazeyi hoşgörüyle kabul edin. Eğer hafızamda uçuşarak gezindikten sonra gelip bu yelpazenin üzerine konmuş olan hayaletler arasında eskiden, hayatın bir parçasıyken sizi ağlatmış olan birini görürseniz ona hınçlanmayın, unutmayın ki o bir hayalet ve sizi artık üzemeyecek.

Bu hayaletleri sizin hareketinizle kanatlanacak olan bu incecik kâğıdın üzerine masumiyetle taşıyabildim, çünkü onlar kötülük yapamayacak kadar gerçekdışı ve cılız...

Onları salonunuzun yapay neşesi içinde, kolları iri pastel çiçeklerle kaplı avizelerinizin ışığında birkaç saatliğine ölüm provası yaparak hayaletlerin boş hayatını yaşamak üzere davet ettiğinizde olduklarından daha gerçekdışı ve cılız da sayılmazlar belki.

XIII
Olivian

Sizi her gece niçin Comédie-Française’e giderken görüyoruz Olivian? Arkadaşlarınız Pantalone’den, Scaramouche’tan, Pasquarello’dan daha esprili değil mi, onlarla akşam yemeği yemek daha hoş olmaz mıydı? Hatta bundan da iyisi var. Arkadaşı dilsiz ya da metresi sıkıcı olan hoşsohbet kişilerin sığınağı tiyatroysa, ne kadar incelikli olursa olsun sohbet de hayal gücünden yoksun kişilerin zevkidir. Zeki insanın zaten sohbet ederken farkına vardığı için gözüne sokulması gerekmeyen şeyi size anlatmaya çalışmak boşuna nefes tüketmektir Olivian. Hayal gücünün ve ruhun sesi, her ikisini de bütünüyle çınlatan tek sestir; hoşa gitmek için harcayarak öldürdüğünüz zamanın bir kısmını canlı tutsaydınız, kışın şöminenizin başında, yazın bahçenizde okuyarak ya da tahayyülle besleseydiniz, daha derin ve daha dolu saatlerin anısını taşıyor olacaktınız. Kazma küreği elinize alma cesaretini gösterin. Bir gün

hafızanızdan ağzına kadar dolu bir bahçıvan arabası misali tatlı bir rayihanın yükseldiğini duyumsamanın zevkini tadacaksınız.

Niye bu kadar sık seyahat ediyorsunuz? Seyahatte arabalar sizi hayalinizin çabucak götürebileceği yerlere çok daha yavaş götürür. Deniz kıyısında olmak için gözlerinizi kapamanız yeterli. Bırakın sadece bedenin gözlerine sahip olanlar pılıyı pırtıyı toplayıp Pozzuoli'ye ya da Napoli'ye yerleşsinler. Orada yazmakta olduğunuz kitabı bitirmek istiyorsunuz, öyle mi? Şehirden daha iyi çalışabileceğiniz bir yer olabilir mi? Şehrin duvarları arasında keyfinizin istediği en muazzam dekorları kurabilirsiniz; Pozzuoli'deki gibi, Bergamo Prensesi'nin öğle yemeklerine katılmanız gerekmez; aylak aylak dolaşma dürtüsünü de daha az duyarsınız. Her şeyden önemlisi, bugünün tadını çıkarmak için niçin uğraşıp didiniyor, başaramadığınız için ağlayıp sızlıyorsunuz? Hayal gücüyle yaşayan bir insan sıfatıyla ancak özlem ya da bekleyişin, yani geçmişin ya da geleceğin tadını çıkarabilirsiniz.

İşte bu yüzden Olivian, metresinizden, tatillerinizden ve kendinizden memnun değilsiniz. Bu rahatsızlıkların sebebini zaten fark etmişsinizdir belki; ama öyleyse onları tedavi etmeye çalışmak yerine niçin hoşlanmaya çalışıyorsunuz? Siz perişan durumdasınız Olivian. Daha adam olmamışken edebiyat adamı olmuşsunuz.

XIV
Sosyete Komedisi Kişileri

Nasıl ki komedilerde Scaramouche daima böbürlenirse, Arlecchino hep sakarsa, Pasquino'nun işi gücü entrika, Pantalone'ninki cimrilik ve enayilikse, toplum da Guido'nun esprili ama hain olduğuna, bir espri uğruna bir dostunu duraksamadan feda edebileceğine; Girolamo'nun kaba açıksözlülüğünün ardında bir duyarlılık hazinesi gizlediğine; ahlaksızlıkları kınanabilecek Castruccio'nun dostların en güveniliri, evlatların en hassası olduğuna; yazdığı on adet güzel kitaba rağmen Iago'nun amatörlüğü aşamadığına, Ercole'nin ise birkaç kötü gazete yazısı sayesinde

yazarlıkla takdis edildiğine; Cesare'nin de emniyete bağlı, muhbir ya da ajan olduğuna hükmetmiştir.

Cardenio snoptur, Pippo ise dostluk iddialarına rağmen çıkarcı bir sahtekârdır. Fortunata'ya gelince, herkes hemfikirdir, o iyi kalplidir. Şişkoluğu iyi niyetli kişiliğinin garantisidir; bu kadar şişman bir kadının fesat olması mümkün müdür?

Öte yandan, her birinin mizacı toplumun genel kostüm ve kişilik deposundan seçip ona temelli yakıştırdığı kişilikten zaten çok farklıyken, peşinen algılanan meziyetleri kendisine yüklü bir zıt kusurlar kredisi açarak bir tür muafiyetten yararlanmasını sağladığından, bu kişilikten iyice uzaklaşır. Castruccio 'nun genel ve sarsılmaz güvenilir dost kişiliği ona tek tek bütün arkadaşlarına ihanet etme imkânı sağlar. Ceremesini de arkadaşı çeker: "Sadakat timsali Castruccio onu terk ettiğine göre alçağın teki demek ki!" Fortunata istediği kadar dedikodu yayabilir. Dedikoduların kaynağını onun genişliği her şeyi gizleyebilen gövdesinin katları arasında aramak için deli olmak gerekir. Girolamo hiç korkmadan dalkavukluk edebilir, çünkü genel açıksözlülüğü beklenmedik iltifatlarına ayrı bir cazibe katar. Bir arkadaşının karşısında kabalığını gaddarlığa kadar vardırabilir, çünkü arkadaşının iyiliği için ona zulmettiğini herkes bilir. Cesare bana sağlığım nasıl diye soruyorsa emniyete rapor vermek içindir. Sormuyorsa kimliğini hiç açık etmemeyi beceriyor demektir. Guido yanıma gelir, çok iyi göründüğümü söyler. "Dünyanın en esprili adamı, ama çok fesat gerçekten!" diye haykırır hazır bulunanlar. Castruccio, Guido, Cardenio, Ercole, Pippo, Cesare ve Fortunata'nın gerçek kişiliğiyle toplumun keskin gözünde hiç değişmeyecek şekilde temsil ettikleri tip arasındaki bu farklılık kendileri için bir tehlike teşkil etmez, çünkü toplum bu farklılığı görmek istemez. Ama sonsuza dek böyle devam etmez. Girolamo ne yaparsa yapsın, iyiliksever, kaba saba bir adamdır. Fortunata ne derse desin, iyi kalplidir. Dingin sabitliğini hiç bozmadan sürekli uzaklaşabilecekleri bu tipin abes, ezici, değişmeyen inatçı sürekliliği, ne pek özgün ne de davranışlarında pek tutarlı olan bu insanlara kendini giderek artan bir cazibeyle

dayatır ve sonsuz çeşitlemelerinin ortasında aynı kalan bu yegâne kerteriz noktası sonunda onları büyüler. Girolamo bir arkadaşına “doğruları” söylerken, figüranlık yapan, “kendi iyiliği için onu azarlamak” suretiyle onurlu, neredeyse göz kamaştırıcı ve artık samimi sayılabilecek bir rol oynamasına imkân tanıyan arkadaşına minnet duyar. Sert eleştirilerine, küçümsediği arkadaşına doğal olarak beslediği, kendi şöhretini artıran hoşgörülü bir acıma da karışır; ona gerçekten şükran duymaya başlar ve nihayet, herkes onca zamandır kendisine atfettiği için sonunda gerçek olan bir dostlukla bağlanır arkadaşına. Giderek şişmanlamakla birlikte zekâsı ve güzelliği bundan etkilenmeyen Fortunata kendi kişiliğinin alanı genişledikçe başka insanlara olan ilgisini kaybeder, toplumun kendisine yüklediği saygın ve çekici işlevleri layıkıyla yerine getirmesine engel olan tek şeyin, hırçınlığının yumuşamaya başladığını hisseder. Hem yüzüne hem de arkasından sürekli söylenen “iyilikseverlik”, “iyi kalplilik”, “içtenlik” kelimelerinin özü giderek sözlerine sızmış, artık övgü dolu sözler söylemeyi alışkanlık haline getirmiştir; devasa kütlesi bu sözlere daha pohpohlayıcı bir otorite bahşeder sanki. Kapsamlı ve barışçıl bir yargıçlık görevini üstlendiği yolunda muğlak ve derin bir hisse kapılır. Bazen kendi bireyselliğinin dışına taşarak başkanı olduğu, iyi niyetli yargıçlardan müteşekkil, onu uzaktan onaylarıyla teşvik eden, fırtınalı ama müşfik bir kurula dönüşür... Sohbetle geçen akşamlarda herkes bu kişilerin davranışlarındaki çelişkileri göz önüne almadan, kendilerine dayatılan tipe yavaş yavaş yaklaştıklarını fark etmeden davranışlarını ideal karakterlerinin özenle etiketlenmiş çekmecesine güzelce yerleştirir ve sohbet düzeyinin kesinlikle yükseldiğini duygulu bir tatminle hisseder. Elbette (sosyete mensubu sıfatıyla) soyutlamaya pek alışkın olmayan kafaları uykuyla ağırlaştırmamak için bu zahmetli işe kısa sürede son verilir. Ardından, birinin snopluğunu, ötekinin kötü niyetliliğini, bir üçüncünün hovardalığını ya da acımasızlığını baltaladıktan sonra dağılınır ve herkes iyi niyetliliğe, namusa, merhametliliğe yeterince saygı sunduğuna kanaat getirerek hiç

pişmanlık duymadan, az önce kendini kanıtlamış olan vicdanı rahat, seçkin ahlaksızlıklarına gömülmeye gider.

Bergamo sosyetesinden esinlenen bu yorumlar bir başka topluluğa uygulanacak olsa geçerliliklerini yitirirlerdi. Arlecchino Bergamo sahnesinden ayrılıp Fransa sahnesine geçtiğinde hödükken nüktedan oldu. Aynı şekilde kimi topluluklarda Liduvina üstün bir kadın, Girolamo zeki bir erkek olarak tanınır. Şunu da belirtmek gerekir ki bazen topluluğun karşısına hazır bir karakter kalıbına uymayan ya da o rolü başkası oynadığı için müsait kalıp bulunmayan biri çıkar. Önce kendisine yakışmayan kalıplara sokarlar onu. Gerçekten özgür bir adamsa ve hiçbir kalıp üzerine uymuyorsa toplum onu anlama çabasını göstermeyi reddeder, uygun bir kişilik de bulamayınca dışlar; meğerki her zaman eksikliği duyulan jönprömiye rolünü zarafetle oynayabilsin.

Bouvard ve Pécuchet'nin Sosyete ve Müzik Merakı[4]

I
Sosyete Merakı

"Madem artık mevki sahibi olduk, dedi Bouvard, sosyete hayatına katılmamamız için bir neden var mı?"

Pécuchet de aynı kanıdaydı, ama sosyetede kendini göstermek şarttı, bunun için de ele alınan konuları araştırıp incelemek gerekiyordu.

Çağdaş edebiyat birinci sırada geliyordu.

Bu alandaki çeşitli dergilere abone oldular; dergileri yüksek sesle okuyor, eleştiri yazmaya çalışıyorlardı; özellikle de, amaçlarını göz önünde bulundurarak rahat ve hafif bir üslup edinme gayreti içindeydiler.

Sonra Bouvard eleştiri üslubunun şakayla kaleme alındığında bile sosyeteye uygun olmadığını ileri sürdü. Bunun üzerine sosyete mensuplarının yaptığı gibi okudukları kitaplar konusunda sohbetler düzenlediler.

Bouvard şömineye dirseğini dayıyor, sahnenin şerefine dolabından çıkardığı açık renk eldivenleriyle kirlenmesinler diye dikkat ederek oynuyor, sahneye gerçeklik kazandırmak için Pécuchet'ye "Madam" ya da "General" diye hitap ediyordu.

Ama çoğu kez bu noktada kalıyorlardı; bazen ikisinden biri bir yazara kendini kaptırıyor, öteki beyhude onu durdurmaya çalışıyordu. Zaten herkesi aşağılıyorlardı. Leconte de Lisle fazlasıyla duygusuz, Verlaine aşırı duyarlıydı. Bir orta yol hayal

ediyorlar, ama bulamıyorlardı.
"Loti niçin hep aynı notayı tekrarlıyor?
— Romanlarının hepsi niçin aynı tonda yazılmış?
— Lirinin tek teli var, hükmüne varıyordu Bouvard.
— Ama André Laurie de beni daha çok tatmin etmiyor, her yıl başka bir yerlere götürüyor bizi, edebiyatı coğrafyayla karıştırıyor. Sadece üslubu değerli. Henri de Régnier'ye gelince, ya soytarı ya da deli, başka ihtimal yok.
— Azizim, onun altından kalkarsan çağdaş edebiyatı darboğazdan kurtarmış olursun zaten.
— Onları zorlamanın ne anlamı var? diyordu Pécuchet kalender bir kral edasıyla. Sıpalar gözüpek belki de. Boyunlarından yuları çekmeyelim; tek korkum kendilerini kaptırıp hedefi aşmaları; ne var ki aşırılık kendi başına zengin bir mizacın kanıtıdır.
— Ama bu arada engeller devrilip kırılacak, diye haykırıyordu Pécuchet; boş odayı yadsımalarıyla doldurarak coşuyordu: — Zaten bu eşitsiz satırların şiir olduğunu istediğiniz kadar iddia edin, ben düzyazıdan başka şey göremiyorum, üstelik de manasız bir düzyazı!"
Mallarmé daha kabiliyetli olmamakla birlikte sohbeti kuvvetliydi. Bu kadar istidatlı bir adamın eline kalemi her alışında çıldırması ne yazıktı. Bu tuhaf hastalık onlar için anlaşılmazdı. Maeterlinck insanı korkutuyordu, ama tiyatroya yakışmayan maddi yollardan; sanatın insanı bir cinayet gibi heyecanlandırması feci bir şeydi! Zaten sözdizimi de rezaletti.
Diyaloglarını fiil çekimi gibi tekrarlayarak Maeterlinck'i espriyle karışık eleştirdiler: "Kadının içeri girdiğini söyledim. — Kadının içeri girdiğini söyledin. — Kadının içeri girdiğini söylediniz. — Niçin kadının içeri girdiği söylendi?"
Pécuchet bu küçük metni *Revue des Deux Mondes*'a göndermek istiyordu, ama Bouvard onu revaçtaki salonlardan birinde kullanmanın daha akıllıca olacağı kanısındaydı. Böylece daha ilk anda layık oldukları konuma oturtulurlardı. Daha sonra bir dergiye gönderebilirlerdi pekâlâ. Espriyi ilk duyanlar da ardından dergide

okuduklarında ilk turfandayı tatmış oldukları için gurur duyarlardı.

Lemaitre son derece esprili olmakla birlikte tutarsız, küstah, bazen ukala, bazen de burjuvaydı onlara sorulursa; yüz seksen derecelik dönüşleri fazlasıyla sık kullanıyordu. Hepsinden önemlisi de, üslubu baştan savmaydı, ama belirli tarihlerde ve bu kadar sık ürün vermenin zorluğu onu affettirebilirdi. France'a gelince, iyi yazıyor, kötü düşünüyordu; Bourget ise tam tersine derindi, ama acınası bir tarzı vardı. Eksiksiz bir yeteneğe bu kadar az rastlanabilmesine üzülüyorlardı.

Oysa fikirlerini açık seçik ifade etmek o kadar da zor olmasa gerek, diye düşünüyordu Bouvard. Ne var ki açık seçiklik yeterli değildi, zarafet (güçle birlikte), canlılık, yücelik ve mantık da gerekliydi. Bouvard ironiyi ekliyordu. Pécuchet ironinin vazgeçilmez olmadığı kanısındaydı, çünkü çoğu kez yorucuydu ve okura faydası olmayan dolambaçlara yol açıyordu. Özetle herkes kötü yazıyordu. Bouvard'a göre bu durum aşırı özgünlük arayışından kaynaklanıyordu; Pécuchet'ye göre ise ahlaki değerlerdeki yozlaşmadan.

"Sosyetede vardığımız sonuçları kendimize saklama cesaretini göstermeliyiz" diyordu Bouvard; "yoksa bozguncu damgası yeriz, herkesi korkutursak kimse bizden hoşlanmaz. Endişelendirmek yerine yatıştıralım. Zaten özgünlüğümüzle yeterince kötü puan toplayacağız. Hatta onu da gizlemeye çalışalım. Sosyetede edebiyattan bahsetmeyebiliriz."

Ama sosyetede önemli olan başka şeyler vardı.

"Selam nasıl veriliyor? Bedenin tamamıyla mı, sadece başla mı, ağır ağır mı, hızlı hızlı mı, duruşunu değiştirmeden mi, topukları bitiştirerek mi, yaklaşarak mı, olduğun yerden mi, beli kırarak mı, döndürerek mi? Eller gövdenin iki yanında mı olmalı, şapka elde mi tutulmalı, eldivenli mi olmalı eldivensiz mi? Yüz ifadesi selamlama süresince ciddiyetini korumalı mı, gülümsemeli mi? Bu durumda selamlaşma sona erince önceki ciddiyete nasıl hemen dönülecek?"

Takdim de zor işti.

Kimin adıyla başlamak gerekiyordu? Takdim ettiğiniz kişiyi

elinizle mi, başınızla mı işaret etmek lazımdı, yoksa kayıtsız bir edayla kıpırtısız durmak mı? Bir ihtiyarla bir delikanlıyı, bir çilingirle bir prensi, bir oyuncuyla bir akademisyeni aynı şekilde mi selamlamak gerekirdi? Bu soruya verilen evet cevabı Pécuchet'nin eşitlikçi fikirlerine uygundu, ama Bouvard'ın sağduyusuna aykırıydı.

Unvanlar nasıl kullanılacaktı?

Baron, vikont ve kontlara saygıdeğer sıfatı eklenirdi, ama "iyi günler saygıdeğer marki" onlara pek yavan, "iyi günler marki" ise, yaşlarından ötürü pek laubali geliyordu. "Prens" ve "saygıdeğer dük" demeye razı oldular, gerçi bu sonuncusu onları dehşete düşürüyordu. Alteslere sıra geldiğinde heyecanlanıyorlardı; müstakbel ilişkileri gururunu okşayan Bouvard bu hitabın her şekliyle yer aldığı yüzlerce cümle kuruyordu hayalinde; kızaran yüzünde hafif bir tebessüm kelimeye eşlik ediyor, başını eğerek olduğu yerde azıcık zıplıyordu. Ama Pécuchet mutlaka karıştıracağını, şaşıracağını ya da prensin suratına bir kahkaha patlatacağını iddia ediyordu. Sonuçta, zor durumda kalmamak için Saint-Germain muhitine girmemeye karar verdiler. Ne var ki o muhit her yere giriyordu, sadece uzaktan bakıldığında kapalı ve tecrit edilmiş bir bütündü! Zaten yüksek mali çevrelerde unvanlar daha da çok saygı görürdü; şüpheli ve maceracı ecnebiler çevresinde ise unvanlar saymakla bitmezdi. Ne var ki Pécuchet sahte soylulara taviz vermemeleri, hatta zarf üzerine yazılan adreslerde, hizmetkârlarıyla konuşurken isimlerindeki soyluluk ekini kullanmamaları gerektiği kanısındaydı. Daha şüpheci olan Bouvard bunu daha köksüz olmakla birlikte eski soylularınki kadar saygın bir takıntı olarak görüyordu. Zaten onların görüşünde soylular sınıfı imtiyazlarını kaybetmesiyle birlikte kendi de yok olmuştu. Soylular sınıfı kilise yanlısıydı, gericiydi, okumazdı, hiçbir şey yapmaz, burjuvalar kadar dalgacıydı; bu sınıfa saygı duymak abesti onlara göre. Sadece görüşülebilirdi soylularla, çünkü görüşmek küçümsemeyi dışlamıyordu. Bouvard nerelere girip çıkacaklarını, yılda bir kere hangi banliyölere gitmeyi göze alacaklarını,

alışkanlıklarının mekânlarını, kötü alışkanlıklarının mekânlarını saptayabilmek için önce Paris sosyetesinin kesin bir planını çıkarmak gerektiğini söyledi. Ona sorulursa Paris sosyetesi Saint-Germain muhitini, finans dünyasını, maceracı ecnebileri, Protestan sosyetesini, sanat ve tiyatro çevresini, resmî çevreleri ve akademisyenler çevresini kapsıyordu. Pécuchet Saint-Germain muhitinin katı dış görünümüne rağmen bünyesinde eski rejimin ahlaksızlığını barındırdığı kanısındaydı. Bütün soyluların çeşitli metresleri, dindar birer kız kardeşleri vardı ve hepsi din adamlarıyla işbirliği içindeydiler. Gözükaraydılar, borçlanırlar, tefecileri istismar edip iflasa sürüklerlerdi; kaçınılmaz olarak şeref timsaliydiler. Seçkinlikle saltanat sürerler, aşırı modalar icat ederlerdi, örnek evlattılar, halka karşı sevecen, bankerlere karşı katıydılar. Her daim ellerinde kılıç ya da atlarının terkisinde bir kadınla krallık yönetiminin geri geleceğini hayal ederlerdi; son derece aylaktılar, ama halktan insanlara karşı kibirli davranmaz, hainleri korkutup kaçırırlar, ödleklere hakaret yağdırırlardı; şövalye tavırlarıyla vefalı bir sevgiye layıktılar.

Önemli ve asık suratlı maliyeciler ise, aksine, saygı uyandırıyorlardı ama iticiydiler. Maliyeci en çılgın baloda endişeliydi. Sayısız kâtiplerinden biri sürekli gelip son borsa haberlerini verirdi kendisine, sabahın dördünde bile; en üstün başarılarını, en feci fiyaskolarını karısından gizlerdi. Kodaman mı üçkâğıtçı mı olduğu asla anlaşılmazdı; biriyken ansızın diğerine dönüşürdü ve muazzam servetine rağmen kirasını geciktiren zavallı kiracısını süre bile tanımadan, acımasızca kapıya koyardı, meğerki onu casus olarak kullanmak ya da kızıyla yatmak istesin. Ayrıca arabadan inmez, kötü giyinir, genellikle kelebek gözlük kullanırdı.

Protestan sosyetesine de daha sıcak bakmıyorlardı; soğuk ve aşırı resmî bir topluluktu, sadece kendi yoksullarına yardım ederlerdi ve istisnasız hepsi papazdı. Kiliseleri fazlasıyla eve benzerdi, evleri de kilise kadar kasvetliydi. Öğle yemeğinde daima bir papaz bulunurdu; hizmetkârlar Kitabı Mukaddes'ten pasajlar okuyarak efendilerine çıkışırlardı; gizleyecek hiçbir şeyleri olmasa neşeden bu

kadar korkmazlardı; Katoliklerle konuşmalarında, Nantes ve Saint-Barthélemy fermanlarının yürürlükten kaldırılması yüzünden hiç dinmeyen bir hınç hissedilirdi.

Sanat sosyetesi diğerleri gibi homojen olmakla birlikte onlardan çok farklıydı; sanatçıların hepsi soytarı ve aileleriyle kavgalıydı, asla silindir şapka takmazlar, özel bir dil konuşurlardı. Hayatları peşlerindeki icra memurlarını oyuna getirmek ve maskeli balolar için alelacayip kıyafetler aramakla geçerdi. Buna rağmen durmadan şaheserler üretirlerdi; çoğu için şarap ve kadın konusunda aşırılık ilhamın, hatta dehanın ön koşuluydu; gündüzleri uyur, geceleri dolaşır, kim bilir ne zaman çalışırlardı; başları hep geriye atılmış, gevşek kravatları rüzgârda uçuşarak durmadan sigara sararlardı.

Tiyatro sosyetesi de bundan pek farklı sayılmazdı; bu çevrede de aile hayatı yok denecek kadar azdı, mensupları eksantrik ve her zaman cömertti. Tiyatrocular kibirli ve kıskanç olmakla birlikte daima arkadaşlarına destek olur, başarılarını alkışlar, veremli ya da yoksul kadın oyuncuların çocuklarını evlat edinirlerdi; tahsilsizlikten ötürü çoğu sofu ve hepsi batıl inançlara sahip oldukları halde sosyetede itibar görürlerdi. Devlet tiyatrolarının oyuncuları farklıydı, onlar kesinlikle takdire şayandılar, sofrada bir general ya da prensten daha öncelikli konuma oturtulmayı hak ediyorlardı aslında; belli başlı tiyatrolarımızda oynadıkları şaheserlerde ifade edilen duygular ruhlarında mevcuttu. Hafızaları olağanüstü, giyim kuşamları kusursuzdu.

Yahudiler’e gelince, Bouvard ve Pécuchet onları tamamen reddetmemekle birlikte (liberal olmak gerekiyordu, malum), Yahudiler’le bir arada bulunmaktan nefret ettiklerini de gizlemiyorlardı; hepsi gençliğinde Almanya’da dürbün satmıştı; Paris’te de –tarafsız kişiler olarak hakkını verdikleri dindarlıklarıyla– özel âdetlerini, anlaşılmaz kelime hazinelerini ve kendi ırklarından kasaplarını tıpatıp koruyorlardı. Bütün Yahudi erkeklerinin burunları kemerli, zekâları üstün, ruhları sefil ve sadece çıkara yönelikti; karıları ise aksine güzel, biraz zayıf karakterli, ama yüce duygular besleyebilen kadınlardı. Onlara öykünmesi gereken

ne çok Katolik kadın vardı! Peki ama servetleri niçin daima hesapsız ve gizliydi? Onlar da Cizvitler ve Masonlar gibi muazzam ve gizli bir topluluk oluşturuyorlardı. Yeri belli olmayan, muğlak düşmanların emrinde, ürkütücü ve esrarengiz bir amaca yönelik, bitmez tükenmez hazinelere sahiptiler.

II
Müzik Merakı

Bisiklet ve resimden çabucak sıkılan Bouvard ve Pécuchet ciddiyetle müziğe giriştiler. Ancak öteden beri gelenek ve düzen dostu olan Pécuchet açık saçık şarkıların ve *Siyah Domino*'nun son destekçisi sıfatını yadsımazken, kabul etmek gerekir ki, devrimcilikte üstüne olmayan Bouvard "kararlı bir Wagnercilik sergiliyordu". Aslında (daima yurtsever ve bihaber Pécuchet'nin acımasız adlandırmasıyla) "Berlin yaygaracısı"nın tek bir eserini bile bilmiyordu; çünkü konservatuarın kemküm eden Colonne 'la heceleyen Lamoureux'ye takılıp kalarak rutinde boğulduğu Fransa'da da, geleneğin korunmadığı Münih'te de, snopların dayanılmaz istilasına uğramış Bayreuth'ta da Wagner 'in eserlerini dinlemek mümkün değildi. Piyanoda çalmayı denemek ise saçmaydı; sahne yanılsaması, gömülmüş orkestra ve karanlık bir salon şarttı. Bununla birlikte *Parsifal*'in prelüdü, bir yanında César Franck'ın hokkasıyla kaleminin, öbür yanında Botticelli 'nin *İlkbahar*'ının fotoğrafları, ziyaretçileri sersemletmek amacıyla piyanonun üzerinde hep açık duruyordu.

Walkyrie'nin partisyonundan "İlkbahar Şarkısı" özenle koparılmıştı. Wagner operaları listesinin ilk sayfasında *Lohengrin* ve *Tannhäuser*'in üzerine kırmızı kalemle öfkeli bir çizgi çekilmişti. İlk operalardan geriye bir tek *Rienzi* kalmıştı. Onu inkâr etmek artık banaldi, Bouvard zıt bir fikir ileri sürme vaktinin geldiğini incelikle seziyordu. Gounod güldürüyordu onu, Verdi ise çığlık attırıyordu. Erik Satie kadar değil elbette, buna kim itiraz edebilirdi? Oysa Beethoven bir Mesih kadar olağanüstüydü onun gözünde. Bizzat

Bouvard Bach'ı bir öncü olarak tanımlamaktan gocunmazdı. Saint-Saëns'ta derinlik, Massenet'de biçim olmadığını söyleyip duruyordu Pécuchet'ye, ama Pécuchet'nin gözünde, aksine, Saint-Saëns derinlikten, Massenet ise biçimden ibaretti.

"Bu yüzden biri bizi eğitiyor, ötekiyse büyülüyor, ama yüceltmiyor" diye ısrar ediyordu Pécuchet.

Bouvard her ikisini de aynı derecede küçümsüyordu. Massenet birkaç fikir bulmuştu gerçi, ama hepsi bayağıydı; zaten fikirler süresini doldurmuştu artık. Saint-Saëns'ın kompozisyon tekniği fena değildi, ama demodeydi. Gaston Lemaire hakkında bilgi sahibi değillerdi, ama zaman zaman kıyaslamalara girişip Chausson'la Chaminade'ı belagatle karşılaştırıyorlardı. Zaten Pécuchet ve hatta estetik tiksintisine rağmen her Fransız gibi şövalye ruhlu olduğu ve kadınlara öncelik tanıdığı için Bouvard da, çağdaş besteciler arasında Chaminade'ı centilmence birinci sıraya oturtuyorlardı.

Charles Levadé'nin müziğini tümden reddeden, Bouvard'ın müzisyen yanından çok demokratlığıydı; buhar, genel oy ilkesi ve bisiklet çağında Mme de Girardin'in dizelerine takılıp kalmak ilerlemeye karşı koymak sayılmaz mıydı? Ayrıca sanat için sanat kuramını savunan, nüanssız icra ve tonlamasız şandan yana olan Bouvard Levadé'nin şarkı söyleyişine katlanamadığını söylüyordu. Görünümü silahşor gibiydi, tavırları alaylıydı, demode bir duygusallığın ucuz zarafetine sahipti.

Ancak en hararetli tartışmaların konusu Reynaldo Hahn'dı. Massenet'yle samimiyeti yüzünden sürekli Bouvard'ın acımasız alaylarına maruz kalıyor, Pécuchet'nin tutkulu tercihleri tarafından insafsızca kurban ediliyordu; öte yandan Bouvard'ın da paylaştığı Verlaine hayranlığı Pécuchet'yi çileden çıkarıyordu. "Jacques Normand, Sully Prudhomme ve Borrelli Vikontu ne güne duruyor. Tanrı'ya şükür trubadurlar ülkesi Fransa'da şair eksikliği çekmiyoruz" diyordu yurtseverlikle. Hahn soyadının Germen tınısıyla Reynaldo adının Güneyli son hecesi arasında bocalıyor, onu Verdi hatırına bağışlamaktansa Wagner nefretiyle cezalandırmayı tercih ederek Bouvard'a dönüyor ve hiddetle sonucu bildiriyordu:

“Sizin yakışıklı beyefendilerinizin tüm çabalarına rağmen sevgili Fransa’mız bir aydınlık ülkesi; Fransız müziği de ya aydınlık olacaktır ya hiç olmayacaktır, diyordu sözlerinin etkisini artırmak için masaya yumruğuyla vurarak.

“Manş ötesi antikalıklarınız, Ren ötesi sisleriniz olmaz olsun, sürekli Vosges’ların öte yanına bakmaktan vazgeçin! diye ekliyordu, imalarla yüklü, katı ve sabit bakışlarını Bouvard’a yönelterek. Vatanın savunması amacıyla bakın sadece oralara. *Walkyrie*’nin Almanya’da bile hoşa gidebileceğinden şüpheliyim... Ama Fransız kulaklarına daima cehennem azabı gibi geleceği kesin, bir kakofoni! Ulusal gururumuzu ayaklar altına alması da cabası. Zaten söz konusu opera en korkunç ahenksizlikle ensestlerin en iğrencini bir araya getirmiyor mu? Müziğiniz canavarlarla dolu beyefendi, daha neler icat edilecek! Doğada bile –doğa yalınlığın anası olduğu halde– sadece korkunç olan hoşunuza gidiyor. M. Delafosse’un yarasalara dair ezgilerinde besteci olarak aşırılığı köklü piyanist şöhretini tehlikeye atmıyor mu? Sevimli bir kuş seçse olmaz mıydı? Serçelere dair bir ezgi hiç değilse Paris’e yakışırdı; kırlangıçların bir hafifliği, bir zarafeti vardır, tarlakuşlarının Fransızlığı su götürmez, o kadar ki, Sezar askerlerin miğferlerine kızartılmış tarlakuşları saplatırmış. Yarasa da neymiş!!! Her daim açıksözlülüğe, aydınlığa susamış olan Fransızlar bu iç karartıcı hayvandan ebediyen nefret edecektir. M. de Montesquiou’nun dizelerinde yer almaları hadi neyse, bıkkın büyük soylu fantezisi deyip geçelim, ama müzikte olur mu! Bundan sonra ne gelecek, *Kangurular Requiem’i* mi? Bu güzel espri Bouvard’ı neşelendiriyordu. — İtiraf edin, güldürdüm sizi, diyordu Pécuchet (meziyetlerinin bilincinde olmaları zeki insanlarda mazur görülebildiğinden kendini beğenmişlikle suçlanamazdı), kabul edin, teslim oldunuz!”

4 Elbette burada Flaubert’in iki ünlü kahramanına mal edilen fikirler katiyen yazarın fikirleri değildir.

Madame de Breyves'in Melankolik Tatili

“Ariane, kardeşim benim, hangi aşkın yarası
Öldürdü sizi terk edildiğiniz o sahillerde!”

I

Françoise de Breyves o akşam Prenses Élisabeth d'A...'nın davetine mi, operaya mı, Livray'lerin komedisine mi gideceğine uzun süre karar veremedi.

Az önce akşam yemeğini yediği dostlarında sofradan kalkalı bir saati geçmişti. Bir karar vermek gerekiyordu.

Onunla birlikte gelecek olan arkadaşı Geneviève Mme d'A...'nın davetine gitmeyi istiyordu; Mme de Breyves ise sebebini pek bilemese de, diğer iki seçenekten birine meyilliydi, hatta üçüncü bir seçenek de vardı: Eve dönüp yatabilirdi. Arabasının geldiğini haber verdiler. Hâlâ bir karara varmamıştı.

“Ne kötüsün, dedi Geneviève, bu gece Rezké şarkı söyleyecek sanıyorum, hoşuma gidiyor biliyorsun. Seni gören de Élisabeth'e gitmenin vahim sonuçlar doğuracağını sanır. Bir kere şunu hatırlatmak isterim ki bu yıl onun büyük davetlerinden hiçbirine gitmedin; halbuki yakın arkadaşın, ayıp.”

Françoise kendisini yirmi yaşında dul bırakan kocasının ölümünden sonra –aradan dört yıl geçmişti– yanında Geneviève olmadan neredeyse hiçbir şey yapmıyordu; onu memnun etmekten hoşlanırdı. Arkadaşını daha fazla yalvartmadı; ev sahipleriyle ve Paris'in en gözde kadınlarından birini bu kadar kısa süre görmüş olduklarına üzülen davetlilerle vedalaştıktan sonra hizmetkâra, “A... Prensesi'ne” dedi.

II

Prensesin daveti çok sıkıcıydı. Mme de Breyves bir ara Geneviève'e döndü:

"Büfeye giderken sana refakat eden o genç kim?

— M. de Laléande, aslında hiç tanımıyorum kendisini. Sana takdim edeyim mi onu? Rica etmişti, çok sıradan ve sıkıcı olduğu için, ayrıca seni çok beğendiği, yakanı bırakmayacağı için muğlak bir cevap verdim.

— Öyle mi, istemem o zaman! dedi Françoise. Aslında çirkince ve bayağı bir tip, ama gözleri güzel.

— Haklısın, dedi Geneviève. Zaten sık sık karşılaşacaksın onunla, tanıştığın takdirde rahatsız olabilirsin."

Sonra da şaka yollu ekledi:

"Ama onunla samimiyet kurmak istiyorsan müthiş bir fırsatı kaçırıyorsun.

— Evet, müthiş bir fırsat, dedi Françoise, aklı şimdiden başka yerdeydi.

— Aslında, dedi Geneviève, kuşkusuz elçilik görevinde bu kadar sadakatsiz olduğu ve delikanlıyı bir zevkten yok yere mahrum ettiği için pişmanlık duyarak, mevsimin son davetlerinden biri bu; tanışman pek de ciddi bir sonuç doğurmaz, iyilik etmiş olursun.

— Öyle olsun bakalım, tekrar bu tarafa gelirse."

M. de Laléande tekrar gelmedi. Salonun tam karşı tarafında duruyordu.

"Birazdan gitmemiz gerek, dedi Geneviève az sonra.

— Biraz bekle" dedi Françoise.

Sonra da aklına öyle estiği için, daha çok da flört etmek arzusuyla, kendisini mutlaka çok güzel bulan delikanlıya uzunca bir süre baktı; sonra başını çevirdi, ardından tekrar baktı. Gözlerini ona diktiğinde okşarcasına bakmaya çalışıyordu; sebebini bilmiyordu, sebebi yoktu, zevk için, iyilik etme zevki için, biraz gururdan, biraz da manasızlıktan; asla görmeyecekleri biri için ağaca isim yazanlar, denize şişe atanlar gibi. Saat ilerliyordu, geç olmuştu; M. de

Laléande kapıya doğru gitti, o çıktıktan sonra kapı açık kaldı; Mme de Breyves holün sonundaki vestiyerde numarasını uzattığını gördü.

“Haklısın, gitme vakti geldi” dedi Geneviève’e.

Kalktılar. Ama tesadüf bu ya, Geneviève’in bir arkadaşı onunla bir-iki kelime konuşmak isteyince Françoise vestiyerde yalnız kaldı. O anda vestiyerde sadece bastonunu bulamayan M. de Laléande vardı. Françoise son bir kez ona baktı oyalanarak. M. de Laléande yanından geçerken dirseğini dirseğine dokundurdu ve tam yanındayken, gözleri ışıl ışıl, hâlâ bastonunu arıyormuş gibi yaparak, “Bana gelin, Royale Sokağı 5 numara” dedi.

Françoise bunu o kadar beklemiyordu, M. de Laléande şimdi bastonunu aramakla öyle meşguldü ki, daha sonra bunun bir halüsinasyon olup olmadığını hiçbir zaman kesin olarak bilemedi. Çok korkuyordu; o sırada holden geçen A... Prensine seslendi; ondan ertesi gün gezintiye çıkmak için randevu istedi, konuşup duruyordu. M. de Laléande bu konuşma sırasında gitmişti. Ardından Geneviève geldi, ikisi birlikte çıktılar. Mme de Breyves hiçbir şey anlatmadı; hem dehşet içindeydi hem de gururu okşanmıştı, ama esasen kayıtsızdı. İki gün sonra, olay tesadüfen aklına geldiğinde M. de Laléande’ın sözlerinin gerçekliğinden şüpheye düştü. Hatırlamaya çalıştı, tam hatırlayamadı; o sözleri rüyada duymuş gibiydi, dirsek sürtünmesinin de tesadüfi bir sakarlık olduğuna hükmetti. Daha sonra da M. de Laléande’ı kendiliğinden hiç düşünmedi; bir yerlerde adını duyduğunda yüzü şöyle bir aklına geliyordu, ama halüsinasyonu andıran vestiyerdeki olayı tamamen unutmuştu.

Onu yılın son davetinde (Haziran sonuydu) tekrar gördü; kendisine takdim edilmesini rica etmeye cesareti yoktu; yine de, onu neredeyse çirkin bulduğu, akıllı olmadığını bildiği halde tanışmayı çok istiyordu. Geneviève’in yanına gidip konuştu:

“Sen gene de M. de Laléande’ı takdim et bana. Terbiyesizlik etmek istemem. Ama benim rica ettiğimi söyleme. Öylesi taahhüt altına girmek olur.

— Birazdan, görürsek tanıştırırım, şu anda ortada yok.

— Canım arasana.
— Gitmiştir belki.
— Yok canım, dedi Françoise hemen, gitmiş olamaz, daha çok erken. Aa! Gece yarısı olmuş bile. Hadi ama Geneviève, zor bir şey istemedim ki. Geçen akşam sen istiyordun tanıştırmayı. Lütfen, benim için önemli."

Geneviève ona hafif bir şaşkınlıkla bakıp M. de Laléande'ın peşine düştü; gitmişti.

"Gördün mü, ben haklıymışım, dedi Geneviève Françoise'ın yanına döndüğünde.
— Ben burada bunaldım, dedi Françoise, başım ağrıyor, ne olur hemen çıkalım."

III

Françoise o geceden sonra operada tek bir temsili kaçırmadı, davet edildiği bütün akşam yemeklerine belli belirsiz bir umutla gitti. Aradan on beş gün geçti, M. de Laléande'ı hâlâ görememişti; geceleri sık sık uyanıyor, onu nasıl görebileceğini düşünüyordu. Kendi kendine onun sıkıcı ve çirkin olduğunu söylüyordu, ama M. de Laléande en esprili, en çekici erkeklerden daha çok meşgul ediyordu zihnini. Mevsim bittiğinde onu bir daha görme fırsatı olmayacaktı; bir fırsat yaratmaya kararlıydı, düşünüp duruyordu.

Bir akşam Geneviève'e, "M. de Laléande diye birini tanıdığını söylememiş miydin? diye sordu.
— Jacques de Laléande mı? Ne evet ne hayır, takdim etmişlerdi, ama sonra kartvizit bırakmadı, hiçbir ilişkim yok kendisiyle.
— Sebebini açıklayayım sana, onunla tanışıp konuşmak benim için biraz önemli, hatta çok önemli; benimle ilgili bir konu değil, muhtemelen bir aydan önce sana açıklamama da izin verilmez. (Françoise bu arada durum açığa çıkmasın diye nasılsa M. de Laléande'la birlikte bir yalan uyduracaklarını düşünüyordu; sadece ikisinin bileceği bir sırrı düşünmek hoştu). Lütfen bir yolunu bulmaya çalış, sezon bitti artık, başka davet olmayacak, bir daha

tanışma fırsatı bulamayacağım.”

Samimi dostlukların insanı arındıran sıkı fıkılığı hem Françoise’ı hem de Geneviève’i sosyete mensuplarının çoğunun muzdarip olduğu aptalca meraklardan esirgiyordu. Dolayısıyla Geneviève bir an bile arkadaşını sorguya çekme niyeti ya da arzusu beslemeden, hatta sorgulamak aklından bile geçmeyerek canıgönülden ikisini tanıştırmanın bir yolunu aramaya koyuldu; bir çare bulamadığına kızıyordu sadece.

“Mme d’A... ne yazık ki şehir dışında. M. de Grumello var gerçi, ama ne işimize yarayacak, ne diyebilirim ona? Hah, buldum! M. de Laléande viyolonsel çalıyor, pek kötü çalıyor ama hiç önemli değil. M. de Grumello beğeniyor, zaten aptalın teki, seni memnun etmek hoşuna gidecektir. Bir tek sorun var, sen ondan hep uzak durdun, insanlardan yararlandıktan sonra bir kenara atmaktan da hoşlanmazsın, gelecek yıl onu davet etmek istemeyeceksin.”

Ama mutluluktan yüzü kızaran Françoise haykırdı hemen:

“Hiç fark etmez, gerekirse Paris’in bütün zengin ecnebilerini davet ederim. Ah ne olur hiç vakit kaybetme Geneviève’ciğim, harikasın!”

Bunun üzerine Geneviève bir mektup yazdı:

“Beyefendi, bildiğiniz gibi arkadaşım Mme de Breyves’i memnun etmek için elimden ne gelirse yaparım; kendisiyle karşılaşmışsınızdır mutlaka. Sohbet sırasında viyolonselden bahsederken birkaç kere sizin yakın dostunuz olan M. de Laléande’ı hiç dinlemediğine hayıflandığını söyledi. Rica etsem ikimiz için bir dinleti düzenler misiniz? Mevsim itibarıyla bu aralar hepimiz boşuz, sizin için zor olmaz sanırım, bizim içinse bir lütuf olur. En iyi dileklerimle,

ALÉRIOUVRE BUIVRES.”

“Şunu alıp hemen M. de Grumello’ya götürün, dedi Françoise bir hizmetkâra. Cevabını beklemeyin, ama kendisine teslim edildiğini görün mutlaka.”

Ertesi gün Geneviève Mme de Breyves’e M. de Grumello’nun

cevabını getirdi:

“Hanımefendi,
Sizin ve Mme de Breyves’in dileğini yerine getirmenin benim için ne büyük mutluluk olacağını tahmin edemezsiniz; kendisini azıcık tanıyor ve ona saygılı ve coşkulu bir yakınlık duyuyorum. Fakat ne yazık ki M. de Laléande iki gün önce Biarritz’e gitti ve heyhat, aylarca orada kalacak.
Hanımefendi, en derin vs...
GRUMELLO”

Yüzü bembeyaz olan Françoise hızla kapıya gidip kilitlemeye ancak vakit bulabildi. Hıçkırıklarla sarsılıyor, gözünden yaşlar akıyordu. O ana kadar onu görmek, tanımakla ilgili romantik hayaller kurmuş, canı istediğinde bu hayallerini gerçekleştirebileceğinden hiç kuşku duymamıştı; belki pek de farkına varmadan bu arzuyla, bu umutla yaşamıştı. Bu arzu en farkında olmadığı mutluluk ya da hüzün anlarında hiç belli etmeden kök salmış, nereden geldiğini bilmediği özsuyunu içinde dolaştırmaya başlamış, iyice yerleşmişti içine. Oysa şimdi bu arzu içinden koparılıp alınıyor, imkânsıza gömülüyordu. Kendini parçalanmış hissediyordu, aniden köklerinden koparılmış benliği ızdırap içindeydi; umudunun bir anda aralanan yalanları arasından, kederinin derinliğinde aşkının gerçekliğini gördü.

IV

Françoise bütün mutluluklardan her gün biraz daha fazla uzaklaşıyordu. En derin mutlulukları, annesiyle ya da Geneviève’le başbaşa geçirdiği saatlerde yaşadığı mutluluğu, müziğin, kitapların ve gezintinin sağladığı mutlulukları artık yakasını bir an bile bırakmayan kıskanç bir kederin pençesindeki kalbiyle tadıyordu. Hem Biarritz’e gitmenin imkânsızlığı hem de bu mümkün olsa, M. de Laléande’ın gözünde sahip olabileceği itibarı saçma bir hareketle

sarsmamaya kesinlikle kararlı oluşu ona müthiş bir acı çektiriyordu. Nedenini bilmediği bir işkencenin zavallı kurbanıydı; bu marazın çaresi bulununcaya kadar belki de aylar boyunca bu şekilde devam edeceğini, ona rahat bir uyku uyutmayacağını, özgürce düşlere dalmasına izin vermeyeceğini düşününce içini bir korku kaplıyordu. M. de Laléande'ın onun haberi olmadan, belki de çok yakında Paris'e uğrayabileceği ihtimali de onu endişelendiriyordu. Yanı başındaki mutluluğu bir kez daha elinden kaçırma korkusu onu yüreklendirdi; bir hizmetkârını malumat almak üzere M. de Laléande'ın kapıcısına gönderdi. Adam hiçbir malumat veremedi. Bunun üzerine, sonsuza kadar uzanan, ufkun ötesinde hiçbir şeyin olmadığı, dünyanın sona erdiği bu keder deryasında artık hiçbir umut yelkeninin görülmeyeceğini anladı ve bir çılgınlık yapacağını hissetti; ne yapacağını bilmiyordu, mektup yazardı belki; kendi kendinin hekimi oldu, biraz sakinleşebilmek için görüşmek istediğini ona bildirme izni verdi kendine ve M. de Grumello'ya bir mektup yazdı:

"Beyefendi,
Mme de Buivres bana nazik sözlerinizi iletti. Ne kadar teşekkür etsem azdır, çok duygulandım. Yalnız bir konuda endişeleniyorum. M. de Laléande beni sırnaşık bulmuş olmasın! Eğer ne düşündüğünü bilmiyorsanız rica ederim sorun, öğrendiğinizde de bana gerçeği açıkça bildirin. Çok merak ediyorum, ricamı yerine getirirseniz beni çok mutlu edersiniz. Tekrar teşekkür ederim beyefendi.
En iyi dileklerimle,

VORAGYNES BREYVES."

Bir saat sonra bir hizmetkâr şu mektubu getirdi:

"Hiç merak etmeyin hanımefendi; M. de Laléande'ın onu dinlemek istediğinizden haberi yok. Kendisine kimin için olduğunu söylemeden hangi gün evimde çalabileceğini sormuştum. O da Biarritz'ten mektup yazıp Ocak ayından önce gelmeyeceğini bildirmişti. Bana teşekkür de etmeyin. Sizin bir ricanızı yerine

getirmek benim için zevklerin en büyüğü, vs.”

Yapılacak bir şey yoktu. O da bir şey yapmadı, giderek daha fazla kederlendi, böyle kederlendiği, annesini de üzdüğü için pişmanlık vicdan azabı çekti. Şehir dışında birkaç gün geçirdikten sonra Trouville’e gitti. Orada M. de Laléande’ın sosyete hırsıyla ilgili söylentiler geldi kulağına; bir büyük soylu onu neşelendirme gayreti içinde, “Sizi memnun etmek için ne yapabilirim?” diye sorduğunda, içtenlikle cevap verse ne kadar şaşıracağını hayal edip neredeyse neşeleniyordu; öteden beri onu memnun etmek için yapılan zor ve büyük şeylerle ona sükûnet ve sağlık, hem kendisine hem yakınlarına mutluluk sağlayacak, bir yandan küçücük ve kolay, bir yandan da imkânsız şey arasındaki tezatın ironisini dolu dolu yaşayabilmek, acısıyla kendinden geçebilmek için bu tezata yoğunlaşıyordu. Sadece hizmetkârlarının yanında biraz hoşnut oluyordu; hepsi ona müthiş bir hayranlık besliyor, ne kadar kederli olduğunu görüp konuşmaya cesaret edemeden hizmet ediyorlardı Françoise’a. Saygılı ve mahzun sessizlikleri ona M. de Laléande’ı hatırlatıyordu. Bu sessizliği zevkle dinliyor, arkadaşlarının geleceği, kendini toparlaması gerekeceği saati geciktirmek için öğle yemeği servisini iyice yavaşlatıyordu. M. de Laléande’ın sebep olduğu, etrafına yayılan kederin acı-tatlı lezzetini ağzında uzun süre tutmak istiyordu. M. de Laléande’ın daha birçok varlığı hâkimiyeti altına almasını isterdi; kendi kalbinde bu kadar önemli bir yer tutan şeyin etrafına da yayıldığını hissedince biraz yatışıyordu; onun derdiyle eriyip gidecek kanlı canlı hayvanları olsaydı keşke. Ara sıra umutsuzluğa kapılıyor, M. de Laléande’a mektup yazmak veya yazdırmak, gururunu ayaklar altına almak geliyordu içinden, “hiçbir şey umurunda değildi artık.” Ama aşkının menfaati için sosyetedeki konumunu koruması daha iyi olurdu, çünkü günün birinde (eğer o gün gelirse), bu konumu M. de Laléande karşısında kendisine otorite sağlayabilirdi. Ayrıca onunla kısa süreli bir yakınlaşma sonucu büyü bozulursa (buna inanmak, bir an bile hayal etmek istemiyordu, inanması mümkün değildi, ama gözü körleşmiş kalbinden daha

basiretli olan aklı bu acımasız ihtimali görebiliyordu), dünyada tek dayanağı kalmazdı. Ardından başka bir aşk doğduğu takdirde çaresiz kalırdı; oysa şimdi hiç değilse elinde çareler mevcuttu, bir gücü vardı ve bu sayede Paris'e döndüklerinde M. de Laléande'la samimiyet kurması çok kolay olacaktı. Duygularını benliğinden ayırıp onlara mercek altına alınan bir nesne gibi bakmaya çalışıyor, şöyle diyordu kendi kendine: "Onun vasat bir adam olduğunu biliyorum, başından beri. Hakkındaki değerlendirmem bu, hiç değişmedi. Daha sonra içime sızan duygular bu yargıyı değiştiremedi. Bu kadar değersiz işte, bir hiç o ve ben bu hiç için yaşıyorum. Jacques de Laléande için yaşıyorum!" Ama adını telaffuz ettiği anda, bu kez istemsiz bir çağrışımla, çözümlemeye girişmeden onu karşısında görür gibi oluyor, öyle bir mutluluk, aynı zamanda öyle bir üzüntü duyuyordu ki, ona hiçbir şeyle kıyaslanamayacak ızdıraplar ve sevinçler yaşattığına göre, değersizliğinin önemli olmadığına hükmediyordu. Onu daha yakından tanıdığında bütün bunların dağılıp gideceğini düşünmekle birlikte karşısındaki seraba ızdırabının ve tenselliğinin bütün gerçekliğini katıyordu. A... Prensesi'nin davetinde dinlediği *Nürnberg'in Usta Şarkıcıları*'ndan bir dize (*Dem Vogel der heut sang dem war der Schnabel hold gewachsen*), gözünde M. de Laléande'ı en net biçimde canlandırıyordu. Dize kendiliğinden M. de Laléande'ın laytmotifine dönüşmüştü; Trouville'de bir konserde dizeyi duyduğunda gözyaşlarına boğuldu. Tekrarlaya tekrarlaya bıkmamak için pek sık yapmıyordu ama yine de ara sıra odasına kapanıyor ve özellikle oraya taşıttığı piyanoda, onu daha iyi görebilmek için gözlerini kapayarak çalıyordu laytmotifi; bu kendisini sarhoş eden ve hüsranla sonuçlanan yegâne mutluluğuydu Françoise'ın, vazgeçemediği afyonuydu. Bazen bir pınara eğilip kesintisiz tatlı yakınmasını dinlermiş gibi, durup ızdırabının akışını dinliyor, önündeki iki korkunç seçeneği, utanca boğulup yakınlarını umutsuzluğa gark edeceğini ya da (teslim olmazsa) sonsuza dek kedere gömüleceğini düşünüyor ve aşkında hazla acıyı böylesine bilgece, başlangıçta dayanılmaz bir zehri iter gibi kendinden

uzaklaştırmasını da, sonra iyileşmesini de engelleyecek şekilde dengelediği için kendine lanet ediyordu. Her şeyden önce gözlerine, belki ondan da önce kahrolası flörtçü ve meraklı mizacına lanet okuyordu; flörtçülüğü ve meraklılığı önce delikanlıyı baştan çıkarmak için gözlerine adeta çiçek açtırmış, sonra da M. de Laléande'ın birer çizgi kadar kararlı, morfin iğnesinden daha karşı konulmaz tatlılıktaki bakışlarına onu maruz bırakmıştı. Hayal gücüne de lanet okuyordu; aşkını öyle bir anne şefkatiyle beslemişti ki, bazen Françoise şimdi kendini doğuran güce hâkim olup işkence eden aşkını hayal gücü tek başına mı doğurdu acaba diye düşünüyordu. M. de Laléande'ı tekrar görebilmek için sayısız senaryo uydurup onları ustalıkla, hem çok iyi hem çok kötü düzenleyen ve yanıltıcı imkânsızlıklarıyla belki kendisini kahramanlarına daha çok bağlayan keskin zekâsına; kendini bıraksa yasak aşkların zevkini pişmanlıkla, utançla lekeleyecek olan iyi kalpliliğine ve hassasiyetine; arzuları onu imkânsıza yönelttiğinde öylesine atılganlıkla, şahlanarak, cesaretle engelleri aşan, arzularına boyun eğmemesi gerektiğinde ya da başka herhangi bir duyguyla harekete geçtiğinde öylesine güçsüz, gevşek ve kırgın olan iradesine lanet okuyordu. Son olarak da, zihninin en ilahi yanına, Tanrı vergisi olan, gerçek adı bulunamadığından çeşitli adlarla anılan –şair içgüdüsü, mümin coşkusu, derin doğa ve müzik duygusu– ve aşkının karşısına sonsuz zirvelerle ufuklar çıkaran, o zirve ve ufukları aşkın büyüsünün doğaüstü ışığına boğan, karşılığında kendi büyüsünü de aşkına sızdıran, bu aşkı etkileyen, onunla dayanışma kuran, en yüce ve derin içsel yaşantısını onunla birleştiren, aşkına tıpkı Meryem Ana'ya adanmış bir kilisenin hazinesi misali, aklının ve kalbinin, onu artık görememenin yarattığı hüznün kardeşi olan hüznüyle geceleri ya da suyun üzerinde inleyişlerini işittiği kalbinin bütün değerli mücevherlerini adayan o en üstün yeteneğe lanet ediyordu; zihnimizi denizde batan güneş misali bir güzellik ışımasına gömen o tanımsız "nesnelerin muamması" duygusuna aşkını derinleştirdiği, soyutlaştırdığı, genişlettiği, sonsuzlaştırdığı ve buna rağmen ızdırabını azaltmadığı için lanet okuyordu, çünkü

(Baudelaire'in sonbahar akşamüzerlerinden bahisle dediği gibi) "muğlaklığı yoğunluğunu azaltmayan duygular vardır ve sonsuzluğun ucu kadar keskin bir nokta yoktur."

V

(şafaktan itibaren sahildeki yosunların üstünde helak ederdi kendini, ciğerine saplanmış bir ok gibi taşırdı kalbinde yüce Kypris'in açtığı alev alev yarayı.)
THEOKRİTOS, "Kyklop"

Daha mutlu bir haldeyken tanıdığım Mme de Breyves'i Trouville'de gördüm tekrar. Onu hiçbir şey tedavi edemez. M. de Laléande'ı güzelliği ya da zekâsı yüzünden sevseydi ondan daha zeki, esprili ya da daha yakışıklı bir genç erkek onu oyalayabilirdi. Ona iyi yürekli ya da kendisine âşık olduğu için bağlanmış olsa bir başkası daha büyük bir sadakatle sevmeye çalışabilirdi onu. Ama M. de Laléande ne yakışıklı ne zeki. Şefkatli mi katı mı, ihmalkâr mı vefalı mı olduğunu Mme de Breyves'e kanıtlama fırsatı olmadı. Dolayısıyla Mme de Breyves'in sevdiği, başkalarında yüksek düzeylerde bulunabilecek meziyetler ve cazibeler değil, bizzat M. de Laléande; kusurlarına, vasatlığına rağmen sevdiği bizzat o; dolayısıyla da onu her şeye rağmen sevmeye mahkûm. Peki *onun* ne olduğunu biliyor mu? Tek bildiği, onun sebep olduğu umutsuzluk ya da mutluluk ürpertileriyle kendinden geçtiği, hayatının geri kalanının, başka hiçbir şeyin artık bir önem taşımadığı. En güzel görüntü, en özgün zekâ onun kendine has, esrarengiz özüne sahip olamazdı; bu benzersizlik sayesindedir ki hiçbir insanın sayısız dünyada ve sonsuz zamanda bir eşi daha olmayacaktır. Kendisini bütün masumiyetiyle Mme d'A...'ya götüren Geneviève de Buivres olmasa, bütün bunlar olmayacaktı. Ama koşullar bir araya gelip onu hapsetmişti; sebebi olmadığı için çaresi de olmayan bir dertten muzdaripti. Şu anda muhtemelen Biarritz sahillerinde sıradan bir

hayat sürüp bayağı hayaller kuran M. de Laléande Mme de Breyves'in ruhunda her şeyi hâkimiyetine alacak, kendi dışındaki her şeyi yok edecek kadar yoğun, mucizevi bir hayatı daha olduğunu bilse çok şaşırırdı kuşkusuz; öteki hayatı da kendi şahsi hayatı kadar kesintisizdi, tıpkı onun gibi eylemlerle ifade buluyordu, tek farkı daha keskin, daha sürekli ve daha zengin bir bilince sahip olmasıydı. Normalde etiyle kemiğiyle peşinde koşulan bir insan olmamasına rağmen, Mme de Breyves nereye giderse gitsin, en yetenekli insanların arasında, en kapalı salonlarda, en kendine yeterli manzaralarda ansızın hatırlandığını, öylesine sevilen bu kadının artık bütün sevgisinin, bütün düşüncelerinin, bütün ilgisinin sanki gerçekliği olan tek kişi oymuş, yanındaki diğer herkes de anılar ve hayaletler misali boş ve anlamsızmış gibi, her şeyi silip atan bu davetsiz misafirin hatırasına yöneldiğini bilse ne kadar şaşırırdı.

Mme de Breyves ister bir şairle gezintiye çıksın, ister bir arşidüşese öğle yemeğine gitsin, ister Trouville'den dağlara ya da kırlara gitsin, ister tek başına kitap okusun, ister en sevdiği dostuyla sohbet etsin, ister ata binsin, ister uyusun, M. de Laléande'ın adı, hayali hep harika, acımasız ve kaçınılmaz biçimde üzerinde duruyor, tıpkı gökyüzünün üzerimizde durduğu gibi. Eskiden Biarritz'ten nefret ederken şimdi bu kentle ilgili her şeyde sancılı ve heyecanlı bir cazibe buluyor. Orada olan, onu farkında olmadan görebilecek, belki tadını çıkarmadan onunla vakit geçirecek kişilerle ilgileniyor. Hınç beslemiyor onlara, bir ricada bulunmaya cesaret edemiyor, ama durmadan sorular soruyor, bazen konuşmaları hep sırrının etrafında dönüp dolaştığı halde bu sırrın keşfedilmemesine şaşırıyor. Odasındaki pek az süsten biri Biarritz'in koca bir fotoğrafı. Fotoğrafta görülen, ama hatları seçilemeyen kişilerden birine M. de Laléande'ın hatlarını mal ediyor. Onun sevdiği ve çaldığı kötü müzikleri bilse, duyguları zevkini köreltceğinden ve artık cazibeyle kederin tek kaynağı olan kişinin cazibesi onlara yansıyacağından, kuşkusuz piyanosunun üzerinde, çok geçmeden de kalbinde Beethoven senfonileriyle Wagner operalarının yerini aşağıladığı romanslar alırdı. Sadece iki-üç kere, o da birkaç dakikalığına

gördüğü, hayatının somut olayları arasında küçücük bir yer kaplayan, zihninde ve kalbinde kapladığı yer ise giderek genişleyip ikisini de tamamen işgal eden erkeğin görüntüsü zaman zaman hafızasının yorgun gözlerinin önünde bulanıyor. Onu göremez oluyor, yüz hatlarını, siluetini, neredeyse gözlerini bile hatırlayamıyor. Oysa bu görüntü ona ait tek sahip olduğu şey. Görüntüyü kaybedebileceğini, –elbette ona işkence eden, ama artık bütün benliğini kaplayan, her şeyden kaçıp bütün varlığıyla sığındığı, ayakta kalmaya, iyi olsun kötü olsun hayatımıza tutunduğumuz gibi tutunduğu– arzusunun yok olabileceğini, o zaman geriye bir tek rahatsızlık duygusuyla rüyalardakine benzer bir ızdırabın kalacağını, kederinin sebebini bilemeyeceğini, onu zihin gözüyle bile göremeyeceğini, zihninde bile bağrına basamayacağını düşününce çılgına dönüyor. Ama M. de Laléande'ın görüntüsü anlık bir içgörü bulanıklığının ardından tekrar beliriyor. Kederine yeniden kavuşuyor ve bu ona neredeyse bir haz yaşatıyor.

Mme de Breyves onun ancak Ocak ayında geleceği Paris'e dönmeye nasıl katlanacak? O zamana kadar ne yapacak? Daha sonra ne yapacak, o ne yapacak?

Biarritz'e gidip M. de Laléande'ı geri getirmek onlarca kez geçti aklımdan. Sonuçlar korkunç olabilir, ama düşünüp taşınmaya da gerek yok, Mme de Breyves katiyen izin vermiyor böyle bir şeye. Ne var ki, bu anlaşılmaz aşkın aralıksız darbelerine maruz kalarak neredeyse parçalanan o narin şakakların görüntüsü beni mahvediyor. Bu aşk onun bütün hayatını bir iç daralmasına odaklıyor. Onun Trouville'e geleceğini, kendisine yaklaşacağını ve aşkını ilan edeceğini hayal ediyor sık sık. Görüyor onu, gözleri parlıyor. Bizi dinlemeye mecbur eden, ama bir yandan da inanmaktan men eden rüyaların o kişiliksiz sesiyle konuşuyor onunla. Onun sesi. Sadece rüyalarda, birleşen kaderlerin güvenli, ilahi, dokunaklı tebessümünün parıltısını gördüğümüzde işittiğimiz halde bizi hezeyana sürükleyen sözleri söylüyor. Aynı anda gerçekliğin dünyasıyla arzusunun dünyasının birbirlerine paralel oldukları, gölgeyle onu yansıtan bedenin birleşmesi ne kadar imkânsızsa bu iki

dünyanın birleşmesinin de o kadar imkânsız olduğu duygusu onu uyandırıyor. Bunun üzerine vestiyerde dirseğinin dirseğine değdiği anı, o zaman istemiş olsa, bilebilmiş olsa şimdi sarılabileceği, artık belki de kendisinden temelli uzaklaşmış olan bedeni kendisine sunduğu anı hatırlıyor ve batmak üzere olan bir gemiden yükselen çığlıklara benzer umutsuzluk ve isyan haykırışlarıyla sarsılıyor. Sahilde ya da ormanda gezinirken anlık bir tefekkürün ya da tahayyülün hazzına kapıldığında, hatta rüzgârın estirdiği bir rayiha ya da ezgi usulca onu ele geçirdiğinde, bir an derdini unutturduğunda ansızın kalbinde acılı bir yara açılıyor, dalgaların ya da yaprakların üzerinde, ormanın ya da denizin belirsiz ufkunda görünmez fatihinin muğlak görüntüsü beliriyor; bulutların ötesinden gözleri tıpkı kendisini ona sunduğu günkü gibi parlayarak, içinden çektiği bir oku daha sapladıktan sonra sadağıyla birlikte kaçıp gidiyor sonra.

Temmuz 1893

Ressam ve Müzisyen Portreleri

Ressam Portreleri

ALBERT CUYP
Cuyp: Tahtalı güvercinler geçerken bulanan
Berrak havada eriyerek batan güneş
Altın damlalar bir boğanın alnında,
Yahut huş ağacının tepesinde hale
Yamaçta güneşli günlerin mavi buhuru
Yahut boş gökyüzünde durgun bir ışık batağı.
Atlılar hazır, şapkalarda pembe tüyler
Eller belde, tenler pembe pembe serin havada,
İnce sarı perçemler hafifçe dalgalanmakta
Ve kızgın kırların, serin dalgaların ayartısıyla
Soluk yaldızlı dingin sislerde hayallere dalmış
Sığır sürüsünü ürkütmeden, tırıs tırıs
Gidiyorlar bu derin anları solumaya.

PAULUS POTTER
Tekdüze gri semaların koyu kederi,
Nadiren aydınlandığında maviliği daha elemli,
Donmuş ovaların üzerine süzülürken
Anlaşılmamış bir güneşin ılık gözyaşları;
Potter, hüzünlü ruhu koyu ovaların
Sonsuza dek keyifsiz ve renksiz uzanan,
Ağaçlar, küçük köy gölgesiz,
Cılız bahçecikler çiçeksiz.
Bir çiftçi kovalarını sürükleyerek dönmekte evine,

Sıska kısrağı kaderine boyun eğmiş, endişeli ve dalgın,
Kaygıyla kaldırıyor düşünceli başını,
Rüzgârın güçlü soluğunu çekiyor birden içine.

ANTOINE WATTEAU
Alacakaranlık boyar ağaçları, çehreleri,
Belirsiz maskesinin ardında mavi mantosuyla;
Yorgun dudaklarda öpücük tozu...
Boşluk yumuşar, yakın uzaklaşır.
Maskeli balo, bir başka hüzünlü uzaklık,
Sevgiyi sahte, kederli ve efsunlu kılar.
Şair kaprisi –âşık temkini belki,
Çünkü aşk bilgece süslenmelidir–
İşte kayıklar, ikindi kahvaltıları, sessizlikler ve müzik.

ANTHONY VAN DYCK
Yüreklerin tatlı azameti, nesnelerin soylu zarafeti
Gözlerde, kadife ve ahşapta parlayan,
Tavır ve duruşların güzelim cilalı lisanı
–Kadınlarla kralların gurur mirası!–
Zafer senin Van Dyck, sakin hareketlerin prensi,
Yakında ölecek olan bütün güzel varlıklarla,
Açılmayı hâlâ bilen her güzel elle;
Öleceğinden habersiz –ne önemi var?–
Uzatır o eller sana hurma dalını!
Atlılar mola verir, çamların altında, dere kenarında
Sular gibi sakin –sular gibi hıçkırmanın eşiğinde–,
Şimdiden muhteşem ve ağırbaşlı saltanat çocukları,
Kıyafetleri mütevekkil, şapkalarında tüyler dikbaşlı,
Ve mücevherlerde –alevler arasında bir dalga gibi–
Mağrur ruhları doldursa da gözlerden fışkırması yasak
Gözyaşlarının buruk parıltısı;
Ve hepsinin fevkinde sen, zarif seyyah,
Açık mavi gömleğinle, bir elin belinde,

Ötekinde dalından yaprağıyla koparılmış bir meyve,
Duruşuna, gözlerine dalarım anlamadan:
Ayakta, ama dingin bu karanlık sığınakta,
Richmond Dükü, ey genç bilge! –sevimli deli mi yoksa?–
Hep sana dönerim: Boynundaki safirde
Huzurlu bakışın gibi tatlı alevler.

Müzisyen Portreleri

CHOPIN
Chopin, kederle oynaşıp dalgalarla dans eden
Kelebeklerin hiç konmadan boydan boya geçtiği
Ahuvahlar, gözyaşları, hıçkırıklar deryası.
Hayal, sevgi, ızdırap, haykırış, teselli, büyü yahut ninni,
Her acıya sızdırırsın mutlaka kaprislerinin
Baş döndüren tatlı unutuşunu,
Çiçekten çiçeğe uçan kelebek misali;
Sevincin suç ortağı olur elemine:
Girdabın şiddeti gözyaşı susuzluğunu biler.
Ayın ve suların solgun ve tatlı yoldaşı,
Umutsuzluk prensi, ihanete uğramış soylu,
Soldukça güzelleşir, coşarsın hâlâ,
Gülümseyip ağlayarak hasta yatağına vuran,
Seni gördükçe üzülen güneşle...
Özlem tebessümüyle, umut gözyaşlarıyla!

GLUCK
Aşka, dostluğa ve cesarete dikilmiş anıt
Bir markizin İngiliz bahçesinde, etrafında
Watteau’nun gerdiği yaylarını öfkeyle
Şanlı yüreklere doğrultmuş aşk tanrıları.

Oysa Alman sanatçı –markiz Knidos’lu diye hayal etse de!–
Ağırbaşlı ve derin, yapmacığı bir yana bırakıp

Frizde gördüğün âşıklarla tanrıları oymuş:
Hercules'in odunluğu taşınmış Armide'in bahçelerine!

Topuklar dans ederken gözlerdeki külde, sönmüş tebessümlerde
Ağır adımlarımızın sesini boğan,
Uzakların mavileştiği ağaçlı yolu dövmüyor artık;
Klavsenlerin sesi kesilmiş, çatlamış veya.

Ama sizin sessiz çığlığınız, Admete ve İphigeneia,
Korkutur bizi hâlâ, harekette ifade bulur;
Orpheus'un büktüğü, Alkestis'in meydan okuduğu
Styks –semasız ve direksiz– dehanı besler.

Gluck da Alkestis gibi aşkla yendi
Çağın kaprisleri için kaçınılmaz ölümü;
Ayakta duruyor görkemli cesaret anıtı
Küçük aşk tapınağının harabesi üstünde.

SCHUMANN
Dostluğun seni ağırladığı eski bahçede, çalıların arasında
Islık çalan oğlanlara, kuş yuvalarına kulak ver,
Onca seferden, yaradan bitkin düşmüş âşık,
Schumann, savaşta hüsrana uğrayan hayalperest asker.

Güvercin uğrağı ulu ceviz ağacının gölgesini
Yasemin kokusuyla doldurur mutlu esinti
Çocuk ocağın alevlerinde geleceği görür,
Bulut ya da rüzgâr yüreğine mezarları söyler.

Vaktiyle gözyaşların karnaval çığlıklarıyla akardı
Ya da o yaşların şefkati karışırdı çılgınca şiddetiyle
Hâlâ belleğini ürperten acı zafere;
Ağla sonsuza kadar: Zafer artık rakibinindir.

nehri kutsal sularını akıtır Köln'e.

Ah! Bayram günleri sahillerinde nasıl da neşeyle
Şarkılar söylerdiniz! - Ama şimdi kederli, kalbin kırık, uyuyorsun...
Şimşekle aydınlanan karanlıkta gözyaşları boşanıyor yağmur yerine.

Ölünün yaşadığı, nanköre güvendiğin rüya,
Umutların tomurcuklanmış, onun suçu toza karışmış...
Sonra uyanışın parçalayan şimşeği ve yeniden
İlk kez çarpan yıldırım.

Akıp git, rayihanı yay, salın alây-i valâ ile veya güzel ol!
Schumann, ey ruhların, çiçeklerin sırdaşı,
Neşeli sahillerin arasında ızdırabın kutsal ırmağı,
Düşünceli bahçe, şefkatli, serin ve sadık,
Zambakların, ayın ve kırlangıcın öpüştüğü,
İlerleyen ordu, düşleyen çocuk, ağlayan kadın!

MOZART
Bir Bavyera prensinin koluna girmiş İtalyan kadın
Baygınlığıyla büyüler prensin kederli, donuk bakışlarını.
Prens soğuk bahçelerinde bağrına basar
Gölgede olgunlaşmış göğüslerini, ışığı emer.

Şefkatli Alman ruhu –derinden iç çekerek–
Tadar nihayet sevilmenin ateşli tembelliğini,
Onu tutamayacak güçsüz ellere teslim eder
Efsunlu başının ışıyan ümidini.

Melek çocuk, Don Juan! Solduran unutuştan uzakta ayaktasın,
Rüzgârın Endülüs bahçelerinden Toscana mezarlarına
Gözyaşlarını kurutmadan savurduğu,
Ezilmiş onca çiçeğin rayihası arasında!

Kederin sisine boğulmuş Alman bahçesinde

İtalyan kadın gecenin kraliçesi hâlâ.
Hava onun nefesiyle tatlı ve nükteli
Sihirli flütü aşkla damıtır
Güneşli günün vedalarıyla ısınan gölgelere
Şerbetlerin, öpücüklerin ve göğün serinliğini.

Bir Genç Kızın İtirafı

“Duyuların arzuları bizi şuraya buraya sürükler, ama sonra ne kalır elinizde? Vicdan azabıyla zihinsel israf. Neşe içinde çıkar, çoğu kez üzgün döneriz, gecenin hazları sabahı kedere boğar. Aynı şekilde duyuların mutluluğu da önce hoşa gider, ama sonunda incitir ve öldürür.”

Mesih’e Öykünme
C: I, böl. XVIII

I

Sahte neşede aradığımız unutuşta,
Sarhoşlukların arasından bütün bakirliğiyle sızar
Leylakların hüzünlü, tatlı rayihası.
HENRI DE RÉGNIER

Kurtuluşum yaklaşıyor nihayet. Beceriksizce davrandım elbette, kötü ateş ettim, neredeyse ıskalıyordum kendimi. O anda ölmek daha iyi olurdu tabii, ama sonuçta mermiyi çıkaramadılar, kalpte komplikasyon da başladı. Pek uzun sürmez herhalde. Ama yine de bir hafta! Daha bir hafta sürebilirmiş! Bu bir hafta boyunca korkunç olaylar zincirini baştan sona hatırlamaktan başka şey yapamam. Bu kadar güçsüz olmasam, ayağa kalkabilecek, dışarı çıkabilecek iradem olsa Les Oublis’ye, on beş yaşıma kadar bütün yazlarımı geçirdiğim bahçeye gidip orada ölmek isterdim. Hiçbir yer orası kadar annemle dolu değil; annem o bahçeyi varlığıyla ve bilhassa yokluğuyla damgalamıştı. Seven kişi için yokluk varlıkların en kesin, en etkili, en canlı, en sağlam, en sadık olanı değil midir?

Annem beni Les Oublis’ye nisan sonunda götürür, iki gün kalıp döner, sonra mayıs ortasında tekrar gelip iki gün kalır, haziranın son haftasında da beni almaya gelirdi. O kısacık ziyaretleri dünyanın en hoş ve en acımasız şeyiydi. Beni güçlendirmek ve marazi duyarlılığımı yatıştırmak için genelde cimrilik edip göstermediği şefkati o iki gün boyunca benden esirgemezdi. Geceyi Les Oublis’de geçirdiğinde bana yatağımda iyi geceler dilemeye gelirdi; bu eski âdetten ben hem fazlasıyla haz aldığım, hem de çok üzüldüğüm için çoktandır vazgeçmişti; bir kez daha iyi geceler dilesin diye onu tekrar tekrar yanıma çağırır, sonunda çağırmaya cesaret edemeyince tutkuya dönüşen ihtiyacı daha çok hisseder, sürekli yeni bahaneler uydururdum: Yastığım çok ısınmıştı, çevirmek gerekiyordu, ayaklarım donmuştu, ancak o ovalarsa ısınırdı... Bu tatlı dakikalar, annemin asıl kişiliğinin bu olduğunu, her zamanki soğukluğunun onu muhtemelen çok zorladığını hissettiğim için apayrı bir değer de kazanırdı. Les Oublis’den ayrıldığı günler benim için umutsuzluk günleriydi; trene bininceye kadar eteğini bırakmaz, beni de yanında Paris’e götürsün diye ona yalvarırdım; annemin gerçek hislerini, takındığı sahte tavırlardan ayırmayı çok iyi bilirdim; hâkim olmamı istediği ama aslında paylaştığı “aptalca, gülünç” kederime neşeyle, kızmış gibi sitem ederken aslında üzüldüğünü sezerdim. Bu ayrılık günlerinden birinde yaşadığım heyecanı (şu andaki acı hatırasıyla değil, el değmemiş haliyle salt o heyecanı) hâlâ hissediyorum içimde; annemin benimkine hem çok benzeyen hem de benimkinden çok daha üstün sevgisini mutlulukla keşfetmiştim o gün. Bütün keşifler gibi önceden sezilmiş, tahmin edilmişti, ama somut olaylarla o kadar çok kez çürütülmüştü ki! En tatlı hatıralarım annemin ben hasta olduğum için Les Oublis’ye çağrıldığı yıllara aittir. Annem bu durumda benim hesaba katmadığım fazladan bir ziyarette bulunmakla kalmaz, hiç gizlemeden, kendini kısıtlamadan şefkatini ve sevgisini uzun uzadıya itiraf ederdi. Bu sevgi ve şefkat, günün birinde onların yoksunluğunu çekeceğim düşüncesiyle iyice yumuşayıp dokunaklı olmadan önceki o günlerde bile benim için o kadar değerliydi ki, iyileşme dönemi bütün çekiciliğine rağmen

benim için hep ölümcül bir hüzünle yüklüydü: Yakında yeterince toparlanacaktım, annem gidecekti, üstelik o güne kadar da, daha iyi olduğum için önceki sertliğini, müsamahasız adaletini takınacaktı.

Bir kuzenimin benimle birkaç saat geçirmek üzere geldiği bir gün, Les Oublis'de yanında kaldığım amcalarım annemin geleceğini bana söylemediler; annemi beklemenin neşeli kaygısına kapılırsam kuzenimle yeterince ilgilenmeyeceğimi düşünmüşlerdi. Bu tutumları belki de içimde bütün yaşıtlarım gibi ve o sıralar ancak onlar kadar taşıdığım kötülüğe eğilimi tetikleyen, kendi iradem dışındaki ilk olaydı. Kuzenim on beş yaşındaydı –ben o sırada on dört yaşımdaydım– ve daha o zamandan ahlaksızdı; öğrettikleri beni anında hem pişmanlıkla hem de şehvetle ürpertmişti. Onu dinlemekten, ellerimi okşamasından hoşlanıyor, özünde zehirli bir haz duyuyordum; çok geçmeden yanından ayrılacak gücü kendimde buldum ve kaçıp bahçeye gittim; anneme çılgınca bir ihtiyaç duyuyor, ama heyhat, Paris'te olduğunu biliyordum; kendimi alamayarak ağaçlı yollarda anneme sesleniyordum. Ansızın bir gürgenin önünde gördüm onu; bankta oturuyor, kollarını bana açmış gülümsüyordu. Beni öpmek üzere yüzündeki tülü kaldırdı; gözyaşlarına boğularak yanaklarını öpmeye koyuldum; uzun süre ağlaya ağlaya ona yaşadığım bütün ahlaksızlığı anlattım; bunları ona ancak o yaşımdaki cehaletimle anlatabilirdim; annem anlattıklarımı anlamadan dinliyor, iyi kalpliliğiyle sözlerimin önemini azaltıyor, vicdanımı rahatlatıyordu. Vicdanımın yükü azaldıkça azalıyordu; ezilmiş, aşağılanmış ruhum giderek hafifleyip güçlenerek yükseliyor, taşıyordu; safi ruhtum artık. Annemden ve kavuştuğum masumiyetimden etrafa ilahi bir şefkat yayılıyordu. Az sonra burnuma masumiyetim kadar saf ve taze bir koku geldi. Annemin güneş şemsiyesinin arkasına gizlenmiş, çiçek açmış, görünmeden etrafa rayihasını yayan bir leylaktı. Ağaçların yüksek dallarında kuşlar var güçleriyle ötüyorlardı. Daha da yüksekte, ağaçların yeşil tepelerinin arasından görünen gökyüzü o kadar tok bir mavi tonundaydı ki, sonsuza dek tırmanılabilecek bir göğün girişi gibi görünüyordu. Annemi öptüm. O öpücükteki şefkati bir daha hiç

bulamadım. Annem ertesi gün gitti; bu ayrılık daha öncekilerin hepsinden daha zalimdi. Bana öyle geliyordu ki, bir kez günah işledikten sonra artık yalnız mutluluk değil, ihtiyacım olan kuvvet ve destek de beni terk etmekteydi.

Bütün bu ayrılıklar günün birinde yaşayacağım geri dönüşsüz ayrılığın nasıl bir şey olduğunu öğretiyordu ister istemez bana; oysa o dönemde annemden uzun yaşama ihtimalini hiç ciddi olarak düşünmemiştim. O ölür ölmez intihar etmeye kararlıydım. Daha sonra, annemin yokluğu daha da acı şeyler öğretti bana: İnsanın yokluğa alışabileceğini, artık acı çekmemenin insanın benliğini akıl almaz derecede sığlaştırdığını ve aşağıladığını. Esasen öğrendiklerim bir süre sonra yalanlandı. Şu anda en çok annemle birlikte sabah kahvaltısı ettiğimiz, hercai menekşelerle dolup taşan küçük bahçeyi düşünüyorum. Bana öteden beri biraz kederli, birer amblem gibi ciddi, ama aynı zamanda yumuşak ve kadifemsi gelen hercai menekşelerin çoğu eflatun, bazıları mor, neredeyse siyah, zarif ve esrarengiz sarı desenli, bazıları bembeyaz, narin ve masumdu. Şimdi hafızamda tek tek topluyorum onları; anlaşılınca daha da kederli oldular, kadife dokularının yumuşaklığı temelli yok oldu.

II

Bu duru hatıralar pınarı nasıl olup da artık kirlenmiş ruhumda bir kez daha fışkırıp suyu bulanmadan akabildi? Sabah vakti leylakların kokusu nasıl bir meziyete sahip ki bunca pis kokulu buğunun arasından onlara karışmadan, gücünü kaybetmeden geçebiliyor? Heyhat! On dört yaşımdaki ruhum hem şu andaki benliğimde, hem de benden uzakta, benim dışımda uyanıyor. O benim ruhum değil artık, tekrar benim olması da bana bağlı değil, bunu gayet iyi biliyorum. Oysa bir gün onu özleyeceğim hiç aklıma gelmezdi. O saf bir ruhtu sadece, onu güçlendirmek, gelecekteki daha yüce görevlere hazırlamak zorundaydım. Les Oublis’de günün sıcak saatlerinde annemle yüzeyinde güneşin oynaştığı, balıklarla dolu

göletin kıyısına gittiğimizde ya da sabah ve akşam saatlerinde birlikte kırlarda dolaşırken, asla annemin sevgisine, onun hoşuna gitme arzuma yakışacak güzellikte olmayan bu geleceği güvenle hayal ederdim sık sık; iradenin değilse de imgelemin ve duyguların içimde kıpraşan gücü kendisini gerçekleştirecek kaderi gürültüyle çağırır, kalbimin duvarına sanki onu yarıp içimden dışarıya, hayata çıkmak istercesine, güm güm vururdu. O zaman var gücümle zıplayışım, annemi yüzlerce kez öpüşüm, bir köpek yavrusu gibi hızla koşuşum ya da sürekli arkada kalıp gelincik ve peygamberçiçekleri toplayışım, çığlıklar atarak çiçek demetimi anneme uzatışım gezintinin verdiği hazzın ifadesinden çok içimde fışkırmaya, sonsuza dek yayılmaya, tek bir sıçrayışla varmayı istediğim ufuktaki orman ve gökyüzünden daha geniş ve büyüleyici boyutlara ulaşmaya hazır bir hayatı hissettiğim için yaşadığım mutluluğun itirafıydı. Peygamberçiçeği, yonca, gelincik demetleri, sizi öylesine esrik, gözlerim parlayarak, kıpır kıpır taşıdıysam, beni bir güldürüp bir ağlattıysanız, sizi o zamanki bütün umutlarımla topladığım içindi; şimdi o umutlar tıpkı sizin gibi kurudu, çürüdü ve sizin aksinize çiçek açmadan toza dönüştü.

Annemi umutsuzluğa gark eden şey, benim iradesizliğimdi. Her şeyi anlık güdülerle yapardım. Güdülerim zihnimden ya da kalbimden kaynaklandığı sürece hayatım mükemmel olmamakla birlikte fena da değildi. Bütün güzel çalışma, sükûnet ve mantıklılık planlarımın gerçekleştirilmesi ikimizin de zihnini en çok meşgul eden konuydu; çünkü bunun ancak annemin biçimlendirip geliştirdiği iradeyi bizzat benim kendi içimde yaratmamın hayatıma yansımasıyla mümkün olabileceğini o net olarak, ben muğlak biçimde ama derinden hissediyorduk. Fakat ben bu işi hep bir gün sonraya erteliyordum. Kendime zaman tanıyor, bazen zamanın geçtiğini görüp telaşa kapılıyordum, ama daha önümde o kadar çok zaman vardı ki! Her şeye rağmen biraz korkuyordum; iradesiz yaşama alışkanlığının yıllar geçtikçe üzerimde ağırlaşan bir yük oluşturduğunu belli belirsiz hissediyor, her şeyin bir anda değişmeyeceğini, hayatımı değiştirip bir irade yaratmak için

zahmetsiz bir mucizeye güvenemeyeceğimi üzülerek tahmin ediyordum. İrade sahibi olmayı arzulamak yetmiyordu. Gerekli olan şey, zaten iradesiz mümkün olmayan bir şeydi: Amaçlamaktı.

III

Ve şehvetin öfkeyle esen yeli
Şaklatır teninizi eprimiş bir bayrak gibi.
BAUDELAIRE

On altı yaşımdayken geçirdiğim bir krizin ardından marazi kaldım. Beni avutup eğlendirmek için sosyeteye tanıttılar. Delikanlılar ziyaretime gelmeye başladı. Aralarından biri ahlaksız ve fesattı. Tavırları hem şefkatli hem cüretkârdı. İşte ona âşık oldum. Annemle babam öğrendiğinde üzülmeyeyim diye müdahale etmediler. Onu görmediğim her anı onu düşünerek geçiriyordum; sonunda elimden geldiğince onu taklit edecek kadar alçaldım. Beni ahlaksızlığa neredeyse farkına varmadan sürükledi, sonra zihnimde kötü düşüncelerin uyanmasına izin vermeye alıştırdı; bu düşünceleri içinden çıktıkları cehennemî karanlığa geri gönderebilecek tek güç iradeydi ve ben de ondan yoksundum. Aşk bittiğinde alışkanlık aşkın yerini almıştı; bu alışkanlığı suiistimal edecek ahlaksızların sayısı az değildi. Bunlar hem kabahatlerimin suç ortağıydı hem de vicdanıma karşı savunucu görevini üstleniyorlardı. Başlangıçta korkunç pişmanlıklarla kıvranıyordum; anlaşılmayan itiraflarda bulundum. Arkadaşlarım babama ısrar etmekten vazgeçirdiler beni. Zamanla bütün genç kızların aynı şeyi yaptığına, anne babalarının da bilmezden geldiğine inandırdılar. Sürekli uydurmak zorunda olduğum yalanları çok geçmeden hayal gücüm süsleyerek mecburi bir suskunluğa dönüştürdü. O sırada gerçek anlamda yaşamıyor, hâlâ hayal kuruyor, düşünüyor ve hissediyordum.

Zihnimi bu kötü arzulardan uzaklaştırmak, onları zihnimden kovmak için sık sık davetlere gitmeye başladım. Sosyetenin insanı duyarsızlaştıran hazları beni sürekli insanların arasında yaşamaya

alıştırdı; yalnızlıktan zevk almamaya başladım, o güne kadar doğadan ve sanattan aldığım gizli hazzı da kaybettim. O yıllar konserlere en sık gittiğim yıllardı. Seçkin bir locada hayranlık toplama arzusuna yoğunlaşarak müziği en hissetmediğim dönemdi aynı zamanda. Dinliyor ama hiçbir şey duymuyordum. Tesadüfen duysam da müziğin ifşa ettiklerini göremiyordum artık. Gezintilerim de kısırlaşmıştı. Eskiden bir bütün gün mutlu olmamı sağlayan şeyler, otları sarartan bir güneş ışını, yağmurun son damlalarıyla birlikte ıslak yapraklardan yükselen koku, hepsi tıpkı benim gibi, tatlılığını ve neşesini kaybetmişti. Ormanlar, gökyüzü, sular bana sırtını dönmüştü sanki; onlarla tek başıma yüz yüze gelip kaygıyla sorguya çektiğimde ise, bir zamanlar bayıldığım muğlak cevapları vermiyorlardı artık. Su sesinin, gökyüzü ve yaprak sesinin gelişini haber verdiği ilahi konuklar, sadece kendi içlerinde yaşayarak arınmış yürekleri ziyarete tenezzül ederler.

Bunun üzerine, tersine bir çare arayarak, çok yakınımda fakat heyhat, çok uzağımda, içimde bulunan gerçek çareyi hedefleyecek iradeye sahip olmadığımdan, sosyetenin söndürdüğü ateşi canlandırmayı umarak tekrar ahlaksızca hazlara bıraktım kendimi. Nafileydi. Hoşa gitmenin hazzına kapılarak kesin kararı, seçimi, gerçek özgür eylemi, yalnızlık seçeneğini her gün erteliyordum. İki kötü alışkanlığımdan biri uğruna diğerinden vazgeçmiyordum. Birleştiriyordum onları. Daha doğrusu, her biri diğerini durduracak olan bütün zihinsel ve duygusal engelleri ortadan kaldırıyor, ayrıca diğerini çağırıyordu adeta. Bir kabahat işledikten sonra sakinleşmek için sosyeteye karışıyor, sakinleşir sakinleşmez de bir kabahat daha işliyordum. İşte bu dönem, masumiyetimi kaybedişimle bugünkü pişmanlığım arasındaki dönem, hayatım boyunca en değersiz olduğum dönem, herkes tarafından en çok takdir edildiğim dönemdi. Küçüklüğümde özentili ve delidolu bir kız olarak damgalanmıştım, oysa şimdi aksine, hayal gücümün külleri sosyetenin zevkine uygundu; mest oluyorlardı. Anneme karşı suçların en büyüğünü işlediğim halde annem karşısındaki sevgi ve saygı dolu tavrıma bakıp örnek evlat olduğuma hükmediyorlardı. Zihnim intihar

ettikten sonra zekâma hayran oluyorlar, esprilerime bayılıyorlardı. Kurumuş hayal gücüm, tıkanmış duyarlılığım entelektüelliğe en susamış olanların susuzluğunu gidermeye yetiyordu; çünkü bu susuzluk onları tatmin eden kaynak kadar sahte ve yalancıydı. Zaten gizli ahlaksızlığımdan kimse kuşkulanmıyordu, herkesin gözünde ideal genç kızdım. Kim bilir kaç anne baba, daha mütevazı bir konuma sahip olsam, bana ulaşmak onlar için mümkün olsa, oğullarına benden başka gelin istemeyeceklerini söylemişti anneme! Vicdanım ne kadar yıpranmış olsa da bu hak etmediğim övgülerden ötürü içten içe umutsuz bir utanç duyuyordum; utancım yüzeye çıkmıyordu, hatta o kadar alçalmıştım ki, bu övgüleri suç ortaklarıma gülerek aktarma namussuzluğunu da yaptım.

IV

“Asla... asla bulamayacağı şeyi kaybedenlere.”
BAUDELAIRE

Yirmi yaşımın kış mevsiminde öteden beri pek güçlü kuvvetli olmayan annemin sağlığı çok bozuldu. Kalbinden rahatsız olduğunu öğrendim, ciddi bir şeyi yoktu, ama sıkıntıdan, üzüntüden kaçınması gerekiyordu. Dayılarımdan biri annemin benim mürüvvetimi görmek istediğini söyledi. Karşıma somut ve önemli bir görev çıkmıştı. Anneme onu ne kadar sevdiğimi kanıtlayabilecektim. Annemin bana onaylayarak ilettiği ilk evlilik teklifini kabul ettim ve böylece hayatımı değiştirmek için, olmayan irademin yerine kendimi kısıtlama zorunluluğunu koydum. Nişanlım keskin zekâsı, şefkati ve enerjisiyle beni olumlu yönde etkileyebilecek bir gençti. Üstelik bizimle birlikte yaşamaya kararlıydı. Annemden ayrılmayacaktım, öylesi benim için kederlerin en zalimi olurdu.

Bunun üzerine cesaretimi toplayıp günah çıkararak papaza bütün kabahatlerimi anlattım. Aynı itirafı nişanlıma da yapmam gerekip gerekmediğini sordum ona. Papaz merhametli davranıp beni bu itiraftan vazgeçirdi, aynı hataları asla tekrarlamayacağıma yemin

ettirip bağışladı. Artık temelli kısırlaşmış olduğunu sandığım kalbimde açan gecikmiş mutluluk çiçekleri meyve de verdi. Tanrı’nın lütfuyla, –nice yaranın o yaşa özgü enerjiyle kendiliğinden kapandığı– gençliğin lütfuyla iyileştim. Aziz Augustinus’un dediği gibi, iffetine kavuşmak baştan iffetli olmaktan daha zorsa eğer, ben gerçekten zor bir meziyete sahip olmuştum. Eskisinden katbekat faziletli olduğum kimsenin aklından geçmiyordu; annem her sabah öptüğü alnımın yozlaştığını hiç öğrenmeden her zamanki gibi tertemiz olduğuna inanıyordu. Hatta o dönemde dalgın tavırlarıma, sosyete davetlerindeki sessizliğime ve hüznüme bakıp haksız sitemlerde bulundular bana. Ama ben kızmıyordum; tatmin olmuş vicdanımla aramızdaki sır beni yeterince mutlu ediyordu. Artık annemin yüzünü andıran bir çehreyle durmadan bana gülümseyen, kurumakta olan gözyaşlarının ardından tatlı tatlı sitem edercesine bana bakan ruhumun nekaheti müthiş bir büyüye ve huzura sahipti. Evet, ruhum hayata yeniden doğuyordu. Onu nasıl böyle hoyratça kullandığıma, incittiğime, neredeyse öldürdüğüme ben de inanamıyordum. Ve onu zamanında kurtardığı için Tanrı’ya hararetle şükrediyordum.

Her şeyin tamamına erdiği akşam, bu derin ve saf mutlulukla göğün serin sükûneti arasındaki ahengin tadını çıkarıyordum. İki günlüğüne ablasına gitmiş olan nişanlımın yokluğu ve geçmiş hatalarımda en büyük sorumluluğu taşıyan delikanlının akşam yemeğine gelmiş olması bu duru mayıs akşamına azıcık bir hüzün bile katmıyordu. Gökyüzündeki bulutların hiçbiri kalbime tam olarak yansımıyordu. Bu arada annem de, sanki hatalarımdan tamamen bihaber olmasına rağmen kendisiyle benim ruhum arasında esrarengiz bir dayanışma varmışçasına, neredeyse tümüyle iyileşmişti. “On beş gün boyunca onu idare etmek gerekiyor” demişti hekim, “ondan sonra kötüye gitmesi mümkün değil!” Sırf bu sözler bile beni gözyaşlarına boğacak kadar tatlı, mutlulukla dolu bir geleceğin vaadiydi. Annem o akşam her zamankinden daha şık bir kıyafet giymiş, aradan on yıl geçmiş olmasına rağmen babamın ölümünden beri ilk kez mutat siyah elbisesine azıcık eflatun

eklemişti. Bu şekilde, gençlik günlerindeki gibi giyinmiş olmaktan ötürü utanıyordu; beni memnun etmek, mutluluğumu kutlamak için kendi kederine ve matemine ihanet etmiş olduğuna hem üzülüyor hem seviniyordu. Göğsüne takması için ona pembe bir karanfil uzattığımda önce itti, sonra ben vermiş olduğum için biraz duraksayıp hafifçe utanarak karanfili elbisesine iliştirdi. Tam sofraya oturacağımız sırada, pencerenin önünde, geçmiş acıları atlatmış, dinlenmiş çehresini kendime çektim ve tutkuyla öptüm. Les Oublis'deki öpücüğün tadını bir daha hiç bulamadım derken yanılmışım. O akşamki öpücük de en tatlılarından biriydi. Daha doğrusu Les Oublis'deki öpücük benzer bir anın çekiciliğine kapılıp usulca geçmişin derinliklerinden kayıp geldi ve annemin hâlâ biraz solgun yanaklarıyla benim dudaklarımın arasına kondu.

Müstakbel evliliğime kadeh kaldırdık. Şarap sinirlerimi fazlasıyla harekete geçirdiğinden su dışında asla bir şey içmezdim. Dayım böyle bir günde istisna yapabileceğimi söyledi. Bu aptalca sözleri söylerkenki neşeli yüz ifadesi hâlâ gözümde canlanıyor... Tanrım! Ah Tanrım! Her şeyi böylesine sükûnetle itiraf etmişken burada kesmek zorunda mı kalacağım? Bir şey göremez oldum! Görüyorum şimdi... Dayım böyle bir günde pekâlâ bir istisna yapabileceğimi söyledi. Bunları söylerken gülerek bana bakıyordu; izin vermez korkusuyla anneme bakmadan çabucak şampanyamı içtim. Annem usulca, "Ne kadar küçük olursa olsun şerre asla yer açmamak gerekir" dedi. Ama şampanya o kadar soğuktu ki, iki kadeh daha içtim. Başım çok ağırlaşmıştı; hem dinlenmeye ihtiyaç duyuyordum hem de sinirlerimi boşaltmaya. Sofradan kalkarken Jacques yanıma gelip gözümün içine bakarak konuştu:

"Benimle gelir misiniz, size yazdığım şiirleri göstermek istiyorum."

Terütaze çehresinde güzel gözleri pırıl pırıl parlıyordu; yavaşça bıyığını sıvazladı. Batmakta olduğumu anladım, karşı koyacak gücüm yoktu. Ürpererek cevap verdim:

"Tabii, memnuniyetle."

Asıl suçu, o iğrenç suçu bu sözleri söylerken, hatta belki daha

önce, ikinci şampanya kadehini içerken işlemiştim. Daha sonra kendimi olayların akışına bıraktım sadece. Aradaki iki kapıyı kilitlemiştik; nefesini yanaklarımda hissediyordum, bana sarılmış, bedenimi baştan aşağı okşuyordu. O sırada, haz bana hâkim oldukça kalbimin derinliklerinde sonsuz bir keder ve umutsuzluğun yeşerdiğini hissettim; annemin ruhunu, koruyucu meleğimin ruhunu, Tanrı'nın ruhunu ağlatıyormuşum gibi geliyordu bana. Birtakım vicdansızların hayvanlara, kendi karılarına, çocuklarına çektirdikleri işkenceleri okuduğumda dehşetten ürperirdim hep; şimdi bütün yasak şehvet eylemlerinde haz duyan bedenin de aynı gaddarlığa sahip olduğunu, içimizde sayısız iyi niyetin ve sayısız saf meleğin kurban edilip ağladığını muğlak biçimde de olsa hissediyordum.

Dayımlar az sonra iskambil oyununu bitirip geri geleceklerdi. Onlardan önce davranmalıydık, bir daha hata yapmayacaktım, bu sonuncuydu... O sırada, şöminenin üstündeki aynada kendimi gördüm. Ruhumun bütün bu muğlak kaygıları çehreme yansımamıştı; parlayan gözlerimde, alev alev yanaklarımda, karşımdakine sunduğum dudaklarımda, çehremin tamamında kösnül, aptalca ve gaddarca bir mutluluk okunuyordu. Az önce hüzünlü bir şefkatle annemi nasıl öptüğümü gören birinin şimdi, bir hayvana dönüşmüşken beni görse duyacağı dehşeti düşündüm o sırada. Ama aynı anda, Jacques'ın yüzüme yaklaşan bıyığıyla aç dudaklarını gördüm aynada. Derinden sarsılarak yüzümü yüzüne yaklaştırdığım anda karşımda –evet, aynen olduğu gibi söylüyorum, kulak verin, gerçek bu çünkü–, karşımdaki balkonda, camın arkasında, serseme dönmüş beni seyreden annemi gördüm. Çığlık atıp atmadığını bilmiyorum, bir şey duymadım, ama geriye doğru düştü ve düşerken başı balkonun parmaklığına takıldı...

Bunu son kez söylemiyorum, dedim ya, kendimi neredeyse ıskalıyordum, gerçi iyi nişan almıştım, ama kötü ateş ettim. Yine de mermiyi çıkaramadılar, kalpte komplikasyon başladı. Fakat daha bir hafta bu şekilde kalabilirmişim, bu bir hafta boyunca olayın başlangıcını didiklemekten ve sonunu *görmekten* başka bir şey yapamayacağım. Keşke annem işlediğim başka günahları görseydi,

hatta bu günahı görseydi de aynadaki yüzümün mutlu ifadesini görmeseydi. Yok hayır, görmemiştir... Tesadüftü sadece... Beni görmeden birkaç saniye önce felç geçirmiştir... Görmedi... İmkânsız görmüş olması! Her şeyi bilen Tanrı bunu istemezdi.

Sosyetede Bir Akşam Yemeği

“Fakat Fundanius, bu yemeğin mutluluğunu sizinle paylaşan kimdi? Çok merak ediyorum.”
HORATIUS

I

Honoré geç kalmıştı; ev sahiplerini ve tanıdığı konukları selamladı, diğerlerine tanıştırıldı ve ardından sofraya geçildi. Birkaç dakika sonra yanında oturan gencecik delikanlı konukların adlarını sorup haklarında bilgi vermesini rica etti. Honoré delikanlıyı daha önce sosyetede hiç görmemişti. Çok yakışıklıydı. Ev sahibesinin delikanlıya sık sık yönelttiği ateşli bakışlar onu niçin davet ettiğini ve yakın çevresine dahil etmekte gecikmeyeceğini yeterince açıklıyordu. Honoré onun gelecekte güçlü biri olacağını seziyordu, ama kıskanmadan, nezaket ve iyi niyetle sorusuna cevap vermeyi kendine görev bildi. Etrafına baktı. Karşılarında yan yana oturan iki adam birbiriyle konuşmuyordu; beceriksizce bir iyi niyetle, ikisi de edebiyatçı olduğu için yan yana oturtulmuşlardı. Üstelik birbirlerinden nefret etmeleri için tek neden de bu değildi. Daha yaşlı olanı M. Paul Desjardins’le M. de Vogüé’nin akrabasıydı –çifte hipnoz altındaydı– ve kendinden daha genç olan edebiyatçıyı küçümseyen bir suskunluğa gömülmüştü; M. Maurice Barrès’in en sevdiği müridi olan genç edebiyatçı da diğerine karşı ironik bir tutum içindeydi. Esasen her ikisinin de haseti istemeden diğerinin önemini artırıyordu; sanki alçaklar şahıyla aptallar şahı karşı karşıya getirilmişti. Biraz ileride nefes kesen güzellikte bir İspanyol kadın öfkeyle yemeğini yiyordu. Ciddi bir kadın sıfatıyla, seçkin bir evde

akşam yemeğine giderek sosyetede yükselme şansı uğruna o akşamki randevusundan hiç tereddütsüz vazgeçmişti. Hesabında yanılmamış olma ihtimali yüksekti elbette. Mme Fremer'in snopluğu hanım arkadaşları için, hanım arkadaşlarının snopluğu da onun için burjuvalaşmayı önleyen karşılıklı bir sigorta gibiydi. Ama tesadüf bu ya, Mme Fremer tam da o akşam daha önce yemeğe davet edemediği, çeşitli nedenlerle nezaket borçlu olduğu çeşitli insanları aradan çıksınlar diye, karman çorman davet etmişti. Aralarında bir düşes de yok değildi, ama İspanyol hanım onu zaten tanıyordu, ondan koparabileceği bir şey yoktu. Bu yüzden de kocasıyla aralarında sinirli bakışmalar geçiyordu sık sık; kocasının boğuk sesi davetlerde hep düzenli aralıklarla, "Beni düke takdim eder misiniz lütfen? — Saygıdeğer Dük, beni düşese takdim eder misiniz? — Saygıdeğer düşes, size eşimi takdim edebilir miyim?" diye sorarken işitilir, aradaki beş dakikaları da başka görevlerle doldururdu. Şimdi vakit kaybettiğine sinirlenmekle birlikte kaderine teslim olmuş, yanında oturan beyefendiyle, ev sahibinin iş ortağıyla sohbet ediyordu. Fremer bir yılı aşkın bir süredir ortağını davet etsin diye karısına yalvarıyordu. Karısı nihayet razı olmuş, iş ortağını İspanyol hanımın kocasıyla bir hümanistin arasına sıkıştırmıştı. Çok okuyan hümanist çok da yiyordu. Alıntılar ve geğirikler birbirini izliyor, yanında oturan burjuva kökenli aristokrat Mme Lenoir'ı bu iki eziyet eşit derecede tiksindiriyordu. Mme Lenoir konuşmayı derhal Buivres Prensi'nin Dahomey'deki zaferlerine çevirmiş, şefkatli bir tonda, "Canım benim, aileyi böyle onurlandığına o kadar seviniyorum ki!" diyordu. Buivres'lerin akrabasıydı gerçekten de; hepsi ondan genç olan Buivres'ler ona yaşının, hanedana bağlılığının, muazzam servetinin ve üç evliliğinin mutlak kısırlığının gerektirdiği saygıyı gösterirlerdi. Ailevi duygularının tamamını Buivres'lere yönlendirmişti. Mahkemece vesayet altına alınan Buivres'in kepazelikleri onun için şahsi utanç kaynağıydı; düzen yanlısı alnında, Orléanist tacının üzerinde ise general Buivres'in çelenklerini taşırdı haliyle. Kendinden önce sımsıkı kapalı olan bu aileye zorla girdikten sonra ailenin reisi, adeta ana

kraliçesi olmuştu. Çağdaş toplumda kendini gerçekten sürgünde hissediyordu; “eskinin yaşlı asilzadeleri”nden daima duygulanarak söz ederdi. Snopluğu hayalden ibaretti ve zaten tek hayaliydi. Köklü, şan ve şöhretli isimler duyarlı zihnini özellikle etkilediğinden, prenslerle akşam yemeği yemek ve devrim öncesi hatıratlarını okumak onda aynı nesnel zevki uyandırırdı. Tepesi hep aynı üzümlerle bezenen saç modeli de ilkeleri kadar sabitti. Gözleri aptallıkla parıldardı. Gülümser yüzü soylu, mimikleri aşırı ve anlamsızdı. Tanrı’ya olan güveni sayesinde bir garden partinin ve bir devrimin öncesinde aynı iyimser heyecanı yaşar, hızlı el hareketleriyle sanki radikalliği ya da kötü havayı kovardı. Yanındaki hümanist onunla yorucu bir seçkinlikle ve korkunç bir belagatle konuşuyordu; oburluğuyla ayyaşlığını başkalarının gözünde bağışlanır, kendi gözünde de şiirsel kılmak için Horatius’tan alıntılar yapıyordu. Eski ama taze, görünmez güller dar alnını taçlandırıyordu. Ama Mme Lenoir iki yanındaki beyefendilere eşit ölçüde bir nezaket göstermekte zorlanmıyordu, çünkü bunu gücünün tezahürü ve günümüzde nadir olan eski geleneklere bağlılık olarak görüyordu; bu yüzden beş dakikada bir M. Fremer’in ortağıyla da konuşuyordu. Zaten ortağın şikâyet edecek durumu yoktu. Mme Fremer masanın öbür ucundan onu iltifata boğmaktaydı. Bu yemek davetinin pek çok yılın hesabına sayılmasını istiyordu; söz konusu oyunbozanı uzun müddet hatırlamamaya kararlı olduğundan üstünü çiçeklerle örtüyordu. M. Fremer’e gelince, gündüzleri bankada çalışır, akşamları karısı tarafından ya sosyete davetlerine sürüklenir ya da misafir ağırlıyorlarsa eve hapsolurdu; etrafındakileri ısırmaya her zaman hazırdı, her zaman gemlenirdi; o da en ilgisiz koşullarda bile kör bir öfke, somurtkan bir teslimiyet, bastırılan bir tahammülsüzlük ve derin bir sersemlemişlik karışımı ifadesini korurdu. Oysa bu akşam bankacının mutat yüz ifadesinin yerini ortağıyla her göz göze gelişinde dostane bir memnuniyet alıyordu. Günlük hayatında ona hiç tahammülü olmadığı halde anlık ama samimi sevgi dalgaları kabarıyordu içinde; lüks yaşantısıyla gözünü kolayca kamaştırdığı için değil, yurt dışında bir Fransız

gördüğümüzde nefret edilecek biri bile olsa hissettiğimiz muğlak kardeşlik duygusuyla. Her akşam alışkanlıklarından şiddetle koparılan, hak ettiği dinginlikten adaletsizce yoksun bırakılan, acımasızca sürgüne gönderilen M. Fremer genelde nefret ettiği güçlü bir bağın nihayet kendini birisine bağladığını, vahşi ve umutsuz yalnızlığından uzaklaştırdığını hissediyordu. Tam karşısında Mme Fremer sarışın güzelliğini konukların büyülenmiş gözlerinde yansıtıyordu. Kendisini sarmalayan çifte şöhret aldatıcı bir prizmaydı ve herkes onun bu prizmanın arkasındaki gerçek yüzünü seçmeye çalışırdı. Daha parlak bir gelecek uğruna terk ettiği finans çevresine göre hırslı, entrikacı, neredeyse maceracı bir kadındı; Saint-Germain muhitiyle gönlünü fethettiği kraliyet ailesinin gözünde ise üstün bir zekâya sahip tatlı ve faziletli bir melekti. Aslında eski mütevazı dostlarını unutmuş değildi; onları özellikle hasta ya da matemde olduklarında, dokunaklı koşullarda hatırlardı; bu durumdaki kişiler davetlere katılmadıklarından davet edilmedikleri için şikâyette de bulunamazlardı. Böylelikle hayırseverlik güdülerini tatmin eder, ölüm döşeğinin başında akrabalarla ya da papazlarla konuşurken içten gözyaşları dökerek fazlasıyla kolay hayatının titiz yüreğine yaşattığı vicdan azaplarını da bir bir sustururdu.

Sofradaki en hoş davetli ise, asla kaygılanmayan, bulanmayan uyanık ve duru zihni güzel gözlerinin iflah olmaz hüznüyle, dudaklarının kötümserliğiyle, ellerinin soylu ve sonsuz bitkinliğiyle garip bir tezat oluşturan genç D... Düşesi'ydi. Hayatı her yönüyle, coşkuyla seven, iyilik, edebiyat, tiyatro, hareket, dostluk arasında ayrım yapmayan düşes küskün bir tebessümle köşeleri hafifçe yukarı kalkan güzel kırmızı dudaklarını küçümsenen bir çiçek gibi ısırır durur, ama solduramazdı. Gözleri özlemin marazi sularında alabora olmuş bir zihin vaat ederdi sanki. Sokakta, tiyatroda kim bilir kaç hayalperest erkeğin hayalleri bu değişken yıldızların kıvılcımıyla alevlenmişti! Düşes sofrada bir yandan bir vodvili hatırlar ya da bir kıyafet tasarlarken bir yandan da teslim olmuş, düşünceli ve soylu parmaklarını kederli bir edayla yoğuruyor, etrafta

gezdirdiği umutsuz ve derin bakışları, hassas davetlileri melankoli selinde sürüklüyordu. Tadına doyum olmayan sohbetini doğallıkla ifade edilen, artık eskimiş bir şüpheciliğin solmuş ve büyüleyici zarafeti süslüyordu. Bir tartışmanın ardından, mutlak değerlere göre yaşayan, yeryüzünde tek bir giyim tarzı olduğunu düşünen düşes etrafındakilere, “Peki ama niçin her şeyi söylemeyelim, düşünmeyelim? diyordu. Belki ben haklıyımdır, belki de siz. Tek bir fikre sahip olmak korkunç bir dar görüşlülük.” Düşesin zihni, bedeninin aksine son modaya uygun şekilde donatılmamıştı; sembolistlerle, inançlılarla alay etmekten çekinmezdi. Ama zihinsel açıdan, eski püskü kıyafetler de giyseler hoşa gidecek kadar güzel ve canlı olan alımlı kadınlara benzerdi. Ayrıca bu tavrı kasıtlı bir cilveleşme de olabilirdi. Kendine yasakladığı bazı renklerin tenini solduracağı gibi, fazlasıyla çiğ fikirler de zihnini soldururdu.

Honoré sofradaki yakışıklı komşusuna bu farklı kişileri hızla ve o kadar iyi niyetle özetlemişti ki, göz alıcı Mme de Torreno, esprili D... Düşesi, güzel Mme Lenoir, hepsi birbirine benzemişti. Hepsinin tek ortak özelliğinden, daha doğrusu kolektif çılgınlıklarından, hepsini pençesine almış hâkim salgından, yani snopluklarından bahsetmemişti. Gerçi bu ortak özellik de her birinin kişiliğine bağlı olarak çok farklı görünümlere bürünmüştü; Mme Lenoir’ın yaratıcı ve şiirsel snopluğuyla Mme de Torreno’nun en yüksek mevkiye ulaşmaya çalışan bir memur kadar hırslı, fetihçi snopluğu arasında dağlar kadar fark vardı. Bununla birlikte, müthiş Mme de Torreno insanlığını tamamen kaybetmiş değildi. Yanında oturan beyefendi ona küçük kızını Monceau Parkı’nda görüp beğenmiş olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Mme de Torreno’nun öfkeli sessizliği anında bozulmuştu. Bu silik muhasebeciye belki bir prense besleyemeyeceği minnettar ve saf bir yakınlık duymuştu; şimdi iki eski dost gibi sohbet etmekteydiler.

Mme Fremer, konuşmaları, yerine getirmekte olduğu yüce misyon duygusunun verdiği görünür bir tatminle yönetmekteydi. Büyük yazarları düşeslere takdim etmeye alışık biri olarak kendini protokolde bile iktidarını sergileyen kadirimutlak bir dışişleri bakanı

gibi görüyordu. Aynı şekilde bir tiyatro seyircisi de hepsini yargıladığı için sanatçıları, seyircileri, yazarı, tiyatro sanatının kurallarını ve dehayı kendinden daha aşağıda görür. Aslında konuşmalar oldukça ahenkli ilerliyordu. Yemek davetlerinde erkeklerin mizaçlarına ve tahsillerine, özellikle de yanlarında kimin oturduğuna bağlı olarak, yanlarındaki hanımın dizine dokunduğu ya da edebî tercihleri hakkında sorular sorduğu noktaya gelinmişti. Bir ara tatsızlık çıkacak gibi oldu. Honoré'nin yakışıklı sofra arkadaşı gençliğin ihtiyatsızlığıyla Heredia'nın eserlerinde genelde söylendiğinden daha fazla düşünce bulunabileceğini ima etmeye kalkışınca, zihinsel alışkanlıkları sarsılan konuklar surat astılar. Ama Mme Fremer derhal, "Aksine, onlar takdire şayan oymalı akikler, görkemli mineler, kusursuz kuyumculuk örnekleri" diye haykırınca bütün çehrelerde yeniden keyifli ve doyumlu ifadeler belirdi. Anarşistlere ilişkin tartışma daha vahimdi. Ama Mme Fremer bir doğa yasasının kaçınılmazlığı karşısında boyun eğercesine, teslimiyetle, "Bütün bunların ne yararı var? Zenginler ve yoksullar daima var olacak" dedi yavaşça. Ve en yoksulu en azından yüz bin frank ranta sahip olan bütün davetliler bu gerçekle yüz yüze gelince vicdan azaplarından kurtulup yürekten bir neşeyle son şampanya kadehlerini de devirdiler.

II
Yemek Sonrası

Şarapları karıştırdığı için başı biraz dönmeye başlayan Honoré vedalaşmadan davetten ayrıldı, alt katta pardösüsünü aldı ve Champs-Elysées'den aşağı yürümeye başladı. Müthiş bir mutluluk içindeydi. Arzularımızı ve hayallerimizi gerçekliğin alanından uzakta tutan imkânsızlık manialları devrilmişti; zihni neşe içinde ulaşılmazlık âleminde dolaşıyor, kendi hareketiyle coşuyordu.

İnsanları birbirine bağlayan, ucunda belki her akşam beklenmedik bir mutluluk ya da yalnızlık güneşinin battığı esrarengiz yollar onu cezbediyordu. Aklına getirdiği her insan ona dayanılmaz derecede

sempatik geliyordu; her birine rastlayabileceği sokakları birer birer arşınladı; tahminleri gerçekleşse, tanımadığı ya da kayıtsız birine korkusuzca, tatlı bir heyecanla yaklaşırdı. Fazlasıyla yakınında kurulmuş sahne dekoru çökmüştü; hayat bütün yeniliği ve gizemiyle, davetkâr manzaralar halinde göz alabildiğinde karşısında uzanmaktaydı. Bunun tek bir geceye ait bir serap ya da gerçeklik olmasına hayıflanıyor, umutsuzluğa kapılıyordu; bundan böyle hep bu güzellikleri görmek için hep böyle güzel şeyler yiyip içecekti. Tek üzüntüsü sonsuz görüş alanında kendisinden uzakta yer alan bütün noktalara derhal ulaşamamaktı. O sırada, on beş dakikadır aynı cümleyi tekrarlamakta olan kendi yüksek, abartılı sesiyle irkildi: “Hayat kederli, ne saçma” diyordu (son kelime sağ kolunun sert bir hareketiyle vurgulanıyordu; bastonunun kesik hareketi dikkatini çekti). Düşünmeden söylenmiş bu sözlerin, belki de ifade edilmeleri mümkün olmayan görüntüleri pek sıradan ve sığ biçimde aktardığını düşündü kederle.

“Heyhat! Hazzımın ya da özlemimin yoğunluğu yüz katına çıktı, ama zihinsel içeriği hiç değişmedi belli ki. Mutluluğum sinirsel, kişisel, başkalarına aktarılması imkânsız; şu anda bir şeyler yazsam üslubum ne yazık ki her zamanki niteliğine ve kusurlarına sahip olurdu.” Ama hissettiği fiziksel rahatlık ona bunları daha fazla düşündürmedi ve anında en büyük teselli olan unutuşu sundu. Bulvarlara gelmişti. Gelip geçenlere karşılık bulacağından kuşku duymadan yakınlık gösteriyordu. Hepsinin ilgi odağı olduğunu, parladığını hissediyordu; kendisine pek yakışan beyaz frakını, yakasındaki koyu kırmızı karanfili görsünler diye paltosunun önünü açtı. Ve böylelikle kendini gelip geçenlerin takdirine, zevkle paylaştığı sevgisine sundu.

Özlemler
Zaman Rengi Tahayyüller

“Şairin hayat tarzı en sıradan şeylerden etkilenip mutlu olmasını sağlayacak kadar basit olmalıdır; neşesi bir güneş ışınından kaynaklabilmeli, hava ona ilham vermeye, su onu sarhoş etmeye yetmelidir.”
EMERSON

I
Tuileries

Bu sabah Tuileries parkında güneş, tıpkı hafif uykusu bir gölgenin geçişiyle anında bölünen sarışın bir yeniyetme gibi, sırayla bütün taş basamakların üzerinde uyudu. Eski sarayın duvarlarında körpe filizler yeşeriyor. Efsunlu rüzgârın soluğu geçmişin rayihasına leylakların taze kokusunu karıştırıyor. Meydanlarımızda deli kadınlar misali insanı korkutan heykeller buradaki ağaçlıklarda, beyazlıklarını koruyan ışıltılı yeşilliğin altında birer bilge gibi düşlere dalmış. Diplerine mavi gökyüzünün yayıldığı havuzlar birer göz gibi parlıyor. Su kenarındaki taraçadan karşı kıyıda, adeta başka bir yüzyıldan çıkmış gibi eski Orsay Rıhtımı mahallesinden çıkan bir süvari görünüyor. Sardunyalarla taçlanmış saksılardan gündüzsefaları çıldırmışçasına taşıyor. Güneşte kızmış siğilotu aromalarını tüttürüyor. Louvre’un önünde gemi direği kadar hafif, sütun kadar soylu ve zarif, genç kız gibi kızaran gülhatmiler uzanıyor. Fıskiyelerin suyu güneşte harelenerek, aşkla iç çekerek gökyüzüne yükseliyor. Taraçanın bir ucunda taştan bir atlı, yerinden

kıpırdamadan, çılgınca dörtnala bir koşu tutturmuş, dudakları neşeli bir trompete yapışmış, baharın bütün coşkusunu cisimleştiriyor.

Ama gökyüzü karardı, yağmur yağacak. Artık içinde hiçbir maviliğin parıldamadığı havuzlar bakıştan yoksun gözlere ya da gözyaşlarıyla dolu vazolara benziyor. Rüzgârın kamçıladığı anlamsız fıskiye şimdi gülünç olan ilahisini her an hızlanarak gökyüzüne savuruyor. Leylakların nafile hoşluğu sonsuz bir keder yüklü. Ve karşıda doludizgin, bilinçsiz atlı mermerden ayaklarıyla atının baş döndürücü ve sabit koşusunu hareketsizce ve öfkeyle hızlandırarak kara gökyüzüne durmadan trompet çalıyor.

II
Versailles

> “Yaklaştıkları anda en gevezeleri hayallere gark eden, yakınındayken kâh neşeli kâh üzgün ama hep mutlu olduğum bir kanal.”
>
> Balzac’tan
> M. de Lamothe-Aigron’a Mektup

Sonbahar tükenmiş; nadiren görünen güneşle bile ısınmıyor ve son renklerini de bir bir yitiriyor. Bütün öğleden sonra, hatta sabah vakti görkemli bir güneş batışı yanılgısı yaratan alev alev yaprakların kızgın ateşi sönmüş. Sonbaharın karanlık ve ıssız sathında sadece yıldızçiçekleri, kadifeçiçekleri ve sarı, mor, beyaz ve pembe kasımpatları parlıyor hâlâ. Akşamın altısında, kapkara ağaçların tek tek her dallarıyla güçlü ve hassas umutsuzluklarını resmettiği, tekdüze bir griliğe bürünmüş, bir o kadar kasvetli gökyüzünün altında çıplak Tuileries parkından geçerken ansızın karşımıza çıkan bir sonbahar çiçekleri tarhı karanlıkta pırıl pırıl parlıyor ve bu kül rengi ufka alışmış gözlerimizi zevkle kamaştırıyor. Sabah saatleri daha tatlı. Güneş hâlâ ara sıra parlıyor; su kenarındaki terastan ayrılırken, geniş taş merdiven boyunca gölgemin önden basamakları tek tek inişini görebiliyorum hâlâ.

Versailles, paslı ve güzel, muazzam adınızı onca kişiden sonra[5] anmak istemezdim; muhteşem yaprak, uçsuz bucaksız su ve mermer mezarlığı, gerçek anlamda aristokratik ve moral bozucu, onca işçinin hayatının bir başka çağın zevklerinden çok bizim çağımızın hüznünü işleyip genişletmek uğruna harcanmasından ötürü vicdan azabı bile çekmediğimiz mekân. Onca kişiden sonra adınızı anmak istemezdim, oysa kim bilir kaç kere pembe mermerden havuzlarınızın kızarmış kadehinden sonbaharın bu son günlerinin esritici, acı güzelliğini en dipteki tortusuna kadar içtim. Solmuş ve çürümüş yaprakların karıştığı toprak, uzaktan bakınca matlaşmış sarı-mor bir mozaiği andırıyordu. Hameau'nun önünden geçtiğim sırada, rüzgârdan korunmak için paltomun yakasını kaldırırken güvercinlerin dem çektiğini duydum. Tıpkı Hurma Pazarı'nda olduğu gibi her yerde şimşir kokusu baş döndürüyordu. Sonbaharın kasıp kavurduğu bu bahçelerde nasıl olup da ufak bir bahar çiçekleri demeti toplayabildim? Suyun üzerinde rüzgâr soğuktan titreyen bir gülün yapraklarını kırıştırıyordu. Trianon'un müthiş yaprak dökümünde sadece küçük bir beyaz sardunya köprüsünün alçak kemeri rüzgârın bükemediği çiçeklerini buz gibi suyun üzerinde koruyabiliyordu. Elbette Normandiya'nın çukurlu yollarında denizin rüzgârıyla tuzunu içime çektiğimden beri, tomurcuklanmış ormangülü dallarının arasından denizin parıltısını gördüğümden beri yakındaki su varlığının bitkisel güzelliğe neler katabileceğini biliyorum. Ama kuru yapraklarla kuşatılmış soğuk suların üzerine zarif bir vakarla eğilmiş bu tatlı beyaz sardunyadan daha bakir bir saflık olabilir mi? Ey hâlâ yeşil ormanların gümüşi yaşlılığı, ey ağlayan dallar, sofu bir elin ağaçların hüznüne sunulmuş bir kül sandığı gibi etrafa yerleştirdiği göller, havuzlar!

III
Gezinti

Dupduru gökyüzüne ve ısıtmaya başlamış güneşe rağmen, rüzgâr kışın olduğu kadar soğuk esiyor, ağaçlar kış mevsiminin çıplaklığını

koruyordu. Ateş yakabilmek için kuru sandığım bir dalı kestim, içinden özsuyu fışkırdı ve kolumu dirseğime kadar ıslattı; ağacın donmuş kabuğunun altında taşkın bir yüreğin attığı açığa çıktı. Ağaç gövdelerinin arasında kışın çıplak toprağı dağ laleleriyle, yabani nergislerle ve menekşelerle, daha dün karanlık ve boş olan nehirler ise diplerine kadar yayılan tatlı, mavi ve canlı gökyüzüyle dolmaktaydı. Yağışsız ekim akşamlarının sevdadan ve hüzünden ölürcesine suların dibine uzanmış solgun ve bitkin göğü değildi bu; yoğun ve hararetli bir gökyüzüydü, gülen tatlı maviliğinin içinden aralıksız geçen griler, eflatun ve pembeler düşünceli bulutların gölgeleri değil, bir levreğin, yılanbalığının ya da gümüşbalığının parlak ve kaygan yüzgeçleriydi. Mutluluktan sarhoş olmuş balıklar gökle otların arasında, tıpkı bizim dünyamızın çayırları gibi, ilkbaharın ışıldayan dehasıyla büyülenmiş kendi çayırlarında, ağaçlarının arasında bir o yana bir bu yana seyirtiyorlardı. Başlarının üzerinde, solungaçlarının arasında, karınlarının altında sular da şarkı söyleyerek, neşeyle güneşi kovalıyordu.

Yumurta almaya gittiğimiz çiftlik avlusu da bir o kadar şenlikliydi. Güneş, en mütevazı, sanatın alanına giremezmiş gibi görünen mekânlara bile hor görmeden güzellik dağıtan yaratıcı ve verimli bir şair misali gübreliğin, yamru yumru döşeme taşlarının ve yaşlı bir hizmetkâr gibi beli bükülmüş armut ağacının sağaltıcı gücünü ısıtmaya devam ediyordu.

Fakat köye ve çiftliğe ait nesnelerin arasında üstünü kirletmekten korkarcasına parmak ucunda ilerleyen bu saltanat kıyafetli kişi de kim? İuno’nun kuşu, cansız taşlarla değil, bizzat Argos’un gözleriyle parıldayan, efsanevi görkemi bu dekorda şaşkınlık uyandıran tavuskuşu. Bir kutlama gününde ilk davetliler gelmeden birkaç dakika önce kuyruğu yanardöner elbisesiyle, soylu boynunda lacivert taşından kolyesi, başında sorgucuyla ışıl ışıl parlayarak, parmaklığın dışında toplanmış işsiz güçsüzlerin hayran bakışları altında avlusunu geçip son bir talimat vermeye ya da kapıda karşılaması gereken hanedan prensini beklemeye giden bir ev sahibesi adeta.

Ama tavuskuşunun bütün hayatı burada geçiyor; bir çiftlik avlusunda, hindilerle tavukların arasında gerçek bir cennet kuşu; tıpkı kölelerle birlikte yün eğiren, esir alınmış Andromakhe gibi, ama onun aksine muhteşem kraliyet armalarından ve hanedan mücevherlerinden vazgeçmemiş. Daima, bütün parıltısıyla Admetos'un sürülerini beklerken bile tanıdığımız bir Apollon.

IV
Müzik Dinleyen Aile

“Çünkü müzik tatlıdır,
Ruha âhenk katar ve ilahi bir koro gibi
Yürekte yüzlerce sese şarkı söyletir.”

Her ferdi düşünen, seven ve çalışan gerçekten dinamik bir ailede bahçe sahibi olmak hoştur. İlkbahar, yaz ve sonbahar akşamlarında herkes gündelik görevlerini bitirip bahçede toplanır; bahçe ne kadar ufak, çitler ne kadar birbirine yakın olursa olsun, aile fertlerinin konuşmadan, hayallere dalarak başlarını kaldırıp baktıklarında koskoca bir gökyüzü parçası göremeyecekleri kadar da yüksek değillerdir. Çocuk, gelecek için planlarını, asla ayrılmak istemediği, en sevdiği arkadaşıyla birlikte oturacakları evi, dünyanın ve hayatın bilinmezliğini hayal eder; delikanlı, sevdiğinin gizemli büyüsünü, genç anne çocuğunun geleceğini hayal eder; bir zamanlar dertli olan kadın bu dupduru saatlerin derinliğinde, kocasının soğuk görüntüsünün ardında sancılı bir özlem keşfedip ona acır. Bir damın üzerinde yükselen dumanı seyreden baba akşam ışığıyla uzaklarda büyülü bir görünüme bürünen geçmişinden huzurlu sahnelere dalar; yakında öleceğini düşünüp evlatlarının onun ölümünden sonraki hayatını hayal eder; böylece, ulu ıhlamur ağacı, kestane ağacı ya da köknar enfes kokusunu ya da kutsal gölgesini onlara bağışlarken bütün ailenin ruhu inançla günbatımına doğru yükselir.

Ama her ferdi düşünen, seven ve çalışan, gerçekten dinamik bir ailede, ruhu olan bir ailede akşamları bu ruhun bir seste, müzik ve

şan yeteneği bağışlanmış bir genç kızın ya da delikanlının duru, gür sesinde vücut bulması iyice hoştur. Ailenin sessizce oturduğu bahçenin önünden geçen biri, kapıya yaklaşırsa adeta dinsel bir düşü böleceğinden korkar; aynı kişi şarkıyı duymadan o müziği dinleyen akraba ve dostlar topluluğunu görse, görünmez bir ayine şahit olduğu duygusu iyice artardı; çünkü duruşların farklılığına rağmen yüz ifadelerinin benzerliği geçici olarak aynı zihinsel drama yakınlığın, aynı düşte birleşmenin gerçekleştirdiği hakiki bir ruh birliğini ortaya koyardı. Ara sıra, tıpkı rüzgârın otları yatırıp dalları uzun uzun dalgalandırdığı gibi, bir soluk başları eğdirir ya da aniden kaldırır. O zaman hepsi, sanki görülemeyen bir ulak heyecanlı bir şeyler anlatıyormuşçasına, her birinde farklı yankılar uyandırsa da aynı haberi kaygıyla bekliyormuş, kendinden geçerek ya da korkuyla dinliyormuş gibi görünür. Müziğin kaygılı çırpınışı zirveye ulaşmıştır, yükselişler ani düşüşlerle bölünür, onları daha umutsuz yükselişler izler. Müziğin ışıklı sonsuzluğu ve esrarengiz karanlıkları ihtiyar için hayatın ve ölümün uçsuz bucaksız manzaralarıdır; çocuk için deniz ve toprağın acil vaatleri, sevdalı içinse aşkın gizemli sonsuzluğu ve ışıklı karanlıklarıdır. Düşünce adamı manevi hayatını baştan sona izler; zayıflayan ezginin düşüşleri onun kendi zayıflıkları ve düşüşleridir; ezgi tekrar yükselişe geçtiğinde kalbi de yükselip ileri atılır. Armonilerin güçlü mırıltısı hafızasının karanlık ve zengin derinliklerini deşer. Eylem adamı ise akorların mücadelesinde, *vivace*’lerin dörtnala koşusunda hızlı hızlı solur, *adagio*’larda azametli ve muzafferdir. Sadakatsiz kadın bile suçunun bağışlandığını, sonsuzlukta kaybolduğunu hisseder; suçunun ilahi kaynağı da her zamanki mutlulukların yatıştıramadığı, sırrın peşinde yolunu şaşıran ve şimdi çan sesleri kadar tok bu müziğin en muazzam heveslerini doyurduğu kalbinin tatminsizliğidir. Müzikten sadece teknik bir haz aldığını iddia eden müzisyen de bu anlamlı hislerle dolar, ama müzikal güzellik duygusu onları sarmalayarak bakışlarından gizlemiştir. Son olarak ben de, müzikte hayatın ve ölümün, denizin ve göğün en muazzam, en evrensel güzelliğini dinlerken senin kendine has, benzersiz

büyünü hissederim, ey sevgili.

V

Bugünün paradoksları yarının önyargılarıdır; öyle ya, bugünün en ağdalı, en tatsız önyargıları da yeniyken moda sayesinde geçici bir zarafete bürünmüşlerdir. Günümüzde birçok kadın bütün önyargılardan kurtulmak istiyor; önyargıdan anladıkları da ilkeler. Onu narin ve biraz tuhaf bir çiçek, bir süs eşyası gibi taşısalar da bu onların ağır önyargısıdır. Hiçbir şeyin arka planı olmadığını sanıyor, her şeyi aynı düzleme yerleştiriyorlar. Bir kitaptan ya da hayatın kendisinden aldıkları zevk güneşli bir günden ya da bir portakaldan aldıkları zevkten farksız. Bir terzinin "sanatı"ndan, "Paris yaşantısı"nın "felsefesi"nden söz ediyorlar. Herhangi bir şeyi sınıflandırmaları, yargılamaları, şu iyidir, şu kötüdür demeleri gerekse utançtan kızarırlar. Eskiden bir kadının doğru hareket etmesi, maneviyatının yani zihninin içgüdüsel mizacından intikam almasıydı adeta. Günümüzde bir kadının doğru hareket etmesi ise, içgüdüsel mizacının maneviyatından yani kuramsal ahlaksızlığından intikam almasıdır (bakınız M. Halévy'nin ve M. Meilhac'ın oyunları). Kadınlar bütün manevi ve sosyal bağlarında aşırı bir gevşemeyle bu kuramsal ahlaksızlık ve bu içgüdüsel doğruluk arasında yüzüyorlar sanki. Sadece haz peşinde koşuyorlar ve onu ancak aramadıklarında, kasten edilgenleştiklerinde buluyorlar. Bu şüphecilik ve hedonizm kitaplarda karşımıza çıksa modası geçmiş bir süs gibi dehşet uyandırırdı. Ne var ki kadınlar zihinsel modaların kâhinleri olmak şöyle dursun, daha çok gecikmiş papağanları sayılırlar. Günümüzde bile hedonizm onları hoşnut ediyor ve onlara yakışıyor. Sağduyularını yanıltsa ve duruşlarını sarssa bile onlara artık solmuş ama hâlâ hoşa giden bir zarafet kattığını inkâr edemeyiz. Son derece gelişmiş uygarlıklarda hayatın ne kadar kolay ve hoş olabileceğini bize hissettiriyor, bizi kendimizden geçiriyorlar. Körelmiş duyularından çok imgelem, yürek, zihin, gözler, burun ve kulakların bayram edeceği bir manevi Kyhthera'ya inatla yönelişleri

tavırlarına da bir şehvet katıyor. Sanırım çağımızın en gerçeğe sadık portre ressamları onları gergin ya da katı duruşlar içinde resmetmeyecektir. Hayatları salınan saçların güzel kokusunu yayıyor etrafa.

VI

Hırs insanı şan ve şöhretten daha çok sarhoş eder; arzu her şeyi yeşertirken sahip oluş soldurur; hayatı yaşamaktansa düşlemek yeğdir; kaldı ki yaşamak da bir bakıma hayatı düşlemektir, ama hem gizemi hem de netliği azalmış bir düştür bu, geviş getiren hayvanların cılız bilincindeki dağınık düşlere benzer, karanlık ve ağır bir düş. Shakespeare'in oyunları çalışma odasında seyredildiğinde tiyatrodaki temsillerinden daha güzeldir. Ölümsüz sevdalılar yaratmış şairlerin çoğu bayağı han hizmetçilerinden başkasıyla birlikte olmamışlardır, öte yandan en çok gıpta edilen zevk düşkünleri sürdükleri, daha doğrusu sürüklendikleri hayatı kavrayamazlar. –Tanıdığım sağlıksız, hayal gücü yaşına göre çok gelişkin, on yaşındaki bir oğlan çocuğu kendinden büyük bir kıza platonik bir aşkla bağlanmıştı. Onu sokaktan geçerken görebilmek için saatler boyu pencerenin önünde oturur, göremezse ağlar, görürse daha da çok ağlardı. Onunla pek nadiren ve pek kısa süreler bir arada bulunabiliyordu. Uykudan, yemekten kesildi. Günün birinde pencereden aşağı atladı. Önce sevdiğine yaklaşamadığı için umutsuzluğa kapılıp intihara karar verdiği sanıldı. Sonra aksine, onunla kısa süre önce uzun uzun konuştuğu öğrenildi; kız ona çok sevecen davranmıştı. Bunun üzerine, belki bir daha hiç tekrarlanamayacak olan bu sarhoşluğun ardından yaşayacağı yavan hayattan vazgeçtiği düşünüldü. Nihayet sık sık içini döktüğü bir arkadaşının anlattıklarından, düşlerinin kraliçesini her görüşünde bir hüsran yaşadığı sonucuna varıldı; ama kız uzaklaştığı anda bereketli hayal gücü kız çocuğuna yokluğunda bütün iktidarını tekrar kazandırıyor, oğlan onu tekrar görmek istiyordu. Her defasında uğradığı hüsranı koşulların uygunsuzluğuna, tesadüfi bir sebebe

yoruyordu. Ustalaşmış hayal gücünün sevdiğini ulaşabileceği en yüksek mükemmellik seviyesine getirdiği o son görüşmenin ardından, o kusurlu mükemmelliği kendi hayatını ve ölümünü besleyen mutlak mükemmeliyetle umutsuzca kıyaslayıp pencereden atlamıştı. Daha sonra zihinsel özürlü olarak uzun zaman yaşadı; düşüşünün ardından ruhunu, zihnini, görüştüğü ama görmediği sevgilisinin sesini unuttu. Kız onca yakarıya ve tehdide rağmen onunla evlendi ve yıllar sonra, kendini hatırlatmayı başaramayarak öldü.– Hayat da o sevgili gibidir. Onu düşler, düşledikçe severiz. Yaşamaya kalkışmamak gerekir; tıpkı o oğlan çocuğu gibi aptallığa atarız kendimizi; bir anda değil ama, çünkü hayatta her şey fark edilmeyen nüanslarla ilerler. On yılın sonunda artık düşlerimizi tanıyamaz, onları inkâr eder, sığırlar gibi, o an çiğnenecek ot uğruna yaşarız. Ölümle evliliğimizden bilinçli ölümsüzlüğümüzün doğup doğmayacağını ise kim bilebilir?

VII

Emekliye ayrılınca yerleştiği, ölünceye kadar da yaşayacağı (kalp rahatsızlığı onu fazla bekletmeyecekti) küçük eve yerleştikten birkaç gün sonra emireri, “Yüzbaşım, dedi, artık size aşk da savaşmak da yasak olduğuna göre belki kitaplarla oyalanırsınız biraz, hangi kitapları alayım size?

— Hiçbir şey alma, kitap alma; onlar bana yaşadıklarım kadar ilginç bir şey anlatamaz; fazla vaktim kalmadığına göre de, kalan vaktin tamamını yaşadıklarımı hatırlamaya harcamak istiyorum. Büyük kasanın anahtarını ver bana, onun içindekileri okuyacağım her gün.”

Kasayı açıp çok sayıda mektup çıkardı; beyazımsı, yer yer hafif renkli bir mektuplar denizi; uzun mu uzun mektuplar, tek satırlık mektuplar, kartlara yazılmış mektuplar, solmuş çiçekler, objeler, mektubu aldığı andaki koşulları kendine hatırlatmak için tuttuğu notlar, müminlerin sofuluğu yüzünden, sık sık öpüldüğü için aşınan yadigârlar misali bütün önlemlere rağmen yıpranmış fotoğraflar.

Bunların hepsi çok eskiydi, aralarında ölmüş kadınların yazdığı mektuplar da vardı, on yıldan uzun süredir görmediği kadınların yazdıkları da.

Bütün bunlar hayatının en tali ayrıntılarına dair net haz ve sevgi izleri taşıyordu; hayatını anlatmadan betimleyen uçsuz bucaksız bir fresk gibiydi; sadece tutkulu renklerde, hem çok muğlak hem de çok teferruatlı, son derece dokunaklı ve etkileyici bir tasvirdi. Değinilen kimi dudak dudağa öpüşmeler –hiç duraksamadan ruhunu teslim edebileceği, ama daha sonra ondan uzaklaşmış olan terütaze dudaklar– onu uzun uzun ağlattı. Epeyce halsiz ve hayal kırıklığına uğramış olmasına rağmen hâlâ yaşayan bu anılardan bir kısmını, hayatını emip bitiren güneşte olgunlaşmış sıcak bir kadeh şarabı içer gibi yudumladığında, baharın nekahet dönemlerimize, kış mevsiminde şöminelerin zaaflarımıza kattığı ürpertiye benzeyen ılık, hoş bir ürperti sarıyordu bedenini. Yaşlı, yıpranmış bedeninin her şeye rağmen böyle alev alev yanmış olduğunu, alev alev yanıp tükenmiş olduğunu hissetmek ona can veriyordu. Sonra, üzerine böyle boylu boyunca uzanmış şeylerin aşırı boyutlarda, hareketli, ele geçmez ve heyhat, yakında hep birlikte sonsuz geceye karışacak olan gölgeler olduğunu düşünüp tekrar ağlamaya başlıyordu.

Ardından bunların sadece birer gölge, başka yerde yanmaya gitmiş alevlerin gölgeleri olduğunu ve onları bir daha asla görmeyeceğini bile bile o gölgelere tapmaya, yakındaki mutlak unutuşa tezat teşkil eden, bağrına bastığı bir yaşantı atfetmeye başladı. Ve bütün bu öpüşmeleri, öpülen saçları, bütün bu gözyaşlarını, dudakları, sarhoş etmek için dökülen şarap gibi okşayışları, müzik ya da gece gibi yoğunlaşan, ebediyen gizemle, kaderlerle dolup genişlediğini hissetmenin mutluluğunu yaşatan umutsuzlukları; vaktiyle onu sımsıkı ele geçirmiş, aşkına hizmet edemeyecek her şeyi silip atmış olan, şimdi silikleşip giden, artık elinde tutamadığı, mantosunun dalgalanan eteklerinden yayılan kokuyu bile yakalayamadığı o tapınılan sevgiliyi, bütün bunları tekrar yaşayabilmek, canlandırabilmek, kelebekler gibi karşısına rapt edebilmek için inatla çabalıyordu. Ve her defasında daha çok

zorlanıyordu. Kelebeklerden hiçbirini yakalayamamıştı hâlâ, ama her dokunuşta parmakları kanatlarındaki serabı alıp götürmüştü biraz; daha doğrusu onları aynada görüyor, dokunabilmek için aynaya beyhude hamleler yapıyor, ama her defasında aynayı biraz daha donuklaştırdığından artık onları belli belirsiz, büyüden yoksun halde görüyordu. Şimdi gençliğin ya da dehanın arındırıcı nefesi onu okşamayacağı için kalbinin bu kirlenmiş aynasını da artık hiçbir şey temizleyemezdi – mevsimlerimizin hangi bilinmez yasası, sonbaharımızın hangi esrarengiz ekinoksu uyarınca?...

Her defasında onları, o dudakların öpücüklerini, o sonsuz saatleri ve daha önce onu hezeyana sürükleyen rayihaları kaybettiğine biraz daha az yanıyordu.

Daha az üzüldüğü için üzüldü, sonra bu üzüntü de geçti. Sonra bütün üzüntüler geçti gitti, hepsi; hazları göndermeye gerek yoktu, onlar zaten uzun zaman önce, başlarını çevirip bakmadan, ellerinde çiçekli dallarıyla, kanatlı topuklarıyla kaçıp gitmişlerdi; kendileri için yeterince genç olmayan o evden kaçmışlardı. Sonra bütün insanlar gibi o da öldü.

VIII
Yadigârlar

Dostu olmayı istediğim, benimle iki dakika bile konuşmaya razı olmayan kadının bütün satılık eşyalarını aldım. Onu her gece eğlendiren küçük iskambil destesi, iki ipek maymunu, ciltleri onun armasıyla damgalanmış üç roman ve köpeği. Ey siz en büyük zevkler, onun hayatının aziz eğlenceleri, sizin yerinizde olsam benim alacağım tadı almadan, hatta arzulamadan onun en özgür, en dokunulmaz, en mahrem saatlerini paylaştınız; mutluluğunuzu yaşamadınız, bana anlatamazsınız.

Her akşam etrafında en sevdiği dostlarıyla elinde tuttuğu, onun sıkıldığını, güldüğünü görmüş, ilişkisinin başlangıcına şahit olmuş, ardından her akşam oynamaya geldiğinde sarılmak üzere elinden bıraktığı iskambil kâğıtları; keyfine ya da yorgunluğuna bağlı olarak

yatağında açıp kapadığı, o anki hevesine ya da hülyalarına göre seçtiği, hayallerini paylaştığı, içinizde yazılı hayalleri onunkilere katan, kendi hayallerini kurmasına yardımcı olan romanlar, ondan hiçbir şey kalmadı mı sizde, bana bir şey söylemeyecek misiniz?

Romanlar, kahramanlarınızın, şairinizin hayatını o da düşlemişti; iskambil kâğıtları, mahrem yakınlıkların huzurunu, bazen coşkusunu bir bakıma sizinle birlikte hissetmişti; kâh dağıtıp kâh yoğunlaştırdığınız düşüncelerinden, kâh deşip kâh teselli ettiğiniz yüreğinden hiçbir şey saklamadınız mı içinizde?

İskambil kâğıtları, romanlar, sizleri defalarca elinde tuttu, onca zaman masasının üstünde durdunuz; rua, dam ve valeler, onun en çılgın davetlerinin hareketsiz konuklarıydınız; kadınlı erkekli roman kahramanları, onun yatağında, lambasının ışığıyla gözlerinin parıltısının çapraz ateşinde sessizliğine rağmen ses getiren düşlerinizi düşlediniz, odasındaki havanın, giysilerinin, ellerinin, dizlerinin üzerinize sinmiş kokusu tamamen uçup gitmiş olamaz.

Ellerinin mutlulukla ya da gerginlikle sıktığı yüzeylerinizdeki kırışıklıkları koruyorsunuz; kitabi ya da hayati bir kederle döktüğü gözyaşları belki hâlâ içinizde hapsolmuş duruyor; onun gözlerini ışıldatmış ya da incitmiş gün ışığı sizlere bu sıcak renkleri bahşetmiş. Size ürpererek dokunuyorum, ifşaatınızı sabırsızlıkla bekliyor, sessizliğinizden kaygı duyuyorum. Heyhat! Belki o da siz büyüleyici, narin varlıklar gibi, kendi zarafetinin duyarsız ve bilinçsiz tanığıydı. Belki en gerçek güzelliği benim arzumda saklıydı. O hayatını yaşadı ama belki bir tek ben onun hayatını düşledim.

IX
Ay Işığı Sonatı

I

Yol yorgunluğundan ziyade babamın taleplerinin, Pia'nın kayıtsızlığının ve düşmanlarımın gaddarlığının hatırasıyla kaygısı

bitkin düşürmüştü beni. Gün içinde Assunta'nın yoldaşlığı, şarkısı, beni pek az tanımasına rağmen bana gösterdiği şefkat, beyaz, esmer, pembe güzelliği, deniz rüzgârının taşıdığı inatçı parfümü, şapkasının tüyü, boynundaki inciler beni oyalamıştı. Ama akşam saat dokuza doğru bunalarak ondan arabayı alıp dönmesini rica ettim, ben açık havada biraz dinlenmek istiyordum. Neredeyse Honfleur'e varmıştık; güzel bir yer seçmiştik, bir duvarın önünde, rüzgârı kesen çift sıralı ulu ağaçların arasında hava yumuşaktı; Assunta ricamı yerine getirip gitti. Çimenlerin üzerine uzanıp yüzümü karanlık gökyüzüne çevirdim; karanlıkta seçemediğim denizin sesi arkamdan ninni gibi geliyordu; çok geçmeden uyuyakalmışım.

Rüyamda batan güneşin karşımda, uzaklarda kumlarla denizi aydınlattığını gördüm. Alacakaranlık çöküyordu; bana olağan bir günbatımı ve olağan bir alacakaranlık gibi göründü. Ama sonra bir mektup getirdiler, okumak istedim, hiçbir şey göremedim. Ancak o zaman fark ettim ki, yoğun ve yayılmış ışık izlenimine rağmen aslında ortalık kapkaranlıktı. Bu günbatımı olağanüstü solgundu, ışıklıydı ama aydınlık değildi, mucizevi biçimde aydınlanan kumların üzerinde öyle karanlıklar birikiyordu ki, bir denizkabuğunu seçebilmek için müthiş bir çaba göstermem gerekiyordu. Bu rüyalara özgü alacakaranlıkta sanki hasta ve rengi solmuş bir güneş, kutuptaki bir sahilde batıyordu. Kederlerim ansızın dağılmıştı; babamın kararları, Pia'nın duyguları, düşmanlarımın kötü niyeti hâlâ bana hâkimdi, ama artık onların altında ezilmiyordum; kayıtsız kaldığım doğal bir zorunluluğa dönüşmüşlerdi. Bu karanlık parıltıdaki tezat, dertlerimin bu mucizevi, büyülü biçimde dondurulması bende bir güvensizlik, bir korku uyandırmıyordu; giderek artan bir hoşlukla çevriliydim, sarmalanıyordum, bu hoşluğun içine gömülüyordum ve sonunda tadına doyum olmayan yoğunluğuyla uyandım. Gözlerimi açtım. Rüyam bütün görkemi ve solgunluğuyla etrafımda hüküm sürüyordu. Sırtımı yaslayıp uyuduğum duvar ışıl ışıl aydınlıktı, üzerindeki sarmaşığın gölgesi öğleden sonra saat dörtmüşçesine belirgindi. Belli belirsiz bir esintiyle kıpırdayan akkavağın

yaprakları kıvılcım saçıyordu. Denizin üzerinde dalgalar ve beyaz yelkenler görülüyordu, gökyüzü açıktı, ay doğmuştu. Ara sıra ayın önünden hafif bulutlar geçiyor, ama bir denizanasının jelatini ya da opalin merkezi gibi açık ama yoğun mavi tonlarına bürünüyorlardı. Ne var ki her yerde parıldıyan aydınlığı gözlerim hiçbir yerde yakalayamıyordu. Serabı andıran parıltılarıyla otlara bile karanlık hâkimdi. Ormanlarla hendek kapkaraydı. Ansızın hafif bir ses, bir endişe gibi uzun uzun yükseldi, hızla büyüdü ve ormanın üzerinde yuvarlandı adeta. Esintinin hışırdattığı yaprakların ürperişiydi. Geceyi kaplayan muazzam sessizliğin üzerinde tek tek her hışırtının birer dalga gibi yuvarlanışını işitiyordum. Sonra bu ses de hafifleyip kesildi. Karşımda, çift sıra sık meşelerin oluşturduğu iki gölge şeridinin arasında uzanan dar çayırda sanki bir aydınlık ırmağı akıyordu. Bekçi kulübesini, yaprakları ve bir yelkeni gömüldükleri karanlıktan çağıran ay ışığı onları uyandırmamıştı. Bu rüya sessizliğinde sadece şekillerinin silik bir hayaletini aydınlatıyordu; gün içinde onları gözümde son derece gerçek kılan, varlıklarının kesinliğiyle, içinde bulundukları sıradan çevrenin devamlılığıyla beni bunaltan konturları seçilemiyordu. Kapısız ev, gövdesiz, neredeyse yapraksız yeşillikler, teknesiz yelken inkâr edilemeyecek, acımasız, tekdüze ve alışılmış bir gerçeklik değil de, karanlığa gömülen uykudaki ağaçların tuhaf, tutarsız ve ışıklı rüyası gibi görünüyordu. Gerçekten de orman hiç bu kadar derin uyumamıştı; ayın bu uykudan yararlanıp gökyüzünde ve denizde bu solgun, tatlı ve muazzam kutlamayı sessizce yürüttüğü hissediliyordu. Üzüntüm geçmişti. Babamın beni azarladığını, Pia'nın benimle alay ettiğini, düşmanlarımın komplo kurduklarını işitiyordum; bunların hiçbiri bana gerçek gibi gelmiyordu. Tek gerçeklik bu gerçekdışı ışıktı; gülümseyerek ona dönüyordum. Benim dertlerimle ormanda, gökyüzünde ve denizde kutlanan esrarengiz ayinleri hangi bilinmez benzerliğin birleştirdiğini anlamıyordum, ama ayinlerin bir açıklama, teselli ve bağışlama sunduğunu ve yüreğim böylesine açık seçik işittiğine göre zihnimin sırrı anlayamayışının önemli olmadığını hissediyordum. Kutsal gece anama adıyla seslendim;

kederim ayı, ölümsüz kız kardeşini tanımıştı; ay ışığı gecenin şekil değiştirmiş acılarını parıl parıl aydınlatıyordu; bulutların dağıldığı yüreğimde hüzün doğmuştu.

II

O sırada ayak sesleri duydum. Assunta devasa, koyu bir mantonun üzerinde beyaz yüzüyle bana doğru geliyordu. Alçak sesle konuştu: “Üşürsünüz diye korktum, ağabeyim yatmıştı, ben de geri geldim.” Ona yaklaştım; soğuktan titriyordum, beni mantosunun içine aldı ve yakasını kapatabilmek için kolunu boynuma doladı. Koyu karanlıkta ağaçların altında birkaç adım yürüdük. Önümüzde bir şey parıldadı; geri çekilmeye vakit bulamayıp yana çekildim; bir ağaç gövdesine çarpacağımızı sanmıştım, ama engel ayaklarımızın altında yok oldu; mehtaba basmıştık. Başını başıma yaklaştırdım. Gülümsedi, ben ağlamaya başladım, onun da ağladığını gördüm. O zaman anladık ki mehtap ağlıyordu ve kederi kederimizle birdi. Ay ışığının dokunaklı, şefkatli vurguları kalbimize saplanıyordu. O da bizim gibi ağlıyordu; bizim neredeyse her zaman ağladığımız gibi sebebini bilmeden ağlıyordu, ama o kadar yürekten ağlıyordu ki, karşı koyulamayan tatlı umutsuzluğunda ormanı, kırları, yine denize yansıyan gökyüzünü ve nihayet onun yüreğini açıkça gören yüreğimi sürüklüyordu.

X
Geçmiş Aşklardaki Gözyaşlarının Kaynağı

Romancıların ya da kahramanlarının bitmiş aşklarını irdelemeleri okur için çok dokunaklı olmakla birlikte ne yazık ki epeyce yapaydır. Geçmiş aşkımızın muazzamlığıyla şimdiki kayıtsızlığımız arasındaki, yüzlerce somut ayrıntı –konuşma sırasında hatırlanan bir ad, bir çekmecede bulunan mektup, bizzat söz konusu kişiyle karşılaşma, hatta deyim yerindeyse ona sonradan sahip olma– sayesinde bilincine vardığımız tezat bir sanat eserinde bizi

kahrettiği, gözyaşlarımızı zor tuttuğumuz halde hayatta aynı tezatı duygusuzca saptarız; çünkü şimdiki ruh halimize kayıtsızlık ve unutuş hâkimdir, sevgilimiz ve aşkımız artık bize olsa olsa estetik açıdan hitap eder ve aşkla birlikte dert de, acı çekme yetisi de yok olmuştur. Dolayısıyla bu tezatın dokunaklı hüznü sadece manevi bir gerçektir. Yazar tezatı tasvir ettiği tutkunun sonuna değil başına yerleştirse psikolojik bir gerçeklik haline de gelebilirdi.

Zaten hayatta birçok kez birini sevmeye başladığımızda, o sırada onun haricindeki bütün kadınlara karşı ne kadar kayıtsızsak, zamanı geldiğinde düşüncesi bize hayat veren kadına da o kadar kayıtsız kalacağımızı tecrübemiz ve sağgörümüz sayesinde –aşkının ebedi olduğu duygusuyla, daha doğrusu yanılgısıyla dolu olan kalbimizin itirazlarına rağmen– biliriz... Adını duyduğumuzda sancılı bir haz yaşamayacağımızı, el yazısını gördüğümüzde ürpermeyeceğimizi, onunla sokakta karşılaşabilmek için yolumuzu değiştirmeyeceğimizi, onunla heyecanlanmadan buluşacağımızı, hezeyana kapılmadan ona sahip olacağımızı biliriz. O zaman bu su götürmez öngörü, onu sonsuza dek seveceğimiz yolundaki saçma ve güçlü önseziye rağmen bizi ağlatacaktır; aşk ise, yine üzerimize sonsuz gizemi ve hüznüyle bir güneş gibi doğmuş olan aşk, ızdırabımızın karşısına garip ve derin ufkunun bir bölümünü, efsunlu yalnızlığının bir kısmını koyacaktır...

XI
Dostluk

Üzgünken sıcacık yatağımıza girip her türlü çaba ve direnişten vazgeçerek örtüyü başımızın üzerine kadar çekmek, kendimizi tamamen bırakıp sonbahar rüzgârındaki ağaç dalları gibi inlemek hoştur. Ama cennetten çıkma rayihalarla dolu, daha da güzel bir yatak vardır. O da tatlı, derin, sağlam dostluğumuzdur. Kalbim üzgünken, üşümüşken onu tir tir titrer halde bu yatağa yatırırım. Düşüncemi bile sıcak sevgimize gömer, dışarıdaki hiçbir şeyi algılamadan, kendimi artık savunmak istemeyerek, savunmasız, ama

mucizevi sevgimiz sayesinde bir anda güçlenerek, yenilmez halde hem derdime ağlar, hem onu kapatabileceğim güvenli bir yer olduğu için sevinç gözyaşları dökerim.

XII
Kederin Geçici Yararları

Bizi mutlu eden insanlara minnet duyalım; onlar ruhumuza çiçek açtıran sevimli bahçıvanlardır. Ama fesat ya da sadece kayıtsız kadınlara, bizi üzen zalim dostlara daha da çok minnet duyalım. Onlar şimdi tanınmaz enkazlarla kaplı kalbimizi kasıp kavurmuş, ağaçların gövdelerini kökleyip narin dallarını parçalamış, ama tahripkâr bir rüzgâr misali, aynı zamanda hasadı belirsiz iyi tohumlar da ekmişlerdir.

Esas ızdırabımızı bizden gizleyen bütün küçük mutlulukları parçalayarak, kalbimizi hüzünlü, çıplak bir avluya dönüştürerek nihayet onu karşımıza alıp yargılamamızı sağlamışlardır. Kederli tiyatro oyunları da bize benzer bir yarar sağlar; bu yüzden onları açlığımızı gidermeyip bastıran neşeli oyunlara tercih etmemiz gerekir; bizi besleyecek olan ekmek acıdır. Mutlu bir hayatta benzerlerimizin kaderleri ister çıkarın arkasına gizlenmiş, ister arzuyla şekil değiştirmiş olsun, bize gerçek halleriyle görünmez. Ama hayatta ızdırabın getirdiği tarafsızlık, tiyatroda da acılı güzellik duygusu içinde, başkalarının kaderi ve bizzat bizim kaderimiz, nihayet kulak kesilen ruhumuza görevin ve gerçeğin daha önce işitilmemiş ebedi sesini duyurur. Gerçek bir sanatçının kederli eseri bize ızdırap çekmiş kişilerin tarzında seslenir; acı çekmiş herkesi başka şeyleri bir yana bırakıp kendisini dinlemeye zorlar.

Heyhat! Duygu getirdiklerini keyfince alıp götürür; neşeden daha yüce olan keder fazilet gibi kalıcı değildir. Bir gece önce bizi yücelten, hayatımızı bir bütün olarak, bütün gerçekliğiyle, basiretli ve samimi bir merhametle görmemizi sağlayan trajediyi ertesi sabah unutuveririz. Bir kadının ihanetini, bir dostun ölümünü belki bir yıl içinde atlatırız. Rüzgâr bu düşler enkazının, solup gitmiş mutluluk

talaşlarının ortasında iyi tohumu gözyaşı selinin altına ekmiştir, ama gözyaşları o kadar çabuk kurur ki tohum yeşermeye fırsat bulamaz.

M. de Curel'in Davetli'*sinin ardından.*

XIII
Kötü Müziğe Övgü

Kötü müzikten nefret edin ama onu küçümsemeyin. Kötü müzik iyi müzikten çok daha fazla ve çok daha tutkulu biçimde çalınıp söylendikçe, gitgide iyi müzikten çok daha fazla düş ve gözyaşıyla dolmuştur. Ona bu yüzden saygı duyun. Sanat tarihinde yeri olmadığı halde toplumların duygusal tarihinde muazzam bir yer kaplar. Kötü müzik aşkı demiyorum, ama saygısı, yalnızca zevk sahibi olmanın hayırseverliği ya da şüpheciliği diyebileceğimiz şeyin bir şekli olmakla kalmaz, aynı zamanda müziğin önemli toplumsal rolünün de bilincidir. Bir sanatçının gözünde hiçbir değeri olmayan kim bilir kaç ezgi, romantik gençler ve sevdalı genç kızlar güruhunun seçme sırdaşları arasında yer alır. Nice "altın yüzük"lerin, "Ah, uykuda kal böyle"lerin notaları her akşam hakkıyla ünlü, titreyen parmaklar tarafından sayfa sayfa çevrilir, hüzünlü ve coşkulu hayranlığına en kusursuz maestroların gıpta edeceği, dünyanın en güzel gözlerinden dökülen yaşlarla ıslanır; o maharetli, yaratıcı sırdaşlar ki kedere asalet katar, düşü yüceltir, kendilerine verilen ateşli sırrın karşılığında baş döndürücü güzellik yanılsamasını sunarlar. Halk, burjuvazi, ordu ve soyluların postacıları, onları yıkan matemin, göklere çıkaran mutluluğun habercileri aynı olduğundan, görünmez aşk ulakları, aziz günah çıkaranları da aynıdır. Kötü bestecilerdir bunlar. Her soylu ve eğitimli kulağın dinlemeyi anında reddedeceği sinir bozucu bir nakarat binlerce ruhtan oluşan bir hazineye sahiptir, binlerce hayatın sırrını saklar; onların canlı ilhamı, piyanonun üzerinde hep açık duran, her an emre amade tesellisi, hayalperest lütfu ve idealidir. Birkaç arpej, bir tekrar, nice sevdalının, hayalperestin ruhunda

cennetin armonilerini ya da bizzat sevgilinin sesini çınlatmıştır. Kullanılmaktan aşınmış bir kötü romanslar kitabı bizi bir mezarlık ya da köy gibi etkilemelidir. Evlerin bir üslubu yokmuş, mezarlar zevksiz yazılarla süslerin arasında kaybolmuş, ne gam! Estetik küçümsemelerini bir an susturabilecek duygudaşlığa ve saygıya sahip bir imgelemin karşısında, bu tozların arasından, gagalarında öbür dünyanın önsezisini kendilerine yaşatmış, bu dünyada güldürmüş ya da ağlatmış, hâlâ körpe bir hayal dalıyla bir ruhlar sürüsü havalanabilir.

XIV
Göl Kenarında Karşılaşma

Dün akşam Boulogne Ormanı’nda yemeğe gitmeden önce O’ndan bir mektup aldım; bir hafta önce yazdığım, umutsuzluğumu haykıran mektuba yazdığı soğuk cevapta, gitmeden önce muhtemelen benimle vedalaşamayacağını bildiriyordu. Ben de evet, oldukça soğuk bir tonda, böylesinin daha iyi olduğunu, kendisine güzel bir yaz dilediğimi yazdım cevaben. Sonra giyindim ve üstü açık arabayla ormanı bir uçtan diğerine katettim. Son derece üzgün, ama sakindim. Onu unutmaya kararlıydım, seçimimi yapmıştım; gerisi zamana kalmıştı.

Araba ağaçlı göl yoluna girdiğinde, yolun elli metre ötesinden gölün etrafını dönen dar patikanın sonunda ağır ağır yürüyen, tek başına bir kadın gördüm. Başlangıçta pek seçemedim. Hafifçe el salladığında, çok uzakta olmasına rağmen tanıdım onu. Oydu! Uzun uzun el salladım. Durup onu da almamı beklermiş gibi bakıyordu bana. Bir şey yapmadım, ama az sonra neredeyse dışarıdan gelen bir duygunun üzerime çökerek beni sımsıkı kavradığını hissettim. “Tahmin etmiştim zaten, diye düşünüyordum. Benim bilmediğim bir sebepten ötürü hep ilgilenmiyormuş gibi rol yapıyordu. Seviyor beni, aziz sevgili.” Sonsuz bir saadet, sarsılmaz bir güven kapladı içimi, bayılacakmış gibi olup hıçkırıklara boğuldum. Araba Armenonville’e yaklaşıyordu; gözlerimi sildiğimde gözlerimin

önünden, sanki onlar da gözyaşlarımı silmek istermiş gibi, o tatlı el sallayışı geçiyor, usulca sorgulayan, arabaya binmeyi rica eden gözleri gözlerime kenetleniyordu.

Yemek davetine vardığımda havalara uçuyordum. Mutluluğum tek tek herkese neşeli, minnettar ve candan bir nezaket olarak yayılıyordu; ışıltısını herkesin gördüğü bu mutluluk ateşini içimde hangi elin, beni selamlayan küçük elin yaktığını kimsenin bilmemesi mutluluğuma gizli hazların büyüsünü katıyordu. Bir tek Mme de T...'yi bekliyorduk; az sonra o da geldi. Hayatta tanıdığım en manasız, güzel denebilecek bir kadın olmakla birlikte en sevimsiz kişidir. Ama o kadar mutluydum ki, herkesin kusurlarını, çirkinliklerini affetmeye hazırdım; gülümseyerek, sevecen bir tavırla yanına gittim.

"Az önce bu kadar nazik değildiniz, dedi.

— Az önce mi! dedim şaşırarak, ama az önce görmedim ki sizi.

— Nasıl olur! Tanımadınız mı beni? Gerçi uzaktaydınız; göl kenarında yürüyordum, siz arabayla, pek mağrur bir edayla geçtiniz, el salladım, geç kalmamak için arabanıza binmek istemiştim.

— Nasıl olur, siz miydiniz o! diye haykırdım ve kahrolarak birkaç kere aynı şeyi tekrarladım: Ah, çok özür dilerim, çok özür dilerim!

— Ne kadar da üzüldü! Tebrik ederim Charlotte, dedi ev sahibesi. Ama üzülmeyin artık, şimdi bir aradasınız işte!"

Yerle bir olmuştum, mutluluğum uçup gitmişti.

İşin kötüsü, olay sanki hiç olmamış gibi de değildi. Beni sevmeyen kadının o sevecen görüntüsü, hatamı anladıktan sonra da uzun süre boyunca ona ilişkin fikirlerimi etkiledi. Barışmayı denedim, hızla unutamadım; acı çekerken teselli bulmak için sık sık gözlerimi kapıyor, beni selamlayan o küçük elleri, en başta *hissettiğim* gibi ona ait olduğuna inanmaya kendimi zorladığım, gözyaşlarımı silebilecek, alnımı serinletebilecek küçük elleri, göl kenarında hüzünlü ve sorgulayan bakışlarıyla onu yanıma almam için yakarırken narin birer barış, aşk ve barışma simgesi misali usulca uzattığı eldivenli küçük elleri zihnimde canlandırıyordum.

XV

Nasıl ki kana bulanmış bir gökyüzü uzakta yangın var işareti verirse, kimi alevli bakışlar da sadece yansıttıkları tutkuları ele verir. Bunlar aynadaki alevlerdir. Ama bazı kayıtsız ve neşeli insanların bakışları da birer keder kadar uçsuz bucaksız ve karanlıktır; sanki ruhlarıyla gözleri arasına yerleştirilen bir filtre sayesinde ruhlarının içindeki canlı her şeyi deyim yerindeyse gözlerine "süzmüşlerdir". Bundan böyle sadece bencilliklerinin hararetiyle –alevli tutku başkalarını ne kadar uzaklaştırırsa onları o kadar cezbeden sempatik bencillik hararetiyle– ısınacaklardır; kurumuş ruhları artık yalnızca sahte bir entrikalar sarayı olacaktır. Ne var ki sürekli aşk ateşiyle yanan, baygın baygın nemlenip parlayan, yüzen, batan, ama sönmeyen gözleri trajik alevleriyle dünyayı şaşırtacaktır. Artık ruhlarından bağımsız ikiz küreler, aşk küreleri, temelli soğumuş bir dünyanın ateşli uyduları olarak ölünceye kadar tuhaf ve yanıltıcı parıltılarını sürdürecektir bu sahte peygamberler, kalplerinin yerine getirmeyeceği aşk vaadinin kâhinleri.

XVI
Yabancı

Dominique yanmayan şöminenin önünde oturmuş, davetlilerini bekliyordu. Her akşam bir büyük soyluyla birlikte birkaç entelektüeli yemeğe davet eder, soylu, varlıklı ve hoş bir adam olduğu için asla yalnız kalmazdı. Mumlar henüz yakılmamıştı, odadaki gün ışığı hüzünle çekilmekteydi. Ansızın bir ses, uzaktan gelen mahrem bir ses, "Dominique" dedi; adının bu şekilde, hem bu kadar uzaktan hem bu kadar yakından telaffuz edildiğini duyunca korkudan buz kesti. Bu sesi hayatında duymamıştı, ama yakından tanıyordu; kurban etmiş olduğu bir soylunun sesini pişmanlıkları hemen tanımıştı. Eskiden işlemiş olduğu bir suçu hatırlamaya çalıştı ama bulamadı. Oysa sesin tınısı kendisine işlediği bir suç yüzünden sitem ediyordu kesinlikle; muhtemelen bilincinde olmadan işlediği,

ama sorumlu olduğu bir suçtu; kederi ve korkusu bunu kanıtlıyordu. Başını kaldırınca karşısında ayakta duran bir yabancı gördü; adam ciddi ve samimiydi, bulanık ve etkileyici bir görünümü vardı. Dominique onun hüzünlü ve belirgin otoritesini birkaç saygılı sözle selamladı.

"Dominique, yemeğe davet etmediğin tek kişi ben mi olacağım? Bana yaptığın, çok eskiden yaptığın haksızlıkları telafi etmen gerekir. Sonra da yaşlandığında artık gelmeyecek olan diğer insanlardan vazgeçmeyi öğreteceğim sana.

— Seni yemeğe davet ediyorum, diye cevap verdi Dominique, kendine yabancı, sevecen bir ciddiyetle.

— Teşekkür ederim" dedi yabancı.

Yüzüğünün taşında taç yoktu, sözleri de keskin ve nükteli bir zekânın pırıltılı iğneleriyle buzlanmamıştı. Ama kardeşçe, etkileyici bakışlarındaki minnet Dominique'in başını hiç tanımadığı bir mutlulukla döndürüyordu.

"Ama benim yanında kalmamı istiyorsan diğer davetlilerini göndermen gerekir."

Dominique misafirlerinin kapıyı tıklattığını işitti. Mumlar yanmıyordu, içerisi zifiri karanlıktı.

"Gönderemem onları, diye cevap verdi Dominique, *yalnız kalamam*.

— Doğru, benimleyken yalnız olacaksın, dedi yabancı kederli bir edayla. Yine de beni yanında tutman lazım. Bana haksızlık ettin, telafi etmen gerek. Ben seni onların hepsinden çok seviyorum; sana onlardan vazgeçmeyi öğretirim, yaşlandığında onlar gelmeyecek.

— Yapamam" dedi Dominique.

İtaati karşılığı bir haz bile elde etmediği buyurgan ve bayağı bir alışkanlığın emrine boyun eğerek soylu bir mutluluğu feda ettiği hissine kapılmıştı.

"Seçimini bir an önce yap" dedi yabancı hem yakaran hem mağrur bir tavırla.

Dominique misafirlere kapıyı açmaya giderken başını çevirmeye cesaret edemeden yabancıya sordu:

“Kimsin sen peki?”

Silinmeye başlamış olan yabancı cevap verdi:

“Bu gece yine beni feda ettiğin alışkanlık, onu beslemek için bende açtığın yaradan akan kanla yarın daha da güçlü olacak. Bir kez daha itaat edildiği için daha buyurgan olacak; seni her geçen gün benden uzaklaştırıp bana daha çok acı çektirmeye zorlayacak. Yakında öldürmüş olacaksın beni. Bir daha hiç görmeyeceksin. Oysa diğerlerinden daha çok şey borçluydun bana; onlar yakında seni terk edecek. Ben senin içindeyim, buna rağmen temelli uzağındayım, neredeyse yok oluyorum. Ben senin ruhunum, kendi benliğinim.”

Misafirler içeri girmişti. Yemek salonuna geçtiler; Dominique gitmiş olan ziyaretçiyle konuşmasını anlatmak istedi, ama herkes sıkılıp ev sahibi de neredeyse silinmiş bir düşü hatırlamanın çabasıyla gözle görülür biçimde yorgun düşünce Girolamo sözünü kesip herkesi, hatta bizzat Dominique’i memnun eden su sonuca vardı:

“İnsan asla yalnız kalmamalı, yalnızlık hüzün üretir.”

Sonra tekrar içmeye koyuldular; Dominique neşeyle sohbet ediyordu ama mutlu değildi; bununla birlikte kalburüstü davetli topluluğu gururunu da okşuyordu.

XVII
Rüya

“Gözyaşların benim için akıyordu,
dudaklarım içti gözyaşlarını.”
ANATOLE FRANCE

Mme Dorothy B...’ye ilişkin cumartesi günkü (dört gün önceki) fikrimi hatırlamak için çaba göstermem gerekmiyor. Tesadüf bu ya, o gün kendisinden söz edilmiş, ben de onu sevimsiz ve esprisiz bulduğumu içtenlikle söylemiştim. Sanırım yirmi iki ya da yirmi üç yaşında. Zaten kendisini pek az tanıyorum; onu düşündüğümde

zihnimde herhangi canlı bir hatıra bulamadığımdan gözümün önünde isminin harfleri canlanıyordu sadece.

Cumartesi akşamı oldukça erken saatte yattım. Ama saat ikiye doğru rüzgâr o kadar sertleşti ki, iyi tutturulmadığından beni uyandırmış olan bir panjuru kalkıp kapatmak zorunda kaldım. Az önceki kısa süreli uykumu şöyle bir gözden geçirip herhangi bir rahatsızlık ya da rüya içermeyişine, dinlendirici oluşuna sevindim. Yatar yatmaz tekrar uykuya daldım. Ama uzunluğunu kestiremediğim bir süre sonunda yavaş yavaş uyandım; daha doğrusu yavaş yavaş rüyalar âlemine uyandım; başlangıçta, tıpkı olağan bir uyanışta gerçek dünyanın olduğu gibi bu dünya da bulanıktı, ama sonra netleşti. Trouville sahilinde uzanmış yatıyordum; aynı zamanda tanımadığım bir bahçede bir hamaktaydım; bir kadın tatlı ve sabit bakışlarını bana dikmişti. Mme Dorothy B...'ydi bu. Sabahları uyanıp odamı tanıdığımda nasıl şaşırmıyorsam buna da şaşırmadım. Hatta hanım arkadaşımın doğaüstü cazibesi ve varlığının bana yaşattığı, hem tensel hem manevi, sarhoşluk derecesindeki tapınma da beni şaşırtmıyordu. Birbirimize mutabakatla bakıyorduk; müthiş bir mutluluk ve ihtişam mucizesi gerçekleşmekteydi; bunun bilincindeydik, o bu mucizenin bir parçasıydı ve ona sonsuz bir minnet duyuyordum. Ama o şöyle diyordu:

"Deli misin, niye bana teşekkür ediyorsun, aynı şeyi sen de benim için yapmaz mıydın?"

Benim de aynı şeyi onun için yapacağım duygusu (ki kesinliği su götürmezdi) mutluluğumu bir hezeyan mertebesine ulaştırıyordu; en kenetlenmiş birlikteliğin gözle görülür bir simgesiydi adeta. Parmağıyla esrarengiz bir işaret yapıp gülümsedi. Sanki aynı anda hem onun içinde hem de kendi içimdeymişim gibi anlamını kavradım: "Bütün düşmanların, bütün dertlerin, bütün özlemlerin, bütün zaafların önemini yitirmedi mi?" Tek kelime etmediğim halde verdiğim cevabı anladı: Her şeyi kolaylıkla mağlup etmiş, yere sermiş, ızdırabımı adeta ipnotize edercesine dondurmuştu. Sonra bana yaklaştı, boynumu okşayıp bıyığımı ağır ağır sıvazlayarak,

“Şimdi diğerlerine gidelim, hayata girelim” dedi. İçimi olağanüstü bir mutluluk kaplamıştı, bu potansiyeli bütünüyle gerçekleştirecek kadar güçlü hissediyordum kendimi. Bana bir çiçek vermek istedi; göğüslerinin arasından henüz açmamış sarı-pembe bir gül tomurcuğu çıkarıp yakama taktı. Ansızın sarhoşluğum yepyeni bir hazla arttı. Yakama takılı gülden aşkın rayihası yükseliyordu. Mutluluğumun Dorothy’yi anlayamadığım bir duyguyla rahatsız ettiğini gördüm. Gözlerinde ağlamaya başlamadan bir saniye önceki hafif kasılma oluştuğunda (onun benliğinin esrarengiz biçimde bilincinde olmam sayesinde bundan hiç kuşku duymadım) benim gözlerim yaşlarla, ona ait diyebileceğim gözyaşlarıyla doldu. Bana yaklaştı, başını yanağımın hizasına getirerek arkaya eğdi; çehresinin esrarlı zarafetini, insanı esir eden canlılığını görebiliyordum; sonra körpe dudaklarının arasından dilini çıkarıp gülümseyerek gözlerimden akan bütün yaşları topladı. Ardından gözyaşlarını hafif bir dudak şapırtısıyla yuttu; hiç tatmadığım bir öpücük gibiydi, tenime doğrudan değen bir öpücükten daha mahrem bir çalkantı yarattı içimde. Birden uyandım, odamı tanıdım; tıpkı yakında bir yere yıldırım düştüğünde şimşeğin hemen ardından gelen gökgürültüsü gibi, baş döndürücü bir mutluluk hatırasıyla neredeyse eşzamanlı olarak bu hatıranın yalan ve imkânsız olduğunun bilinciyle sarsıldım. Ama her türlü mantığa aykırı şekilde Dorothy B... artık benim gözümde bir gece önceki kadın değildi. Kuvvetli bir gelgitin ardında bıraktığı tanınmaz kalıntılar misali, onunla birkaç karşılaşmamın hafızamda bıraktığı izler neredeyse silinmişti. Onu tekrar görmek için hüsrana mahkûm, müthiş bir arzu duyuyordum; içgüdüsel olarak ona mektup yazmaya ihtiyacım vardı ama bilgelikle ihtiyatlı davranıyordum. Bir sohbet sırasında ismi telaffuz edildiğinde irkildim; bununla birlikte isminin çağrıştırdığı, o geceden önceki anlamsız suretti sadece; bir yandan sıradan herhangi bir sosyete kadınıymış kadar ilgisizdim ona karşı, bir yandan da en sevilen bir metresten, en baş döndürücü kaderden daha karşı koyulmaz bir cazibesi vardı. Onu görmek için kılımı kıpırdatmaz, ama öteki “o” uğruna canımı verirdim. Bu anlatıda zaten çarpılmış

olan rüyanın hatırası her geçen saatle birlikte biraz daha siliniyor. Tıpkı masamızda oturup okuduğumuz, akşam olduğunda ışık yeterince aydınlatmazken de okumaya devam etmek istediğimiz bir kitap gibi, rüyanın hatırasını da giderek daha az seçebiliyorum. Onu biraz daha görebilmek için ara sıra durup düşünmem gerekiyor; gölgelere bürünmüş kitapta birkaç harfi daha okuyabilmek için önce gözlerimizi kapamak zorunda oluşumuz gibi. Rüya neredeyse tamamen silinmiş olduğu halde hâlâ geride bıraktığı köpükle ya da rayihasının hazzıyla beni allak bullak ediyor. Ama bu da uçup gidecek ve Mme B...'yi hiç heyecanlanmadan görebileceğim. Zaten tamamen dışında kaldığı bütün bu şeyleri ona anlatmanın ne manası olabilir?

Heyhat! Aşk da benim üzerimden bu rüya gibi, onun kadar esrarengiz bir başkalaşım gücüyle geçti. Bu yüzden de, sevdiğimi tanıyan ve rüyamda var olmayan sizler beni anlayamazsınız, bana tavsiyede bulunmayın.

XVIII
Hafızanın Tür Resimleri

Kimi hatıralarımız vardır ki hafızamızın Hollanda resim sanatına benzer; bu tür resimlerinde figürler genellikle yoksul kesimden kişilerdir, hayatlarının basit bir anında yakalanmışlardır; önemli bir olay yoktur, bazen hiçbir olay yoktur, dekor olağanüstü ve görkemli unsurlardan yoksundur. Tablonun hoşluğu kişilerin doğallığından, sahnenin masumiyetinden kaynaklanır; mesafenin resimle aramıza soktuğu yumuşak ışık onu güzellikle sarmalar.

Askerlik hayatım belirgin hazlar, yoğun kederler olmadan, doğallıkla yaşadığım ve hatırlamaktan çok hoşlandığım bu tür sahnelerle doludur. Mekânın kırsallığı, o güne dek ve daha sonra arkadaşlık ettiğim gençlere kıyasla vücutları daha güzel, daha çevik, zekâları daha özgün, yürekleri daha yapmacıksız, kişilikleri daha doğal kalabilmiş köylü arkadaşlarımdan bazılarının sadeliği ve yapılan işlerin başka herhangi bir hayattaki işlerden daha kurallı

olduğu, hayal gücünün daha az kullanıldığı, zevk peşinde koşup ondan kaçmaya hiç vaktimiz olmadığından sürekli bir haz yaşadığımız bir hayatın sükûneti bir araya gelince, hayatımın bu dönemine şimdi baktığımda, arada boşluklar olmakla birlikte mutlu bir gerçeklikle ve cazibeyle dolu, zamanın tatlı hüznüne ve şiirselliğine bulanmış küçük tablolardan oluşan bir dizi görüyorum.

XIX
Kırda Deniz Rüzgârı

“Yaprakları lal rengi taze bir
gelincik getireceğim sana.”
THEOKRİTOS, “Kyklop”

Bahçede, küçük koruda, kırlarda rüzgâr güneşin salvolarını dağıtmak için çılgınca ve anlamsız bir şevkle eser; ilk yağdıkları yer olan korudaki dalları bir hışım sallayıp şimdi titreyerek, zonklayarak ışıldadıkları çalılıklara kovalar. Ağaçlar, kurumakta olan çamaşırlar, tavuskuşunun yayılmış kuyruğu berrak havada her rüzgârla uçuşan ama beceriksizce salınan bir uçurtma gibi yerden yükselemeyen, olağanüstü netlikte mavi gölgeler oluşturur. Bu rüzgâr ve ışık karmaşası Champagne’ın bu köşesini deniz kenarı manzarasına benzetir. Güneşin altında ışıkla yanarak, rüzgârla nefes nefese, çıplak gökyüzüne doğru tırmanan şu yolun tepesine vardığımızda güneşten ve köpükten bembeyaz kesilmiş denizi görmeyecek miyiz? Her sabahki gibi kucak dolusu çiçekle, bir tahtalı güvercinin, bir kırlangıcın ya da alakarganın uçarken ağaçlı yola düşürdüğü yumuşacık tüylerle gelmiştiniz. Şapkamdaki tüyler titreşiyor, yakamdaki gelinciğin yaprakları dökülüyor, dönelim çabuk.

Ev rüzgârda bir tekne gibi inliyor, dışarıda görünmez yelkenlerin şiştiği, görünmez bayrakların dalgalandığı işitiliyor. Şu taze gül demeti kucağınızda dursun, bırakınız kalbim avuçlarınızın arasında ağlasın.

XX
İnciler

Eve sabah döndüm ve hüzünlü, buz gibi bir hezeyanla ürpererek, üşüyerek yattım. Az önce odanda bir gün öncesine ait dostların, yarına ait planların –her biri birer düşman, aleyhimde kurulmuş birer komplo– ve o ana ait düşüncelerin –muğlak, aşılmaz birer mekân– beni senden ayırıyordu. Şimdi senden uzaktayken bu eksik varlık, öpücüklerin çabucak ortadan kaldırdığı ebedi yokluğun geçici maskesi senin gerçek yüzünü göstermeye ve aşkımın özlemlerini doyurmaya yeterdi gibi geliyor bana. Gitmem gerekti, kederli ve üşümüş, senden ayrı kalmam gerekti! Fakat bu nasıl bir sihir ki mutluluğumuzun tanıdık düşleri zihnimde neşeyle, kesintisiz, aydınlık, yakıcı bir alevin üstündeki kalın duman misali ansızın yükseliyor tekrar? Yorganın altında ısınmış olan elimde bana içirdiğin güllü sigaraların kokusu belirdi yeniden. Dudaklarımı elime yapıştırıp hatıranın sıcaklığıyla yoğun sevgi, mutluluk ve "sen" bulutları estiren kokuyu derin derin içime çekiyorum. Ah! Canım sevgilim, senden kolaylıkla vazgeçebileceğim, ele geçmez bedeninle mücadele etmek zorunda olmadan –şimdi odayı dolduran– hatıranın içinde mutlulukla yüzdüğüm şu anda ne kadar saçma da olsa, elimde değil, söylüyorum, sensiz yapamam. Hayatıma o narin, hüzünlü ve sıcak rengi, geceyi bedeninde geçiren incilerin rengini veren senin varlığın. Ben de onlar gibi senin sıcaklığınla yaşıyor ve kederle renkleniyorum; tıpkı onlar gibi ben de, üzerinde kalmama izin vermesen ölürüm.

XXI
Unutuşun Kıyıları

"Ölümün değdiği kişileri güzelleştirdiği ve meziyetlerini abarttığı söylenir, oysa genelde hayat onlara haksızlık etmiştir daha ziyade. Sofu ve kusursuz tanık ölüm, doğruluğun ve merhametin ışığında her insanda kötülükten çok iyilik olduğunu öğretir bize."

Michelet'nin ölüm hakkındaki bu sözleri büyük ve karşılıksız bir aşkı izleyen ölümlerde daha da doğrudur belki. Bize onca acı çektirdikten sonra hiçliğe dönüşen kişi hakkında yaygın ifadeyle "bizim için ölmüştür" demek yeterli midir? Ölülerin ardından ağlar, onları daha da çok sever, geride bıraktıkları, bizi sık sık mezar başlarına sürükleyen büyünün karşı konulmaz cazibesine uzun süre maruz kalırız. Bize her şeyi yaşatmış olan, özüyle dolup taştığımız kişi ise aksine artık üzerimizden bir üzüntünün ya da sevincin gölgesini bile geçiremez. O bizim için ölüden de ötedir. Onu bu dünyadaki önemli tek şey olarak gördükten, lanetledikten, küçümsedikten sonra yargılamak artık bizim için imkânsızdır; hafızamızın fazlasıyla uzun zaman ona sabitlenmiş olan gözünde yüz hatları bile tam olarak canlanmaz. Ne var ki sevilen kişiye ilişkin bu yargı, öylesine değişmiş, kâh basiretiyle kör kalbimize işkence etmiş, kâh bu zalim uyumsuzluğa bir son vermek için kendi de körleşmiş olan bu yargı son bir değişim geçirmek durumundadır. Tıpkı ancak bir tepeden görülebilen manzaralar gibi, bizim için hayatın ta kendisiyken ölüden öte hale geçmiş kişinin gerçek değeri de ancak bağışlamanın yüksek konumundan görülebilir. Daha önce sadece aşkımıza karşılık vermediğini bilirken şimdi bize gerçek bir dostluk beslediğini anlarız. Onu güzelleştiren hatıra değildir, aşk ona haksızlık etmiştir. Her şeyi isteyen ve elde edecek olsa her şeyle de yetinmeyecek kişi için birazını elde etmek abes bir zulümdür. Şimdi anlarız ki o biraz, bizim bütün umutsuzluğumuzun, ironimizin ve sürekli zorbalığımızın yıldıramadığı sevgilinin cömert bir armağanıymış meğer. Bize karşı hep sevecen olmuştur. Bizi sevmediği için anlamasının da mümkün olmadığını sandığımız kişinin şimdi bize aktarılan birçok sözünü müsamahakâr, doğru ve büyüleyici buluruz. Oysa biz aksine onun hakkında bencilce, haksız ve katı sözler etmişizdir. Zaten ona çok şey borçlu değil miyizdir? Aşkın muazzam gelgiti temelli çekilmiş olsa da, kendi içimizde dolaştığımızda garip, büyüleyici denizkabukları toplayıp kulağımıza götürerek eskinin uçsuz bucaksız uğultusunu artık acı çekmeden, hüzünlü bir hazla dinlememiz mümkündür. O zaman sevmekten çok

sevilmesi bizim için talihsizlik olan kadını duygulanarak düşünürüz. Artık bizim için “ölüden de öte” değildir. Sevgiyle hatırladığımız bir ölüdür. Adaletli olmak gerekirse ona ilişkin fikrimizi düzeltmemiz şarttır. Ve o da ataletin kadirimutlak fazileti sayesinde kalbimizde ruhen dirilir ve ondan uzakta, sükûnet içinde, gözümüzde yaşlarla yürüttüğümüz son yargılamada hazır bulunur.

XXII
Gerçek Varlık

Birbirimizi Engadin’in ismi çifte bir büyüye sahip, hülyalı Almanca tınıların İtalyanca hecelerin tenselliğine gömüldüğü ücra bir köyünde sevdik. Köyün yakınındaki köknar ormanları görülmemiş yeşillikte üç gölle çevriliydi. Ufuk çizgisinde buzullar ve dağların dorukları görünürdü. Akşamları bu farklı manzaralar ışığın güzelliğine güzellik katardı. Akşamüzeri saat altıda Sils-Maria gölü kıyısında yaptığımız gezintileri hiç unutabilir miyiz? Göz kamaştıran karın üzerinde dingin mi dingin bir siyahlığa bürünen melezçamlar tatlı, parlak yeşil dallarını uçuk mavi, neredeyse eflatun suya uzatırdı. Bir akşam şansımız iyice yaver gitti; batan güneş birkaç saniye içinde suya akla gelebilecek her renk tonunu, ruhlarımıza da her hazzı yansıttı. Ansızın irkildik: Küçük pembe bir kelebek, sonra iki, sonra beş kelebek bizim yakadaki çiçeklerin üzerinden havalanıp gölün üzerinde dönmeye başladı. Az sonra elle tutulmaz pespembe bir toz bulutuna dönüştüler, ardından karşı yakadaki çiçeklere kondular, tekrar geri döndüler, yavaşça aynı maceralı yolculuğa çıktılar; ara sıra sanki akılları çelinmiş gibi tam o sırada solmakta olan koskoca bir çiçeğin tonuna bürünmüş gölün üzerinde duruyorlardı. Bu kadarı fazlaydı, gözlerimiz yaşlarla doldu. O küçük kelebekler gölün bir yakasından diğerine geçerken ruhumuzu –bunca güzellik karşısında heyecandan gerilmiş, titreşmeye hazır ruhlarımızı– defalarca katediyor, hazla kendinden geçmiş bir keman yayı gibi gidip geliyorlardı. Hafif hareketlerle uçarken suya değmiyor, gözlerimizi, kalplerimizi okşuyorlardı;

küçük pembe kanatlarını her çırpışlarında bayılacak gibi oluyorduk. Karşı yakadan döndüklerini görüp oyun oynadıklarını, özgürce suyun üstünde gezindiklerini anladığımızda harika bir harmoni yankılandı sanki kulaklarımızda; bu arada onlar yavaş yavaş, keyiflerince binbir dolambaç çizerek dönüyor, böylece başlangıç harmonisini çeşitlendirip büyüleyici, dahiyane bir ezgi oluşturuyorlardı. Akustik kazanmış olan ruhumuz onların sessiz uçuşunda efsunlu ve özgür bir müzik işitiyordu; gölün, ormanın, gökyüzünün ve kendi hayatımızın bütün yoğun harmonileri bu ezgiye bizi gözyaşlarına boğan sihirli bir hoşlukla eşlik ediyordu.

Seninle hiç konuşmamıştım, hatta o yıl gözümden de ıraktın. Ama Engadin'de ne çok sevdik birbirimizi! Sana bir türlü doyamıyor, hiç evde bırakmıyordum seni. Gezintilerimde bana eşlik ediyor, soframda yemek yiyor, yatağımda uyuyor, ruhumda rüya görüyordun. Bir gün –acaba yanılmaz bir içgüdü, esrarengiz bir ulak böylesine nüfuz etmiş olduğun bu çocuklukları sana haber mi verdi, içimdeki "gerçek varlığın" sayesinde yaşadın mı, hakikaten yaşadın mı yoksa?– bir gün (ikimiz de İtalya'yı hiç görmemiştik) Alpgrun hakkında işittiğimiz bir şey bizi şaşkına çevirdi: "Oradan ta İtalya'yı görebilirsiniz." Alpgrun'e gitmek üzere yola çıktık; doruğun önünde uzanan görüntüde, İtalya'nın başladığı yerde gerçek ve katı manzaranın adeta bıçakla kesilerek bir rüya fonunda masmavi bir vadinin açılacağını hayal ediyorduk. Yolda bir sınırın toprağın şeklini değiştirmediğini ve değişiklik olsa bile azar azar olacağını, böyle ansızın fark edemeyeceğimizi hatırlattık birbirimize. Hafif bir hüsrana uğramakla birlikte az önce bu kadar çocukça tepki gösterdiğimiz için gülüyorduk.

Fakat zirveye vardığımızda serseme döndük. Çocuksu hayalimiz gerçek olmuş, karşımızda duruyordu. Yanı başımızda buzullar kıvılcım saçıyordu. Ayaklarımızın dibinde akarsularla oluk oluk yarılmış koyu yeşil, vahşi bir Engadin manzarası uzanıyordu. Onun ardında biraz esrarengiz bir tepe vardı, tepenin arkasında ise eflatun yamaçların önünü kâh aralayıp kâh kapadığı masmavi bir coğrafya, İtalya'ya giden ışıl ışıl bir yol görüyorduk. İsimler aynı isimler

değildi, bir anda bu farklı yumuşaklığa uyum sağlamışlardı. Bize Poschiavo gölünü, Pizzo Verona dağını, Viola vadisini gösterdiler. Sonra inanılmaz derecede vahşi ve ıssız bir yere gittik; burada doğanın çıplaklığı, kimsenin bize ulaşamayacağından, görünmezliğimizden, yenilmezliğimizden emin oluşumuz sevgimizin hazzını hezeyana vardırabilirdi. O zaman somut olarak yanımda olmayışını gerçekten kederin son kertesinde, özlem kılıfı altında olduğundan çok farklı biçimde, arzumun gerçekliği içinde hissettim. Yolcuların manzarayı seyretmek üzere geldiği, bulunduğum yerden daha alçakta kalan, ama yine de çok yüksekte bir noktaya indim. Issızlığın ortasındaki handa yolcuların isimlerini yazdığı bir defter vardı. Deftere kendi adımı, yanına da senin ismini çağrıştıran harfler yazdım; çünkü o sırada manevi yakınlığının somut bir kanıtına ihtiyacım sonsuzdu. O deftere senden bir şeyler katmak benim için ruhuma yüklediğin saplantılı ağırlıktan bir ölçüde kurtulmak anlamına geliyordu. Ayrıca günün birinde seni oraya götürüp o satırı okutmayı bütün kalbimle umuyordum; sonra benimle birlikte daha da yükseğe çıkıp bunca kederin acısını çıkaracaktın. Benim bir şey söylememe gerek kalmadan her şeyi anlayacak, daha doğrusu hatırlayacaktın; yukarıya tırmanırken kendini bırakacak, ağırlığını biraz bana yaslayıp bu kez gerçekten yanımda olduğunu iyice hissettirecektin bana; ve ben Doğu sigaralarının kokusunu hafiften koruyan dudaklarının arasında unutuşu bulacaktım. Sırf hiç kimsenin bizi işitemeyeceğini bilerek bağırabilmenin hazzı uğruna, bağıra çağıra saçma sapan laflar söyleyecektik; kısacık otlar yükseklerin esintisinde tek başlarına titreşecekti. Tırmanış senin yürüyüşünü yavaşlatacaktı, biraz nefes nefese kalacaktın ve ben senin nefesini hissedebilmek için yüzümü yüzüne yaklaştıracaktım; delirecektik. Beyaz bir gölle siyah bir gölün biri siyah biri beyaz iki inci gibi yan yana durduğu yere de gidecektik. Engadin’in ücra bir köyünde ne kadar sevecektik birbirimizi! Dağ rehberlerinden, o upuzun boylu, gözleri başka insanlarınkinden farklı şeyler yansıtan, adeta başka “sular”dan olan o adamlardan başkasını yaklaştırmayacaktık yanımıza. Ama artık

seni umursamıyorum. Doygunluk sahip oluştan önce geldi. Platonik aşkın da kendi doyumları vardır. Anlamadan, hatta bilmeden dokunaklı bir sadakatle bana çağrıştırdığın bu manzaraya getirmek istemiyorum artık seni. Seni görmenin tek bir büyüsü kaldı benim için: O tuhaf hoşluktaki Almanca ve İtalyanca isimleri birden hatırlamak: Sils-Maria, Silva Plana, Crestalta, Samaden, Celerina, Juliers, Viola.

XXIII
İçsel Günbatımı

Tıpkı doğa gibi zihnin de manzaraları vardır. Birçok kez beni hezeyana sürükleyerek ağlattıkları halde hiçbir güneş doğuşu, hiçbir mehtap, gün bitimindeki gezintilere has, batan güneşin denizde parıldattığı dalgalar kadar çok dalgayı ruhumuzda renklendiren hüzünlü yangının içimde yarattığı tutkulu hassasiyeti yaşatmamıştır bana. Böyle zamanlarda karanlıkta adımlarımızı hızlandırırız. Sevilen bir binek hayvanının hızını artırmasıyla sersemleyen, sarhoşa dönen bir atlıdan da öte, güvenle, mutlulukla kendimizi çalkantılı düşüncelere bırakırız; onları ne kadar sahiplenip yönetirsek, karşı konulmaz biçimde onlara ait olduğumuzu da o kadar hissederiz. Sevgi dolu bir heyecanla karanlık kırları aşar, geceye gömülmüş meşeleri bizi sürükleyen, kendimizden geçiren şevkin resmî dekoru, destansı tanıkları gibi selamlarız. Bakışlarımızı gökyüzüne çevirdiğimizde güneşle vedalaşmanın heyecanını hâlâ taşıyan bulutların arasında düşüncelerimizin esrarengiz yansımasını görünce ister istemez coşarız; kırlara giderek daha hızlı adımlarla dalarız; bizi izleyen köpek, taşıyan at ya da susan, bazen yanımızda tek bir canlı varlık yokken pek de sessiz olmayan dostumuz, yakamızdaki çiçek ya da hummalı elimizde neşeyle dönüp duran baston hezeyanımızın bakışlar ve gözyaşlarından oluşan hüzünlü sungusunu kabul eder.

XXIV

Mehtaptaki Gibi

Akşam olmuştu, odama gittim; artık güneşte parlayan gökyüzünü, kırları ve denizi göremeyip karanlıkta kalacağım için kaygılıydım. Ama kapıyı açtığımda oda bir günbatımındaki gibi ışıklıydı. Pencereden ev, kırlar, gökyüzü ve deniz görünüyordu; daha doğrusu onları rüyamda “tekrar görür” gibiydim; tatlı bir mehtap onları bana göstermekten çok hatırlatıyor, şekillerin üzerinde bir unutuş gibi koyulaşmış karanlığı dağıtmayan solgun bir görkemle kaplıyordu siluetlerini. Gün içinde çığlıklarıyla, sesleriyle ya da uğultularıyla bana zevk ya da acı vermiş avludaki nesnelerin dilsiz, belirsiz, büyülenmiş ve solmuş hatırasını saatlerce seyrettim.

Aşk söndü, unutuşun eşiğinde korkuyorum; fakat tıpkı mehtaptaki gibi geçmiş saadetlerimle atlattığım kederlerimin hepsi yatışmış, biraz solmuş, yanı başımda oldukları halde uzakta ve şimdiden belirsizleşerek bana bakıyor ve susuyor. Sessizlikleri beni duygulandırıyor, uzaklıkları ve kararsız solgunlukları ise elem ve şiirsellikle başımı döndürüyor. Bu içsel mehtabı seyretmekten kendimi alamıyorum.

XXV
Aşkın Işığında Umudun Eleştirisi

Gelecekteki bir an şimdiki zaman olur olmaz bütün büyüsünü yitirir; ne var ki ruhumuz yeterince genişse ve perspektifleri iyi ayarlanmışsa onu arkamızda bıraktığımızda, hafızaya doğru yol alırken yine eski büyüsünü kazanır. Aynı şekilde sabırsız umutlarımızla yorgun kısraklarımızı tırısa kaldırarak ulaştığımız şiirsel köy de sokaklarının bayağılığı, sıkış sıkış, ufka karışan evlerinin uyumsuzluğu ve içine nüfuz edermiş gibi görünen mavi sisin dağılmasıyla muğlak vaatlerini hiç mi hiç yerine getiremediği gizli harmonilerini tepeyi aştığımızda tekrar duyurmaya başlar. Ama tıpkı her başarısızlığını tesadüfi ve her defasında farklı bir nedene dayandıran bir simyacı gibi bizler de şimdiki zamanın özünde çaresi

olmayan bir kusurun bulunabileceğini aklımızdan bile geçirmeden özel koşulların olumsuzluğunu, gıpta edilen bir durumun yükünü, arzulanan bir metresin kötü karakterini, hazlarla dolu olması gereken bir günde sağlığımızın bozulmasını, yolculukta kötü havayı ya da kötü konaklama koşullarını mutluluğumuzu zehirlemekle suçlarız. Ve her türlü zevki yok eden bu yıkıcı nedenleri ortadan kaldırabileceğimizden kuşku duymayarak, gerçekleşmiş, yani hayal olmaktan çıkmış bir düşün bazen somurtan ama asla hüsrana uğramayan güveniyle hep düşlenen bir geleceğe sığınırız.

Fakat umudun ışığında başkalarından daha da fazla ışıldayan kimi düşünen, hırçın insanlar umut ışığının beklenen anlardan değil, doğanın bilmediği ışınlarla dolup taşan yüreğimizden yayıldığını ve üzerine akıtılan onca ışığa rağmen umudun içinde bir ateş yakamadığını ne yazık ki genç yaşta keşfederler. Arzulanır olmadığını bildikleri şeyi arzulama gücünü, kendi dışlarında aradıkları zaman yüreklerinde solacak hayallere ulaşmayı isteme gücünü bulamazlar artık kendilerinde. Bu melankolik eğilim aşkta özellikle pekişir ve geçerlilik kazanır. Hayal gücü umutların üzerinden tekrar tekrar geçtikçe hüsranlarını da inanılmaz derecede biler. Karşılıksız aşk mutluluğu imkânsız kıldığından mutluluğun boşluğunu keşfetmemizi de önler. Oysa mutlu aşkın hazlarındaki hüzne hangi felsefe dersi, hangi yaşlılık öğüdü, tutkularla hedeflerin önündeki hangi engel ulaşabilir? Beni seviyorsunuz yavrucuğum; nasıl olur da bunu söyleme acımasızlığını gösterirsiniz? İşte sırf düşüncesi bile başımı döndüren, dişlerimi takırdatan karşılıklı aşkın coşkulu mutluluğu buydu!

Çiçeklerinizi çıkarıyor, saçlarınızı kaldırıyor, mücevherlerinizi yoluyor ve teninize ulaşıyorum; öpücüklerim kumların üstünü kaplayan deniz gibi bedeninizi kaplayıp dövüyor, ama size ve dolayısıyla mutluluğa ulaşamıyorum. Sizden ayrılmam gerek, tek başıma, daha kederli halde eve dönüyorum. Bu son musibeti suçlayarak temelli yanınıza dönüyorum; son yanılsamamı da söküp attım, temelli mutsuzum.

Bunu size söyleme cesaretini nasıl bulduğumu bilmiyorum;

böylelikle bütün hayatımın mutluluğunu, en azından tesellisini acımasızca geri çevirmiş oldum; çünkü mutlu güveniyle bazen hâlâ beni sarhoş eden gözleriniz bundan böyle sadece basiretinizle hüsranlarınızın önceden sizi uyarmış olduğu hazin hayal kırıklığını yansıtacak. Birimizin diğerinden sakladığı bu sırrı yüksek sesle telaffuz ettiğimize göre bizim için mutluluk söz konusu olamaz artık. Umudun tarafsız hazlarından da yoksunuz bundan böyle. Umut bir inanç eylemidir. Biz onun inanılırlığını suiistimal ettik; umut öldü. Hazdan vazgeçmişken kendimize büyü yapıp umut besleyemeyiz. Umutsuzca ummak bilgelik olurdu, ama mümkün değil.

Ama gelin yaklaşın bana sevgilim. Gözyaşlarınızı silip bakın bakalım, gözümdeki yaşlar mı görüşümü bulandırıyor bilmiyorum ama sanıyorum şurada, arkamızda koca koca ateşler yakılıyor. Ah, canım sevgilim, ne çok seviyorum sizi! Verin elinizi, çok da yanaşmadan şu güzel ateşlere doğru gidelim... Bu bizim iyiliğimizi isteyen ve şu anda da bize çok yardımcı olan müsamahakâr ve güçlü Hafıza olsa gerek sevgilim.

XXVI
Ağaçların Altı

Hiç durmadan bizim için güçlendirici esanslar, sakinleştirici merhemler üreten, zarif yoldaşlıkları sayesinde nice serin, sessiz ve kuytu saatler geçirdiğimiz güçlü ve barışçıl ağaçlar kabilesinden korkmamız için hiçbir sebep yoktur, onlardan öğreneceğimiz şeyler ise çoktur. Işığın aşırılığıyla görünmez olduğu o kızgın öğle sonralarından birinde Normandiya’da bir araziye inelim; yüksek, sık ve esnek kayın ağaçlarının yaprakları bu ışık deryasını ince ama dirençli bir bent gibi durdurur ve sadece ağaçların altındaki karanlık sessizlikte ahenkle tınlayan birkaç damlayı içeriye sızdırır. Zihnimiz burada deniz kıyısında, ovalarda ve dağlarda olduğu gibi yeryüzüne yayılmanın hazzını değil, ondan ayrı olmanın mutluluğunu yaşar; dört bir yanı derinlere kök salmış gövdelerle çevrili halde, tıpkı

ağaçlar gibi o da yukarıya doğru uzar. Sırt üstü yatıp başımızı kuru yapraklara yasladığımızda derin bir huzurun içinden zihnimizin neşeli çevikliğini izleyebiliriz: Yaprakları kımıldatmadan en yüksek dallara kadar tırmanır, yumuşacık göğün kıyısında, ötmekte olan bir kuşun yanı başına konar. Ağaçlar dallarının en ucundaki yaprakları diplerindeki tek tük güneş birikintilerine hülyalı hülyalı daldırıp yaldızlarlar kimi zaman. Geri kalan her şey, koyu bir mutluluğun içinde gevşek ve sabit susar. Dallarının muazzam sungusuyla yükselen, ayaktaki, buna rağmen huzurlu ve sakin ağaçlar bu garip ve doğal tutumlarıyla, zarif mırıltılarla bizi bu hem eski hem gencecik, bizimkinden son derece farklı hayata, kendi hayatımızın tükenmez, karanlık kaynağı gibi görünen hayata ayak uydurmaya davet eder.

Hafif bir rüzgâr bir an kıvılcımlı ve koyu kıpırtısızlıklarını bulandırdığında ağaçlar hafifçe titreşerek ışığı doruklarında dengede tutar ve diplerindeki gölgeyi dalgalandırırlar.

Petit-Abbeville (Dieppe), Ağustos 1895

XXVII
Kestane Ağaçları

Sonbaharda sarardıkları zaman ulu kestane ağaçlarının altında oyalanmaktan hoşlanırdım en çok. O esrarengiz, yeşile çalan mağaralarda tepemden aşağıya serinlik ve karanlık yağdıran uğultulu soluk yaldız çağlayanlarını seyrederek kim bilir kaç saat geçirdim! Dalların arasındaki o narin ve derin yeşillik köşklerinde, iki asırdır her ilkbaharda beyaz ve kokulu çiçeklerle kaplanan o eski asma bahçelerde yaşayan narbülbüllerine, sincaplara gıpta ederdim. Hafifçe eğimli dallar ağaçtan toprağa asaletle eğilir, gövdeye dikilmiş, başları yerde başka ağaçlara benzerlerdi. Henüz dökülmemiş olan yaprakların solgunluğu, çıplak kalınca sağlamlaşmış ve siyahlaşmış gibi görünen ve gövdede birleşmiş, dalga dalga güzel sarı saçları tutan muhteşem bir tarağı andıran

dalları iyice ortaya çıkarırdı.

Réveillon, Ekim 1895

XXVIII
Deniz

Deniz hayattan bıkkınlığı ve gizemin çekiciliğini ilk kederlerden önce, adeta gerçekliğin kendilerini doyurmakta yetersiz kalacağının bir önsezisi gibi yaşamış kişileri her zaman büyüleyecektir. Henüz bir yorgunluğu yaşamadan dinlenmeye ihtiyaç duyanları deniz teselli edecek, belli belirsiz coşturacaktır. Toprağın aksine deniz insanların işlerinin ve insan hayatının izlerini taşımaz. Denizde hiçbir şey kalmaz, her şey kaçarcasına geçip gider, denizi aşan teknelerin suda bıraktıkları iz çabucak siliniverir. Denizin toprağa ait şeylerde bulunmayan muazzam saflığı da bundan kaynaklanır. Bu bakir su, ancak kazmayla yarılabilen sert topraktan çok daha narindir. Bir çocuğun attığı adım suda açıkça işitilen bir sesle derin bir oluk açar, suyun bütünleşmiş renk tonları bir an birbirine karışır; sonra bütün izler silinir ve deniz tekrar dünyanın yaratıldığı günlerdeki gibi sükûnete bürünür. Yeryüzünün yollarından bıkmış ya da henüz o yollara adımını atmadan ne kadar sarp ve sıradan olduklarını tahmin eden kişiyi denizin hem daha tehlikeli hem daha yumuşak, belirsiz ve ıssız, solgun yolları kışkırtacaktır. Denizde her şey daha esrarengizdir; göksel köyler, müphem dallar budaklar olan bulutların zaman zaman evsiz ve gölgesiz, çıplak deniz arazisinde huzur içinde yüzen gölgeleri bile.

Deniz geceleri susmayan şeylerin büyüsüne sahiptir; bunlar tedirgin hayatımızda bir uyuma izni, her şeyin yok olmayacağına dair bir vaattir, tıpkı yandığında küçük çocuklara yalnız olmadıkları hissini veren gece ışıkları gibi. Deniz toprak gibi gökyüzünden ayrı değildir; göğün renkleriyle daima uyum içindedir, en ufak ton farkından bile etkilenir. Güneşin altında ışık saçar ve her akşam güneşle birlikte adeta ölür. Güneş yok olduğunda deniz onu

özlemeye devam eder, tekdüze bir karanlığa gömülen toprağın aksine güneşin ışıklı hatırasını bir süre korur. Bu denizin hüzünlü yansımalarının saatidir, tatlılığıyla kalbimizi yumuşatır, eritir sanki. Hava tamamen kararmak üzereyken, simsiyah toprağın üzerinde gökyüzü koyulaşmışken deniz kim bilir hangi muamma, dalgalarının altına gömülmüş hangi parlak gündüz kalıntısı sayesinde hâlâ hafifçe parlamaktadır.

Deniz insanların hayatını düşündürmediği için hayal gücümüzü tazeler; öte yandan ruhumuzu şenlendirir, çünkü tıpkı ruhumuz gibi sonsuz ve âciz istek, sürekli düşüşlerle bölünen hamle, ebedî ve tatlı yakınmadır. Lisanın aksine nesnelerin izini taşımayan, bize insanlar hakkında hiçbir şey söylemeyen, ama ruhumuzun hareketlerini taklit eden müzik gibi büyüler bizi. Denizin dalgalarıyla birlikte kabaran, onlarla birlikte yatışan yüreğimiz bu sayede kendi zaaflarını unutur ve kendi kederiyle denizin kederi arasındaki mahrem uyumda teselli bulur, kendi kaderiyle dünyanın kaderi birbirine girer.

Eylül 1892

XIX
Deniz Manzarası

Anlamını unuttuğum sözleri nicedir benliğime açılan, yıllar önce terk ettiğim ama tekrar kullanabileceğim, temelli kapanmadıklarına inandığım yollara sahip olan nesnelere tekrarlatmam gerekiyor belki de. Tekrar Normandiya’ya gidip kendimi zorlamadan sadece deniz kıyısına ulaşmam gerekiyor. En iyisi denizin ara sıra göründüğü, esintinin tuz, ıslak yaprak ve süt kokusunu bir arada taşıdığı orman yollarında dolaşmak. Bu çocukluğuma ait varlıklara hiçbir şey sormayacağım. Onlar doğumunu gördükleri çocuğa karşı cömerttirler, unuttuğu şeyleri kendiliğinden öğretirler tekrar. Başta kokusu olmak üzere her şey denizi müjdeleyecek, ama henüz görmeyeceğim onu. Hafifçe sesini duyacağım. Bir zamanlar çok iyi tanıdığım akdikenli yolda duygulanarak, ansızın bölünen çalılık bir

çitin arasından hem görünmez hem yakındaki dostu, daima yakınan deliyi, yaşlı melankolik kraliçeyi, denizi birden göreceğim diye biraz da kaygıyla yürüyeceğim. Ve birden göreceğim onu; parlak güneşin altında kendisi gibi mavi, ama biraz daha solgun olan gökyüzünü yansıttığı mahmur günlerden biri olacak. Beyaz yelkenler kıpırtısız suyun üzerine artık hareket etmek istemeyerek, sıcaktan baygın düşmüşçesine, kelebekler misali konmuş olacak. Ya da belki deniz aksine telaşlı, güneşin altında koskoca bir çamur tarlası gibi sarı, uzaktan sabit gibi görünen kabarıklıkların tepesinde göz kamaştırıcı karlarla taçlanmış olacak.

XXX
Limanda Yelkenliler

Gece ışıklarının yandığı alçak rıhtımların arasında sudan bir yol gibi uzanan dar ve uzun limanda, yoldan geçenler durup orada toplanmış gemilere bir gün önce gelmiş, yola çıkmaya hazırlanan soylu yabancılara bakar gibi bakıyorlardı. Gemiler bir gece konakladıkları bu ıslak handa, görünüşe bakılırsa küçümsedikleri, belki de sadece dilini bilmedikleri kalabalıkta uyandırdıkları meraka kayıtsız, sessiz ve kıpırtısız enerjilerini koruyorlardı. Baş bodoslamalarının sağlamlığı ileride çıkacakları uzun seferlerden dem vuruyorsa, uğradıkları hasar da yeryüzü kadar eski, kendilerinden daha uzun sürecek sefer tarafından açılmış, onun kadar yeni olan bu kaygan yollarda yaşadıkları yorgunlukları anlatıyordu. Hem narin hem dirençli, elemli bir gururla bir yandan hâkim oldukları, bir yandan içinde adeta kayboldukları okyanusa yüzlerini dönmüşlerdi. Halat takımlarının harikulade, ustalıklı karmaşıklığı tıpkı sarih ve ileri görüşlü bir zihnin er veya geç kendisini ezecek olan belirsiz kadere dalışı gibi suya yansıyordu. Yarın tekrar dalacakları korkunç ve güzel hayattan az önce çekilmiş olan yelkenleri kendilerini şişirmiş rüzgârın etkisiyle hâlâ halsiz olsa da, cıvadraları tıpkı daha dün suyun üzerinde yan yatarak yol almış teknelerin kendileri gibi suyun üzerine eğilmişti; gövdelerinin

baştan kıça kavisi de sanki dümen sularının esrarengiz ve esnek zarafetini koruyordu.

5 Özellikle de M. Maurice Barrès, Henri de Régnier ve Robert Montesquiou-Fezensac ’tan sonra.

Kıskançlığın Sonu

I

“Biz istesek de istemesek de bize iyilik ver,
biz istesek de kötülüğü bizden uzak tut.” –
“Bu dua bana güzel ve doğru geliyor. Senin
düzeltmek istediğin bir nokta olursa çekinme, söyle.”
PLATON

“Benim küçük ağacım, sıpam, anam, kardeşim, yurdum, küçük tanrım, küçük yabancım, küçük nilüferim, küçük istiridyem, canım, küçük çiçeğim, git, izin ver giyineyim, saat sekizde Baume sokağında buluşalım. Yalvarırım en geç sekizi çeyrek geçe orada ol, çünkü çok açım.”

Yatak odasının kapısını Honoré’nin yüzüne kapamak istedi, ama Honoré “Boyun!” deyince abartılı bir uysallık ve şevkle derhal boynunu uzattı; Honoré bir kahkaha patlattı.

“Sen istemesen de, dedi, senin boynunla benim dudaklarım, senin kulaklarınla benim bıyığım, senin ellerinle benim ellerim arasında özel, mahrem dostluklar var. Nasıl ki ben kuzinim Paule’e küstüğümden beri oda hizmetkârımın her akşam gidip onun oda hizmetçisiyle muhabbet etmesine engel olamıyorsam, eminim ki biz artık birbirimizi sevmesek bile onların dostluğu bitmez. Dudaklarım senin boynuna kendiliğinden, benim onayım olmadan gidiyor.”

Şimdi aralarında bir adımlık mesafe kalmıştı sadece. Ansızın bakışları karşılaştı; her biri diğerinin gözlerine birbirlerini sevdikleri fikrini yerleştirmeye çalıştı; kadın birkaç saniye öylece ayakta kaldıktan sonra sanki koşmuş gibi nefes nefese, bir iskemleye çöktü.

Sonra ikisi neredeyse aynı anda, ciddi bir coşkuyla, dudaklarını öpüşecekmiş gibi oynatarak, “Sevgilim!” dediler.

Sonra kadın somurtkan ve kederli bir ifadeyle, başını sallayarak tekrarladı:

“Evet, sevgilim.”

Honoré’nin başını böyle hafifçe sallayışına direnemeyeceğini biliyordu; Honoré üzerine atılıp onu öptü ve usulca “Hınzır!” dedi; sesindeki şefkat kadının gözlerini yaşarttı.

Saat yedi buçuğu çaldı. Honoré gitti.

Honoré evine döndüğünde kendi kendine tekrarlıyordu: “Anam, kardeşim, yurdum –bir an durdu– evet, yurdum!... küçük istiridyem, küçük ağacım...” Kullanmayı çabucak âdet edindikleri bu kelimeleri, boş görünebilecek, kendilerinin sonsuz anlamlar yüklediği bu kelimeleri telaffuz ederken gülmekten kendini alamadı. Aşklarının yaratıcı ve bereketli dehasına düşünmeden teslim olarak tıpkı bir ulusun silah, oyun ve yasalarla donatılışı gibi kendilerine ait bir lisanla donatılmışlardı.

Daha yemeğe çıkmak üzere giyinirken, tıpkı bir jimnastikçinin havada uçarken henüz uzağındaki trapeze tutunması ya da bir müzik cümleciğinin çözüleceği akora onu vaat eden ve çağıran arzunun gücüyle aradaki mesafeyi katederek yaklaşması ve adeta ulaşması gibi, zihni de kendiliğinden onu göreceği ana tutunuyordu. Honoré bir yıldır hayatını bu süratle yaşıyor, sabahtan itibaren onunla görüşeceği öğle sonrası saatine hızla yol alıyordu. Günleri aslında on iki ya da on dört ayrı saatten değil, dört ya da beş yarım saatten, onların bekleyişinden ve anılarından oluşuyordu.

Honoré Alériouvre Prensesi’nin evine vardıktan birkaç dakika sonra Mme Seaune içeri girdi. Ev sahibesini ve çeşitli konukları selamladıktan sonra Honoré’yle selamlaşmaktan çok, bir sohbetin ortasındaymışçasına tuttu elini. İlişkileri biliniyor olsaydı, birlikte geldikleri ve Mme Seaune’un içeriye birlikte girmemek için kapıda birkaç dakika oyalandığı düşünülebilirdi. Ama onlar iki gün boyunca görüşmemiş olsalar da (ki bu bir yıl boyunca hiç başlarına gelmemişti) her dostane selamlaşmanın temelindeki sevinçli sürpriz

duygusunu yaşamayabilirlerdi, çünkü birbirlerini düşünmeden beş dakika bile geçiremediklerinden asla ayrılmadıkları için, karşılaşmaları da mümkün değildi.

Yemek boyunca birbirleriyle her konuştuklarında tavırları canlılık ve şefkat bakımından iki dostun tavırlarını aşıyordu, ama âşıklarda görülmeyen azametli ve doğal bir saygıyla da yüklüydü. Bu halleriyle mitolojide kılık değiştirip insanların arasına karışan tanrılara ya da kardeşçe yakınlıkları kökenleriyle esrarengiz soylarının ortak asaletinden kaynaklanan mutluluğu artıran ama saygıyı azaltmayan iki meleğe benziyorlardı. Honoré sofra üzerinde tembel bir hâkimiyet kurmuş süsenlerle güllerin gücünü hissediyor, aynı anda Françoise'la birlikte doğallıkla etrafa yaydıkları sevginin rayihası da yavaşça havaya nüfuz ediyordu. Ara sıra bu sevgi rayihası her zamanki hoşluğundan daha şiddetli biçimde yayılıyordu havaya; doğa nasıl güneşte siğilotlarının ya da yağmurda leylakların kokularını bastırmalarına izin vermezse onların da bu şiddeti bastırmalarına izin vermiyordu.

İşte bu nedenle, aralarındaki sevginin bir sır olmaması onu daha da esrarengiz kılıyordu. Herkes bu sevgiye yaklaşabilirdi, tıpkı sevdalı bir kadının bileğindeki, bilinmeyen, görünür harflerle onu yaşatan ya da öldüren ismin yazılı olduğu, anlamını kavrayamayıp hüsrana uğrayan meraklı gözlere sanki her an manasını sunan anlaşılmaz, savunmasız bileziklere yaklaşabileceği gibi.

"Onu daha ne kadar zaman seveceğim?" diye düşünüyordu Honoré sofradan kalkarken. İlk anda ölümsüz zannettiği nice tutkunun ne kadar kısa sürdüğünü hatırlıyor, bunun da bir gün sona ereceğinden emin oluşu sevgisine gölge düşürüyordu.

O sırada sabahki duasını hatırladı; Missa ayininde papaz Kitabı Mukaddes'ten "İsa elini onlara uzatıp dedi: İşte bu benim kardeşim, aynı zamanda anam ve bütün ailem" pasajını okurken bir anda ruhunu titreyerek de olsa bir palmiye gibi dimdik Tanrı'ya uzatmış ve dua etmişti: "Tanrım! Tanrım! Onu daima sevmeyi lütfedin bana. Tanrım, sizden istediğim tek lütuf bu, Tanrım, sizin elinizde, lütfedin hep seveyim onu!"

Şimdi, ruh sindirimle meşgul midenin, az önceki yıkanmayla yumuşak kumaşların tadını çıkaran cildin, sigara içen ağzın, çıplak omuzlar ve ışıklarla bayram eden gözlerin arkasına saklanmışken, bu tamamen fiziksel anlarda duasını daha az hararetle tekrarlıyor, karşı koyulması yerçekimi yasasıyla ölüm kadar zor olan psikolojik vefasızlık yasasını bozacak bir mucizenin meydana geleceğinden şüphe duyuyordu.

Françoise onun gözlerindeki endişeyi görüp yerinden kalktı ve kendisini fark etmemiş olan Honoré'nin yanına geldi; diğer konuklardan epey uzak olduklarından Honoré'yi hep güldüren o mızmız, ağlamaklı çocuk sesiyle, sanki o kendisine bir şey söylemiş gibi sordu:

"Ne?"

Honoré gülmeye başladı, "Tek kelime daha etme, dedi, yoksa öpeceğim seni, anlıyor musun, herkesin önünde öpeceğim!"

Françoise önce güldü, sonra Honoré'yi güldürmek için tekrar aynı kederli ve hoşnutsuz havaya bürünerek, "Ya, tabii, hiç de beni düşünmüyordun!" dedi.

Honoré ona gülerek bakıp cevap verdi:

"Ne kadar da güzel yalan söylüyorsun!" Sonra tatlılıkla ekledi: "Hınzır! Hınzır seni!"

Françoise onun yanından ayrılıp başkalarıyla konuşmaya gitti. Honoré şöyle düşünüyordu: "Kalbimin ondan kopmaya başladığını hissettiğimde usulca, ona hissettirmeden kopuşu geciktirmeye çalışacağım. Hep böyle şefkatli ve saygılı olacağım. Bugün bedenimin sadece bedenimin onun dışında tattığı tek tük hazları nasıl özenle gizliyorsam, o zaman da kalbimde onun yerini alan yeni aşkı aynı özenle gizleyeceğim." (Alériouvre Prensesi 'nin olduğu yere bir göz attı.) Bir yandan da Françoise'ın yavaş yavaş başka bir hayat, başka gönül bağları kurmasına izin verecekti. Kıskançlık etmeyecek, ona en düzgün ya da cazip ilişkiyi sunabileceğini düşündüğü erkekleri kendi gösterecekti. Françoise'ı sevmediği ama bilgelikle manevi cazibesinin tadını çıkardığı bir başka kadın olarak hayal ettikçe ondan ayrılmak da asil ve kolay bir şey gibi

görünüyordu. Müsamahakâr ve tatlı, dostane sözler, en değerli varlığımızı ona en layık olan kişiye sunmanın güzel yücegönüllülüğüne ait sözler gevşek dudaklarına usulca doluyordu.

O anda saatin on olduğunu gören Françoise iyi akşamlar dileyip gitti. Honoré onu arabasına geçirdi, ihtiyatı elden bırakıp karanlıkta öptü ve tekrar içeri girdi.

Üç saat sonra Honoré o gece Tonkin'den dönüşünü kutladıkları M. de Buivres'le birlikte yürüyerek eve dönüyordu. Honoré Françoise'la aşağı yukarı aynı zamanda dul kalmış, ama ondan epeyce güzel olan Alériouvre Prensesi hakkında M. de Buivres'i sorguya çekiyordu. Prensese âşık değildi ama Françoise'ın öğrenip üzülmeyeceğini bilse ona sahip olmaktan büyük haz duyardı.

"Hakkında pek fazla bir şey bilinmiyor, dedi M. de Buivres, en azından ben giderken bilinmiyordu; döndüğümden beri de kimseyi görmedim."

— Sonuçta bu gece öyle kolay bir şey yoktu, sonucuna vardı Honoré.

— Evet, pek bir şey yoktu" diye cevap verdi M. de Buivres; Honoré'nin evine gelmişlerdi, sohbet noktalanmak üzereyken M. de Buivres ekledi:

"Yemeğe katıldığınıza göre tanıştırılmış olmanız gereken Mme Seaune hariç. Canınız istiyorsa çok kolay. Ama bana hiç hitap etmiyor!

— Bu dediğinizi başkasından hiç duymadım ama, dedi Honoré.

— Eh, siz gençsiniz, diye cevap verdi M. de Buivres, hem biliyor musunuz, bu gece fırsatı enikonu değerlendiren biri vardı, bence su götürmez, şu genç François de Gouvres. Dediğine göre kadın pek ateşliymiş! Ama vücudu pek matah değilmiş. Delikanlı da devam etmek istememiş. Bahse girerim şu anda Mme Seaune bir yerlerde âlem yapıyordur. Hiç dikkatinizi çekti mi, bütün davetlerden erken saatte ayrılıyor.

— Ama kocasını kaybettiğinden beri abisinin evinde oturuyor, kapıcının geç döndüğünü söylemesi riskini göze alamaz.

— Delikanlı, saat ondan sabahın birine kadar neler yapılır neler!

Her neyse, bilemeyiz. Saat de neredeyse bir oldu, sizi daha fazla tutmayayım, gidip yatın."

M. de Buivres zili kendi çaldı, hemen ardından kapı açıldı; Buivres Honoré'ye elini uzattı, Honoré kuru bir vedalaşmanın ardından içeri girdi, aynı anda tekrar dışarı çıkmak için çılgınca bir ihtiyaç duydu, ama kapı bütün ağırlığıyla üzerine kapanmıştı; merdiven başında sabırsızlıkla onu bekleyerek yanan mumun dışında hiçbir ışık yoktu. Kapıyı açtırmak için kapıcıyı yatağından kaldırmaya cesaret edemeyip dairesine çıktı.

II

> "Eylemlerimiz, iyi ve kötü meleklerimiz, yanımızda yürüyen ölümcül gölgelerdir."
> BEAUMONT VE FLETCHER

M. de Buivres'in sohbet sırasında –bizzat Honoré'nin kim bilir kaç kez kayıtsızca telaffuz ettiği ve dinlediği sözlere benzer–, o günden beri gündüzleri yalnızken, geceleri de sürekli kulağında çınlayan bu sözleri söylediği akşamdan sonra Honoré'nin hayatı çok değişmişti. Françoise'ı derhal sorguya çekmişti; Françoise onu fazlasıyla sevdiği ve o kederliyken üzüldüğü için gücenmek aklından bile geçmemişti; onu asla aldatmadığına ve asla aldatmayacağına yemin etmişti.

Honoré onun yanındayken, onun küçücük ellerini tutup Verlaine'in "*Gözlerimi kapatacak olan güzel küçük eller*" dizesini okurken, Françoise ona, "Kardeşim, yurdum, sevdiğim" derken, sesi Honoré'nin kalbinde çocukluğun çan sesleri kadar hoş, ebediyen yankılanırken ona inanıyordu; eski mutluluğu hissetmese de en azından nekahet halindeki kalbinin günün birinde mutluluğa kavuşmasını da ihtimal dışı görmüyordu. Ne var ki Françoise'dan uzaktayken, bazen onun yanında gözlerinin parladığını görüp bir zamanlar –kim bilir dünkü gibi belki yarın da– , başkaları için de parladığını hayal ettiğinde, bir başka kadına duyduğu tamamen

fiziksel arzuya boyun eğip aynı arzuya ne çok kez boyun eğdiğini ve Françoise'ı sevdiği halde defalarca yalan söylediğini hatırladığında, Françoise'ın da kendisine yalan söylüyor olabileceği, hatta yalan söylemesi için onu sevmemesi gerekmediği, Honoré'yi tanımadan önce şimdiki ateşliliğiyle başkalarının kollarına atıldığı varsayımını abes bulmuyordu; Françoise'da kendi uyandırdığı coşku ona ne kadar hoş geliyorsa başkalarının uyandırdığı coşku da o kadar korkunç görünüyordu, çünkü onu her şeyi büyüten imgelem gözüyle görüyordu.

Sonra Françoise'a onu aldattığını söylemeyi denedi; intikam arzusuyla veya kendi gibi o da acı çeksin diye değil de, karşılığında Françoise ona doğruyu söylesin diye ve bilhassa yalanın içinde çöreklendiğini artık hissetmemek, şehvet suçlarından arınmak için; çünkü ara sıra kıskançlığına bir hedef bulabilmek için kendi yalanlarını ve şehvetini Françoise'a yansıtıyormuş gibi geliyordu ona.

Onu aldattığını bir akşam Champs-Élysées caddesinde gezinirlerken söylemeyi denemişti. Françoise'ın yüzünün solduğunu, dizlerinin çözülüp bir banka çöktüğünü görünce korktu, ama sevgilisi ona uzattığı elini kızmadan, usulca, samimi ve perişan bir bitkinlikle itince iyice korktu. İki gün boyunca onu kaybettiğini, daha doğrusu tekrar bulduğunu sandı. Ne var ki Françoise'ın aşkını bu iradedışı, çarpıcı ve kederli biçimde kanıtlaması Honoré'ye yetmiyordu. Françoise'ın asla kendinden başkasının olmadığını imkânsız bir kesinlikle bilse de, M. de Buivres'in onu evine geçirdiği akşam kalbinin tattığı o görülmedik acı –benzer bir acı değil, o acının hatırası değil, ta kendisi–, nedensiz olduğu kanıtlansa bile yakasını bırakmayacaktı. Aynı şekilde uykudan uyanıp gördüğümüz katilin rüyadaki bir yanılsama olduğunu anladığımızda da onu hatırladıkça korkudan titreriz; aynı şekilde bacağı kesilmiş bir adam hayatı boyunca eksik uzvunda bir ağrı hisseder.

Gündüzleri beyhude yürüyor, ata, bisiklete binip, kılıç kullanıp kendini yoruyor, Françoise'la buluşup onu evine götürüyordu; akşamları onun ellerinden, alnından, gözlerinden güveni, huzuru, bal

gibi bir tatlılığı toplayıp sakinleşmiş, buram buram rayihalarla dolu halde evine dönmesi nafileydi; eve girer girmez endişelenmeye başlıyor, daha bir saat öncesinin taptaze sevgisiyle sarmalanmış durumda dikkatle yatarsa, sabaha kadar tıpkı bir Mısır hükümdarı gibi bozulmadan, bütün görkemiyle korunacak mutluluğuna bir halel gelmeden uyuyabilme umuduyla hemen yatağa giriyordu; fakat Buivres'in sözlerinin ya da o zamandan beri hayalinde oluşan sayısız görüntüden birinin zihninde canlanacağını ve o zaman da uyku tutmayacağını hissediyordu. Görüntü henüz ortaya çıkmadan yanı başında olduğunu hissediyor, ona direnmek için dişlerini sıkıp mumunu tekrar yakıyor, kitap okuyor, korkunç görüntü içeri sızmak için tek bir an, tek bir yer bulamasın diye hiç ara vermeden, hiç boşluk bırakmadan okuduğu cümlelerin anlamıyla beynini doldurmaya çalışıyordu.

Ama ansızın görüntüyü karşısında buluveriyordu; artık kovması da mümkün olmuyordu; dikkatinin kapıları onları bütün gücüyle, bitkin düşene kadar kapalı tuttuğu halde, ansızın açılıveriyordu; sonra kapılar tekrar kapanıyor, gecenin tamamını o korkunç görüntüyle bir arada geçirmek zorunda kalacağını biliyordu. Kuşkuya yer kalmıyor, her gece olduğu gibi bu gece de gözüne uyku girmeyeceğini anlıyordu; o da çaresiz Bromidia şişesine uzanıp üç kaşık içiyor, artık uyuyacağından emin olarak, hatta ne olursa olsun uyumaktan başka şey yapamayacağını düşünüp ürpererek, korku, umutsuzluk ve nefretle Françoise'ı düşünmeye koyuluyordu tekrar. İlişkilerinin bilinmemesinden yararlanıp çeşitli erkeklerle onun namusu üzerine bahse girmek, o erkekleri Françoise'ın üzerine salmak, teslim olup olmayacağını görmek, bir şeyler öğrenmeye çalışmak, her şeyi bilmek, bir odada saklanıp (daha genç yaşta eğlence olsun diye böyle bir şey yaptığını hatırlıyordu) her şeyi görmek istiyordu. Öteki adama bunu şaka yollu teklif ettiğinden o anda hiç istifini bozmayacaktı –başka türlüsü rezalet olurdu–; daha da önemlisi, Françoise'a ertesi gün, "Beni hiç aldatmadın mı?" diye sorduğunda, aynı sevdalı edayla, "Asla" diye cevap verip vermeyeceğini görmek istediği için ilk anda bir şey belli

etmeyecekti. Belki Françoise her şeyi itiraf edecek, yani sırf Honoré'nin entrikası sonucu onu aldatmış olacaktı. O zaman bu başarılı ameliyat tıpkı bir parazit yüzünden hastalanıp ölen bir ağaç gibi onu öldürmekte olan (bundan emin olmak için mumun cılız ışığında aynadaki görüntüsüne bakması yeterliydi) hastalıktan onu kurtarmış olacaktı. Hayır, hayır, kurtulamayacaktı, çünkü hayalindeki görüntülerden çok daha güçlü, zavallı beynine kim bilir ne darbeler indirecek –bunu düşünmek bile istemiyordu– o görüntü tekrar tekrar zihninde canlanacaktı.

Sonra birdenbire onu, tatlılığını, şefkatini, saflığını düşünüyor ve bir an ona yaşatmayı düşündüğü kepazelikten ötürü ağlayası geliyordu. Âlemci arkadaşlarına böyle bir şey teklif etmek, olacak iş miydi!

Az sonra Bromidia uykusundan birkaç dakika önceki ürpermelerle baygınlık sarıyordu bedenini. Ansızın, aklından son geçen fikirle o an arasında hiçbir şeyi algılamayarak, düşten, duyudan yoksun halde, "Nasıl olur, hâlâ uyumadım mı?" diye geçiriyordu aklından. Ama parlak gün ışığını görünce, altı saat boyunca Bromidia uykusuna tadını çıkaramadan gömülmüş olduğunu anlıyordu.

Keskin baş ağrısının biraz yatışmasını bekliyor, sonra kalkıp Françoise onu çok çirkin görmesin diye soğuk su ve yürüyüşle solgun yüzüne biraz renk, yorgun gözlerine canlılık katmaya çalışıyordu boş yere. Evden çıkıp kiliseye gidiyor, orada iki büklüm, bitkin halde, doğrulup gençleşmek isteyen çökmüş bedeninin, iyileşmek isteyen hasta, yaşlanan kalbinin, huzur isteyen, sürekli tacize uğrayan soluksuz kalmış zihninin son umutsuz çırpınışlarıyla Tanrı'ya, daha iki ay önce Françoise'ı ebediyen sevme lütfu için yakardığı Tanrı'ya aynı hararetle, bir zamanlar öleceğinden emin, yaşamayı isteyen, şimdiyse yaşamaktan korkup ölmek için yakaran o aşkın hararetiyle yalvarıyor, Françoise 'ı artık sevmeme, fazla uzun süre sevmeme, ebediyen sevmeme lütfu için, onu bir başkasının kollarında hayal edip acı çekmemek için dua ediyordu, çünkü onu artık ancak bir başkasının kollarında hayal edebiliyordu.

Belki onu acı çekmeden hayal edebildiğinde bu şekilde hayal etmeyecekti.

Sonra eskiden onu ebediyen sevmemekten nasıl korktuğunu, Françoise’ın hep dudaklarına uzanan yanaklarını, alnını, küçücük ellerini, ciddi bakışlı gözlerini, taptığı yüz hatlarını hiç silinmesinler diye hafızasına nasıl kazıdığını hatırlıyordu. Ansızın, bu hatların bir başkasına duyduğu arzuyla uyanarak tatlı sükûnetlerini kaybettiğini fark ediyor, artık düşünmemek istediği halde gözlerinin önünde inatla o uzanan yanakları, alnı, küçücük elleri –ah, küçücük elleri, onlar da!– ciddi bakışlı gözleri, nefret ettiği yüz hatları canlanıyordu.

O günden itibaren, başlangıçta böyle bir çareye başvurmaktan korktuğu halde Françoise’ın yanından ayrılmamaya başladı; hayatını gözetim altında tutuyor, ziyarete gittiğinde ona eşlik ediyor, alışverişlerinde peşinden gidiyor, dükkân kapılarında bir saat bekliyordu. Bu şekilde kendisini aldatmasını somut olarak engellediğini düşünebilse, Françoise ondan nefret eder korkusuyla vazgeçerdi muhtemelen; ne var ki Françoise onun sürekli yakınında olmasından çok memnundu, giderek onun mutluluğu Honoré’ye de yansıdı; yavaş yavaş hiçbir somut kanıtın veremeyeceği bir güven, bir kararlılık sarmaya başladı içini; bir hayalet gördüğü koltuğa, orada oturan canlı insana elini değdirerek, böylece hayalete yer bırakmayan gerçeklik sayesinde hayaleti gerçek dünyadan kovarak tedavi edilen sanrılı hastalara benziyordu.

Honoré bu şekilde Françoise’ın her gününü zihninde açıklığa kavuşturup belirgin meşguliyetlerle doldurarak geceleri zihnine musallat olan kıskançlıkla şüphenin kötü ruhlarının pusuya yattığı boşlukları, gölgeleri yok etmeye çalışıyordu. Uykusuna kavuştu, daha az ve daha kısa süreli acı çekiyordu; bu sırada onu çağırttığında birkaç dakikalık görüşme gece boyunca yatışmasını sağlıyordu.

III

“Ruha son ana kadar güvenmemiz gerekir; çünkü aşk ilişkisi kadar güzel ve cazip bir şey ancak ondan daha güzel, bir kademe daha üstün bir şeyle ikame edilebilir.”
EMERSON

Bu anlatının ilk bölümünde Françoise adıyla sözünü ettiğimiz, genç kızlığında Galaise-Orlandes Prensesi olan Mme Seaune’un salonu günümüzde de Paris’in en gözde salonlarından biridir. Düşes unvanının onu nicelerinden farksız kılacağı bir sosyete çevresinde burjuva soyadı, tıpkı bir çehredeki ben gibi dikkat çekmesini sağlıyor; M. Seaune’la evliliği ona unvanını kaybettirmesine karşılık, soylu bir imgelem nezdinde, beyaz tavuskuşlarını, siyah kuğuları, beyaz menekşeleri ve tutsak kraliçeleri yücelten bir şöhretten kasten vazgeçmiş olmanın itibarını kazandırmıştır.

Mme Seaune geçen yıl olduğu gibi bu yıl da çok misafir ağırladı, ama ondan önceki, yani Honoré de Tenvres’in ölümünü izleyen üç yıl boyunca salonu kapalıydı.

Honoré’nin yavaş yavaş eski formuna ve neşesine kavuştuğunu gören dostları onu sürekli Mme Seaune’un yanında görüyor, canlanmasını yeni başladığını zannettikleri bu ilişkiye yoruyorlardı.

Honoré kendini tamamen toparlayalı henüz iki ay olmuşken Boulogne ormanında kaza geçirmiş, gemi azıya alan bir atın altında ezilerek iki bacağı kırılmıştı.

Kaza Mayıs ayının ilk haftasında, Salı günü olmuştu; Pazar günü peritonit teşhisi kondu. Honoré Pazartesi günü son kez kutsandı ve aynı günün akşamı saat altıda son nefesini verdi. Kaza günü olan Salı’dan Pazar akşamına kadar kurtulamayacağını düşünen tek kişi kendisiydi.

Salı günü saat altıya doğru, ilk pansumanlar yapıldıktan sonra yalnız kalmak istedi, ama durumuyla ilgili haber almaya gelenlerin kartvizitlerinin getirilmesini rica etti.

O sabah, en fazla sekiz saat önce, Bois-de-Boulogne caddesinden aşağı yürüyerek inmişti. Esintili, güneşli havayı solumuş, neşeli kaprislerle kâh gözden kaybolup kâh ter içinde dörtnala koşan

atların arasında hemen göze batan çevik yakışıklılığını hayranlıkla izleyen kadınların bakışlarında, yumuşak havanın acıktırıp nemlendirdiği ağzının serinliğinde o sabah hayatı güzelleştiren mutluluğu, güneşin, gölgenin, göğün, taşların, gün doğusunun ve ağaçların, ayakta duran birer erkek kadar haşmetli, pırıltılı kıpırtısızlığı içinde uyuyan birer kadın kadar huzurlu ağaçların mutluluğunu tatmıştı.

Bir ara saatine bakmış, geri dönmüş ve o sırada... olan olmuştu. Fark etmediği at bir saniye içinde iki bacağını kırmıştı. O saniye hiç de öyle olmak zorunda değilmiş gibi geliyordu Honoré'ye. O saniyede biraz ötede ya da biraz beride olabilirdi; at yolunu değiştirebilirdi; yağmur yağmış olsa eve daha erken saatte dönerdi; saate bakmasa geri de dönmez, çağlayana kadar yürümeye devam ederdi. Oysa pekâlâ olmamış olabilecek, hatta bir rüyaymış gibi yapabileceği şey gerçekti, hayatının bir parçasıydı şimdi ve ne kadar istese de hiçbir şeyi değiştiremezdi. İki bacağı kırılmış, karnı ezilmişti. Aslında kazanın kendisi o kadar olağandışı sayılmazdı; hatırlıyordu da, daha bir hafta önce Doktor S...'nin evindeki bir akşam yemeği davetinde C...'nin aynı şekilde bir at tarafından yaralandığı konuşuluyordu. Nasıl olduğu sorulduğunda doktor, "Durumu kötü" demişti. Honoré ısrarlı davranmış, yarasını sormuş, doktor da kendini önemseyen, ukala ve hüzünlü bir edayla, "Canım, mesele sırf yara değil ki, bir bütün" demişti; "oğulları başını ağrıtıyor, mali durumu sarsıldı, gazetelerin saldırıları itibarını zedeledi. Keşke yanılıyor olsam, ama bayağı kötü durumda." Ardından, doktor C...'nin aksine, şahsen mükemmel durumda, her zamankinden sağlıklı, akıllı ve muteber konumda olduğunu düşündüğünden; Honoré Françoise'ın kendisini giderek daha fazla sevdiğini, ilişkilerinin sosyete çevrelerinde kabullenildiğini ve hem mutluluklarına hem de Françoise'ın soylu kişiliğine saygı gösterildiğini bildiğinden; son olarak da, Doktor S...'nin karısı C...'nin sefil sonunu ve terk edilişini düşününce altüst olduğundan ve sağlık nedenleriyle cenazelere katılmayı, hatta üzücü olayları düşünmeyi kendine ve çocuklarına yasakladığından, sofradaki

herkes son bir kez, “Zavallı C..., durumu kötü” diye tekrarlayıp son bir şampanya kadehini devirmiş ve şampanyanın verdiği hazla birlikte kendi “durumunun” mükemmel olduğunu düşünmüştü.

Ama katiyen aynı şey değildi. Eskiden başkalarının başına gelen felaketin düşüncesi altında ezildiği gibi şimdi de kendi başına gelen felaketin düşüncesi altında ezilen Honoré bu kez kendine tutunamıyordu. Tıpkı meşelerle menekşelerin ıslak kara toprağa kök saldığı gibi en yüce kararlarımızla en soylu mutluluklarımızın beslendiği sağlık zemini ayaklarının altından kayıp gidiyordu; kendi içinde attığı her adımda tökezliyordu. Hatırladığı o akşam yemeğinde C...’den söz edilirken doktor, “Zaten kazadan önce, gazetelerin saldırısından sonra C...’ye rastladığımda benzi sararmış, gözleri çukurlaşmıştı, berbat görünüyordu!” demişti. Ardından beceriklilikleri ve güzellikleriyle ünlü parmaklarını pembe, dolgun yanaklarında, güzel, bakımlı sakalında gezdirmişti; bütün davetliler de genç, sakin ve zengin kiracısına memnuniyetle bakan bir ev sahibi gibi kendi sağlıklı yüzünü bir tatmin duygusuyla hayal etmişti. Şimdi Honoré aynaya baktığında “sararmış benzi” ve “berbat görünümü” onu korkutuyordu. O anda doktorun C... hakkında söylediği sözlerin aynılarını aynı kayıtsızlıkla kendisi hakkında söyleyeceğini düşünüp ürktü. Merhametle dolup taşarak ziyaretine gelenler bile kendileri için tehlikeli bir şeyden kaçar gibi çabucak uzaklaşacaklardı yanından; kendi sağlıklı bedenlerinin, mutlu olma ve yaşama arzularının itirazlarına boyun eğeceklerdi sonunda. Sonra Françoise’ı düşündü yine, kendi iradesi dışında, Tanrı’nın emrine boyun eğer gibi omuzları çöktü, başı eğildi ve sonsuz bir kederle, teslimiyetle ondan vazgeçmesi gerektiğini anladı. Bir çocuğun bedeni kadar zayıf düşmüş, hastalığın teslimiyetiyle, muazzam bir kederin altında ezilerek çökmüş bedeninin zavallılığını hissetti; hayatının ta başlangıcında ne kadar küçük olduğunu sık sık şefkatle fark ettiği zamanlardaki gibi acıdı bedenine ve ağlamak geldi içinden.

Kapının tıklatıldığını duydu. İstediği kartvizitleri getirmişlerdi. Dostlarının durumunu sormaya geleceğini biliyordu, ciddi bir kaza

geçirdiğinin farkındaydı; yine de bu kadar çok kartvizit olacağını düşünmemişti; onu pek az tanıyan, gelme zahmetine ancak düğün ya da cenaze münasebetiyle katlanacak ne çok kişinin gelmiş olduğunu görünce korktu. Koca bir öbek oluşturuyordu kartvizitler; kapıcı tepsiden taşan kartları düşürmemek için dikkatle taşıyarak getirdi onları. Ama ansızın, kartvizit öbeği yanına getirildiğinde ona pek küçük geldi, gülünç derecede küçüktü hem de; iskemleden, şömineden küçüktü. Bu kadar az sayıda kartvizit olması onu daha da çok korkuttu; kendini o kadar yalnız hissetti ki, oyalanmak için hummalı bir halde isimleri okumaya koyuldu; bir, iki, üç kartvizit, ah! İrkilerek tekrar baktı: "Kont François de Gouvres." Oysa M. de Gouvres'un haber almaya geleceğini tahmin etmesi gerekirdi, ama onu çok uzun süredir düşünmemişti; ansızın Buivres'in sözleri geldi aklına: "*Bu gece fırsatı herhalde enikonu değerlendiren biri vardı, François de Gouvres. Dediğine göre kadın pek ateşliymiş! Ama vücudu berbatmış. O da devam etmek istememiş.*" Bilincinin derinliklerinden eski ızdırabının olduğu gibi yüzeye çıktığını hissedince, "Şimdi öleceğime seviniyorum" diye düşündü. "Ölmeyip buraya mıhlanmak, yıllar boyunca Françoise'ın yanımda olmadığı her an, günün bir bölümünde, gecenin tamamında onun başkasının yanında olduğunu görmek ne korkunç! Üstelik bu kez onu marazi düşüncelerim yüzünden öyle görmeyeceğim, kesin olarak bileceğim. Beni sevmeye nasıl devam edebilir ki? Bir kötürümü!" Ansızın durakladı. "Peki ya ölürsem, benden sonra ne olacak?"

Françoise otuz yaşındaydı; Honoré'yi hatırlayacağı, ona sadık kalacağı uzunca süreyi bir hamlede atlayıverdi. Bir an gelecekti... "Dediğine göre '*kadın pek ateşliymiş...*' Yaşamak istiyorum, yaşamak ve yürümek istiyorum, her yere onun peşinden gitmek istiyorum, yakışıklı olmak istiyorum, beni sevmesini istiyorum."

O anda ıslık gibi çıkan nefesini duyunca korktu, kaburgaları ağrıyordu, göğsü sırtına yapışmış gibiydi, istediği gibi nefes alamıyordu; soluklanmak istiyor, beceremiyordu. Her saniye hem nefes aldığını hem yeterince nefes alamadığını hissediyordu. Doktor

geldi. Honoré'nin hafif bir sinirsel astım krizi geçirdiğini söyledi. Doktor gittikten sonra iyice kederlendi; durumun daha vahim olmasını, ona acımalarını tercih ederdi. Bu rahatsızlık vahim olmasa da başka bir durumun vahim olduğunu ve canının çekildiğini hissediyordu. Hayatı boyunca çektiği bütün fiziksel acıları hatırlıyordu şimdi, umutsuzluğa kapılıyordu; en sevdikleri asla sinirsel bir rahatsızlık yüzünden acımamışlardı ona. Buivres'le eve döndüğü geceyi izleyen o korkunç aylar boyunca, bütün gece yürüdükten sonra saat yedide giyindiğinde, çok yemek yediği geceler bir on beş dakika kadar uykusuzluk çeken abisi, "Kendini fazla dinliyorsun" diyordu ona; "ben de öyleyim, bazı geceler hiç uyumuyorum. Aslında insan uyumadığını sanıyor ama biraz uyuyor yine de."

Kendini fazla dinlediği doğruydu; hayatının arka planında hep ölümü işitiyordu; ölüm onu hiçbir zaman tam anlamıyla rahat bırakmamıştı; hayatını somut olarak mahvetmese de yer yer baltalamıştı. Astımı artıyordu, nefes alamıyordu, göğsünün tamamı nefes alabilmek için çaba gösteriyor, ağrıyordu. Hayatı bizden gizleyen içimizdeki ölüm perdesinin aralandığını hissediyor, nefes almanın, yaşamanın ne korkunç bir şey olduğunu görüyordu.

Sonra Françoise'ın mateminin bittiği ana geri döndü; kim alacaktı yerini? Kıskançlığı olayın belirsizliği ve kaçınılmazlığı yüzünden kudurmuştu. Yaşarken mani olabilirdi, ama yaşayamayacaktı, ne olacaktı peki? Françoise manastıra kapanacağını söyleyecek, sonra Honoré ölünce fikir değiştirecekti. Hayır! İki kere aldatılmamayı, şimdiden bilmeyi tercih ederdi. Kim olacaktı? Gouvres mu, Alériouvre mu, Buivres mi, Breyves mi? Hepsini gözünde canlandırdı, dişlerini sıktı, yüzünü muhtemelen çarpıtan öfkeyle isyanı hissetti. Kendi kendini sakinleştirdi. Hayır, öyle biri, zevk düşkünü bir adam olmayacaktı, onu gerçekten seven biri olmalıydı. Zevk düşkünü olmasını niçin istemiyorum? Sorunun kendisi abes, o kadar doğal ki istememem. Çünkü Françoise'ı kendim için değil, onun için seviyorum, mutlu olmasını istiyorum. Hayır, ondan değil, aslında fiziksel olarak tahrik edilmesini, bir başkasının ona benim

verdiğimden fazla zevk vermesini istemiyorum, hatta hiç zevk vermesini istemiyorum. Birilerinin onu mutlu etmesini isterim, aşkı tattırmasını isterim, ama zevk vermesini istemiyorum. Ötekinin hazzını, Françoise'ın hazzını kıskanıyorum. İkisinin de aşkını kıskanmam. Evlenmesi lazım, iyi bir seçim yapmalı... Yine de hazin olacak.

Bunun üzerine çocukluğundaki bir arzusunu, yedi yaşında bir çocukken, her gece saat sekizde yatarken neyi arzuladığını hatırladı. Annesi gece yarısına kadar Honoré'nin odasına bitişik odasında oturup sonra da yatmak yerine giyinip saat on birde çıkacaksa, yemekten önce giyinsin, sonra istediği yere gitsin diye yalvarırdı ona; kendisi uyumaya çalışırken evde birilerinin bir davete gitmek, dışarı çıkmak üzere hazırlandığı fikrine tahammül edemezdi. Annesi de onu memnun etmek, yatıştırmak için saat sekizde dekolte elbisesi üzerinde gelip ona iyi geceler diler, sonra balo saatini beklemek üzere bir arkadaşına giderdi. Annesinin baloya gideceği, Honoré için son derece hazin bu gecelerde ancak bu şekilde, kederli ama sakin, uyumayı başarırdı.

Şimdi annesine yakarısı Françoise'a yakarı olarak dilinin ucuna geliyordu. Hemen evlenmesini, hazır olmasını rica etmek istiyordu; böylece kendisi de üzgün ama dingin, uyuduktan sonra neler olacağını düşünüp kaygılanmadan temelli uyuyabilirdi.

Bu geceyi izleyen günlerde Françoise'la konuşmaya çalıştı; doktor gibi Françoise da onun öleceği kanısında değildi; Honoré'nin teklifini yumuşak ama sarsılmaz bir kararlılıkla geri çevirdi.

Birbirlerine doğruyu söylemeye o kadar alışmışlardı ki, her biri diğerini üzecek olsa bile doğruyu söylerdi; sanki her biri kendi benliğinin derinliğinde, hassasiyeti idare edilmesi gereken sinirli ve duyarlı benliğinin derinlerinde bir Tanrı'nın varlığını hissediyordu; çocuklara yakışan önlemlerin fevkinde ve onlara kayıtsız olan bu Tanrı doğruyu talep ediyordu ve kendi de doğruyu sunmak zorundaydı. Honoré Françoise'ın içindeki bu Tanrı'ya, Françoise da Honoré'nin içindeki Tanrı'ya öteden beri öyle görevlerle bağlıydılar ki, karşısındakini üzmemek, incitmemek arzusu, sevginin ve

merhametin en samimi yalanları ikinci planda kalıyordu.

Dolayısıyla Françoise Honoré'ye yaşayacağını söylediğinde Honoré onun buna inandığını anladı ve yavaş yavaş kendi de ikna olmaya başladı:

"Öleceksem eğer, öldüğümde kıskanmayacağım artık, peki ya ölünceye kadar? Bedenim yaşadıkça evet, kıskanacağım! Ama madem ki sadece hazzı kıskanıyorum, madem ki kıskanan bedenim, madem ki kıskandığım şey onun kalbi ya da en uygun erkekle bulmasını istediğim mutluluğu değil, o zaman bedenim silinip gittiğinde, ruh öne geçtiğinde, o çok hastalandığım gece olduğu gibi yavaş yavaş maddiyattan koptuğumda, o bedeni çılgınca arzulamayıp ruhu daha da çok sevdiğimde artık kıskanmayacağım. O zaman onu gerçekten seveceğim. Şimdi bedenim hâlâ capcanlı ve isyan halinde olduğundan nasıl bir şey olacağını tam kavrayamıyorum, ama Françoise'la el ele, sonsuz ve arzusuz bir sevgide ızdıraplarımın ve kıskançlığımın dindiğini hissettiğim anlardan yola çıkarak biraz hayal edebiliyorum. Ondan ayrılırken çok üzüleceğim elbette, ama kederim onca zaman kalbimi yüceltmeden, saplanan, aşağılayan ve zayıf düşüren fiziksel bir acı gibi kalbimi yüceltmeden içimi acıtan o korkunç hastalık değil, bir zamanlar beni kendime daha çok yaklaştıran, bir meleğin gelip teselli ettiği, kötü günlerin esrarengiz dostunu, ruhumu keşfetmemi sağlayan, sakin keder olacak; onun sayesinde Tanrı'nın karşısına çıkarken daha güzel hissedeceğim kendimi. Bedenimle, onun bedeninin arzusuyla o hastalıktan da kurtulacağım. Peki ama o zamana kadar ne olacağım? Her zamankinden daha zayıf ve dirençsiz, iki kırık bacağımın üzerine devrilmiş, düşleyeceğim yerde olmadığını görmek için ona koşmak istediğimde kıpırdayamadan buraya mıhlanmış, artık korkmadıkları sakatın gözünün önünde keyiflerince 'fırsatı değerlendirebilecek' bütün erkeklerin alay konusu olacağım."

Pazarı pazartesiye bağlayan gece rüyasında boğulduğunu, göğsünde müthiş bir ağırlık hissettiğini gördü. Aman diliyordu, onca ağırlığı üzerinden kaldıracak gücü yoktu, bu ağırlığın çok uzun

zamandır üstünde olduğu hissine anlam veremiyordu, bir saniye daha katlanamayacaktı, boğuluyordu. Ansızın adeta mucizeyle hafiflediğini, o ağır yükün uzaklaştığını, daha da uzaklaştığını, ondan temelli kurtulduğunu hissetti. Ve kendi kendine, “Öldüm!” dedi.

Onu bunca zaman, nefesini kesecek kadar ezmiş olan ağırlığı tepesinde yükselirken görüyordu; önce Gouvres’un sureti sandı onu, sonra sadece şüpheleri, ardından arzuları, sonra bir zamanların sabahtan başlayan, Françoise’ı göreceği anın çığlık çığlığa beklentisi, nihayet Françoise düşüncesi. Yük tıpkı bir bulut gibi anbean şekil değiştiriyor, büyüyor, hiç durmadan büyüyordu; şimdi de dünya kadar uçsuz bucaksız görünen bu kütleyi nasıl olup da üzerinde, küçücük zayıf insan bedeninin, zavallı güçsüz insan yüreğinin üzerinde taşıyabildiğini, nasıl olup da altında ezilmediğini anlayamıyordu. Sonra ezilmiş olduğunu, ezilmiş bir adamın hayatını yaşadığını anladı. Ve yeryüzünün bütün ağırlığıyla göğsüne çökmüş olan şeyin de aşkı olduğunu anladı.

Ardından, “Ezilmiş adam hayatı!” diye düşündü tekrar ve at onu yere devirdiği anda, “Ezileceğim” diye düşündüğünü hatırladı; yaptığı gezintiyi, o gün Françoise’la öğle yemeği yiyeceklerini hatırladı ve bu da onu aşkına geri götürdü. Şöyle düşündü: “Üzerimdeki ağırlık aşkım mıydı acaba? Aşkım değilse neydi? Kişiliğim mi yoksa? Kendim mi? Yoksa hayat mı?” Ardından, “Hayır dedi kendi kendine, öldüğümde aşkımdan değil, tensel arzularımdan, tensel isteğimden, kıskançlığımdan kurtulacağım.” Bunun üzerine, “Tanrım, diye yakardı, gelsin o an, bir an önce gelsin ki mükemmel aşkı tadayım Tanrım.”

Pazar akşamı peritonit teşhisi konmuştu; pazartesi sabahı saat ona doğru ateşi yükseldi, Françoise’ı görmek istedi, çağırttı, gözleri alev alevdi: “Senin de gözlerin parlasın istiyorum, şimdiye kadar tattırmadığım bir zevki tattırmak istiyorum sana... istiyorum ki... acı çektireceğim sana.” Sonra birden öfkeden yüzü bembeyaz kesildi. “Neden istemediğini anlıyorum tabii, bu sabah kendine neler yaptırdığını, nerede, kiminle yaptığını gayet iyi biliyorum,

biliyorum, o beni çağırtmak istiyordu, kapının önünde durup sizi göreyim, ama bacaklarım olmadığından üstünüze atılamayayım, size mani olamayayım istiyordu; çünkü o sırada benim hazır bulunmam zevkinizi artıracaktı; sana zevk vermek için ne gerektiğini çok iyi biliyor, ama bu fırsatı yaratacağına onu öldürürüm, seni öldürürüm, hatta kendimi öldürürüm. Bak! Öldürdüm kendimi!" Sonra bütün gücü tükenerek yastığın üzerine bıraktı kendini.

Yavaş yavaş sakinleşti, bu arada sürekli ölümünden sonra Françoise'ın kiminle evlenebileceğini düşünüyordu, ama sürekli geri çevirdiği suretler geliyordu gözünün önüne: François de Gouvres, Buivres, sürekli ona işkence çektiren suretler.

Öğle saatinde son duası yapıldı. Doktor akşamı bulmayacağını söylemişti. Gücü hızla tükeniyordu, hiçbir şey yiyemiyor, neredeyse hiçbir şey işitmiyordu. Zihni açıktı, perişan haldeki Françoise'ı üzmemek için hiçbir şey demiyor, kendisi hiçliğe karıştıktan sonra, Françoise hakkında hiçbir şey bilemezken, o kendisini sevemezken Françoise'a ne olacağını düşünüyordu.

Daha o sabah ona sahip olabilecek erkeklerin düşünmeden, ezbere sıraladığı isimleri yine kafasından bir bir geçiyor, bu arada bakışları sanki dokunmak ister gibi parmağına yaklaşan, sonra uçup giden, tekrar gelen ama değmeyen bir sineği izliyordu; bir an uyuklayan dikkati canlanınca François de Gouvres adı tekrar aklına geldi ve bir yandan onun belki Françoise'a sahip olacağını düşünürken bir yandan da, "Acaba sinek çarşafa değecek mi? diye merak ediyordu. Hayır, henüz değmeyecek" diye düşünürken ansızın daldığı düşüncelerden silkindi: "Nasıl olur? Bu iki konudan biri diğerinden önemli gelmiyor bana! Gouvres Françoise'a sahip olacak mı, sinek çarşafa değecek mi? Yok canım, Françoise'a sahip olunması biraz daha önemli." Ama bu iki olayı birbirinden ayıran farkı net olarak görmesi birinin onu diğerinden daha fazla etkilemediğini kanıtladı. Bunun üzerine, "Hayret, diye düşündü, hiç umurumda değil! Ne hazin!" Sonra sırf alışkanlıktan "Ne hazin" diye düşündüğünü, artık tamamen değiştiğinden, değişmiş olduğuna da üzülmediğini fark etti. Dudakları hafif bir tebessümle aralandı. "İşte Françoise'a olan

saf aşkım bu, diye düşündü. Artık kıskanmıyorum, demek ki ölüme çok yakınım, ama önemli değil, çünkü gerçek aşkı nihayet tadabilmem için bu gerekliydi.”

Ama o sırada yukarı baktı ve hepsi başında dua eden hizmetkârların, doktor ve iki yaşlı akrabanın arasında Françoise’ı gördü. Ve farkına vardı ki bencillikten, tensellikten tamamen arınmış olan aşk, içinde bütün yumuşaklığı, muazzamlığı ve ilahiliğiyle hissetmek istediği aşk Françoise kadar yaşlı akrabaları, hizmetkârları ve doktoru da kapsıyordu; şimdi bütün canlıların ruhuna benzeyen ruhu Honoré’yi onlarla birleştiriyor ve Françoise’a da onlara bağlandığı sevgiyle bağlanıyordu, Françoise ’a ayrı bir aşk beslemiyordu artık. Bundan bir üzüntü duyması bile imkânsızdı, çünkü sadece ona yönelen bir aşk, hatta bir tercih fikri tamamen yok olmuştu.

Françoise yatağın ayak ucunda bir zamanlar birbirlerine söyledikleri o güzel sözleri mırıldanıyordu: “Yurdum, kardeşim.” Ama ona yanıldığını söyleyecek ne hali ne de isteği olan Honoré gülümseyerek artık “yurdunun” Françoise değil, gökyüzü ve yeryüzünün tamamı olduğunu düşünüyordu. İçinden, gönlünden, “Kardeşlerim” diye geçiriyordu tekrar tekrar, Françoise’a diğerlerinden daha fazla bakıyorsa nedeni sadece acımaydı, artık ağlamayan, yakında kapanacak olan gözlerinin önünde sel gibi akan gözyaşlarıydı. Ama Françoise’ı doktordan, yaşlı akrabalardan, hizmetkârlardan daha fazla, daha farklı biçimde sevmiyordu. Kıskançlığı son bulmuştu.

SON

Marcel Proust 10 Temmuz 1871 ’de Auteuil ’de doğdu. Bütün yaşamını etkileyecek astım krizlerinin ilkini 1881 ’de geçirdi. 1890 ’da Hukuk Fakültesi ’ne ve Siyasal Bilgiler Okulu ’na kaydoldu. Aynı yıl Maupassant ’la tanıştı. Arkadaşlarıyla birlikte *Le Banquet* dergisini kurdu; burada edebiyat eleştirileri yayımladı. 1893 ’te, *Swann ’ın Bir Aşkı* ’nın “eskizi” olabilecek nitelikte bir metin yazdı. 1894 ’te Dreyfus olayı başladı. Marcel Proust, kardeşiyle birlikte, Dreyfus yanlıları arasında yer aldı. 1895 ’te felsefe lisansı diplomasını aldı. 1898 ’te Dreyfus olayı büyüdü. Aynı yıl Zola ’nın “J ’accuse” adlı açık mektubu *L ’Aurore* gazetesinde yayımlandı. Proust 1908 ’de büyük yapıtını (*Kayıp Zamanın İzinde)* yazmaya koyuldu. 1914 ’te *Guermantes Tarafı* ’nı Grasset Yayınevi ’ne hazırlamaya başladı. 30 Kasım 1918 ’de *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde* yayımlandı. 10 Aralık 1919 ’da bu kitap Goncourt ödülü aldı. 30 Nisan 1921 ’de *Guermantes Tarafı II* ile *Sodom ve Gomorra* yayımlandı. Aynı yıl Proust Gallimard Yayınevi ’ne *Sodom ve Gomorra II* ile *Sodom ve Gomorra III* ’ün elyazmalarını verdi. 1922 ’de *Mahpus* ile *Albertine Kayıp (Sodom ve Gomorra III)* daktiloya çekilmeye başlandı. Proust, Ekim ayı başında bir bronşit krizi geçirdi, bunu zatürree izledi. Yazar, 18 Kasım 1922 ’de öldü.

Roza Hakmen 1956’da İzmir’de doğdu. 1974’te İzmir Amerikan Kız Koleji’ni, 1979’da ODTÜ Ekonomi Bölümü’nü bitirdi. **Başlıca çevirileri:** Ernest Hemingway, *Çanlar Kimin İçin Çalıyor*; Mario Vargas Llosa, *Kent ve Köpekler*; Nina Berberova, *Eşlik Eden: Soneçka Antonovskaya*; Juan Benet, *Madrid’de Sonbahar*; Oscar Wilde, *De Profundis*; Marguerite Duras, *Mavi Gözler Siyah Saçlar*; Anthony Burgess, *Bir Elin Sesi Var*; Carson McCullers, *Yelkovansız Saat*; Tama Janowitz, *New York Köleleri*; Mircea Eliade, *Matmazel Christina*; Anne Rice, *Vampirle Konuşma*; Miguel de Cervantes

Saavedra, *Don Quijote*; Marcel Proust, *Swann'ların Tarafı*, *Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde, Guermantes Tarafı, Mahpus, Albertine Kayıp, Yakalanan Zaman.*

Marcel Proust 'un
YKY 'deki kitapları:

Kayıp Zamanın İzinde:
Swann 'ların Tarafı *(1999)*
Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde *(1996)*
Guermantes Tarafı *(1997)*
Sodom ve Gomorra *(1997)*
Mahpus *(2001)*
Albertine Kayıp *(2001)*
Yakalanan Zaman *(2001)*

Kayıp Zamanın İzinde *(Delta, 2010)*

Hazlar ve Günler *(2013)*